

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ**

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ 2025

Скопје, 2026

Наслов: *Годишен извештај 2025*

Titulli: *Raporti vjetor 2025*

Title: *Annual report 2025*

Издавач: Народен правобранител на Република Северна Македонија

Editor: Avokati i popullit i Republikës së Maqedonisë së Veriu

Publisher: Ombudsman of the Republic of North Macedonia

Автор: м-р Фатон Сељами, д-р Славица Димитриевска, м-р Александар Тренкоски,
м-р Бардхил Лимани

Autori/: Mr. Faton Selami, Dr. Slavica Dimitrievska, Mr. Aleksandar Trenkoski, Mr. Bardhyl Limani

Autor: MSc. Faton Selami, PhD. Slavica Dimitrievska, MSc. Aleksandar Trenkoski, MSc. Bardhyl
Limani

Уредник: Фатон Сељами

Këshilli redaktues: Faton Selami

Redaktor: Faton Selami

Јазична контрола: Тања Трајковска

Përkthyese dhe redaktore gjuhësore: Përkthim nga gjuha maqedonase në gjuhën shqipe:
Ardian Iseni, Shkelkim Rijani dhe Kimete Kameri.

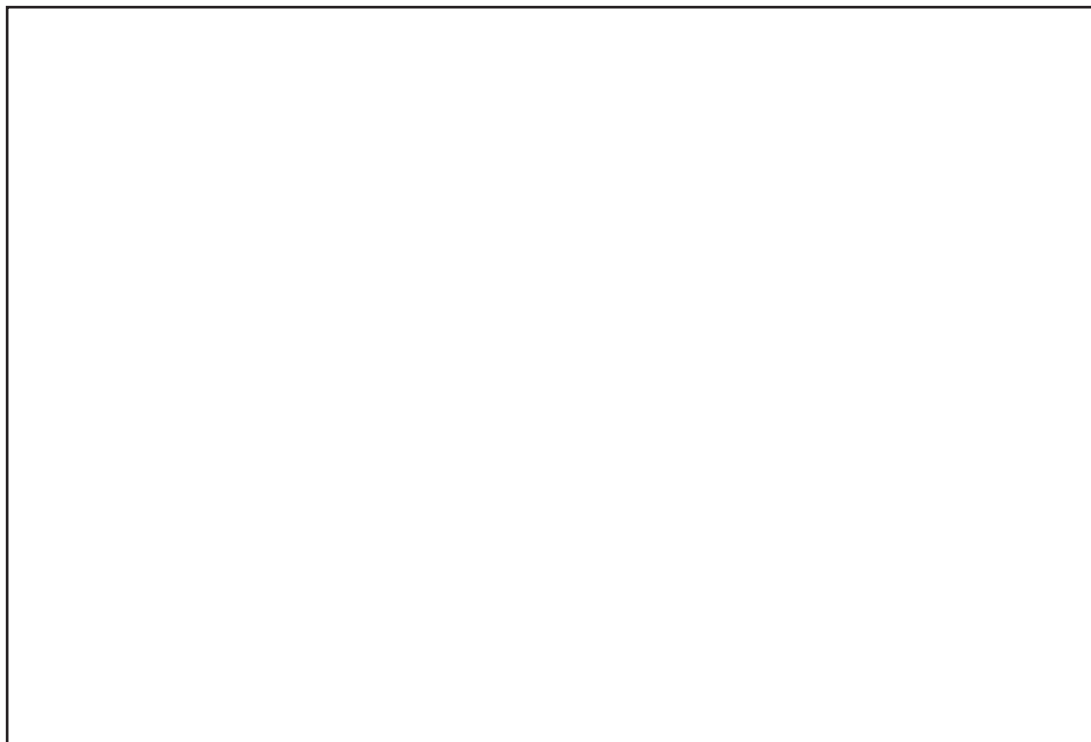
Translation: Translation from Macedonian to English: Company for production and services
TRANSHAUSA DOOEL Skopje

Графички дизајн: Кети Стефкова

Disenji grafik: Keti Stefkova

Graphic design: Keti Stefkova

Тираж/ Tirazhi/ Circulation: 50

СОДРЖИНА

1	НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ – НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ	9
2	АКТИВНОСТИ И РЕАЛИЗИРАНИ ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ ВО 2024 ГОДИНА	11
3	ПОСЕТИ НА ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ОД ОПШТА НАДЛЖЕНОСТ	13
	3.1 ПС ОН КАРПОШ	13
	3.2 ПС ОН ЧАИР	15
	3.3 ВЕЧЕРНИ ПОСЕТИ НА ПС ОН ТЕТОВО И ПС ОН ГОСТИВАР	16
4	ПОЛИЦИСКА СТАНИЦА ЗА ГРАНИЧЕН НАДЗОР СОПОТ, ПОЛИЦИСКА СТАНИЦА ЗА ГРАНИЧНА КОНТРОЛА ТАБАНОВЦЕ И ПРИВРЕМЕН ТРАНЗИТЕН ЦЕНТАР ТАБАНОВЦЕ	19
5	КАЗНЕНО - ПОПРАВНИ И ВОСПИТНО – ПОПРАВНИ УСТАНОВИ	25
	5.1 КАЗНЕНО ПОПРАВНА УСТАНОВА - ЗАТВОР КУМАНОВО	25
	5.2 КАЗНЕНО ПОПРАВЕН ДОМ ОД ОТВОРЕН ВИД СТРУГА	31
	5.3 КАЗНЕНО ПОПРАВНА УСТАНОВА ЗАТВОР ОХРИД	35
	5.4 КАЗНЕНО-ПОПРАВЕН ДОМ ИДРИЗОВО	40
	5.5 ВОСПИТНО-ПОПРАВЕН ДОМ ТЕТОВО	41
6	ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА ДЕМИР ХИСАР	51
	Анекс 1 - Надворешни соработници на Националниот превентивен механизам	53

Кратенки

АРМ	Армија на Република Северна Македонија
ВПД	Воспитно поправен дом
ЈО	Јавен обвинител
КПУ	Казнено - поправна установа
КПД	Казнено - поправен дом
МВР	Министерство за внатрешни работи
МП	Министерство за правда
НП	Народен правобранител
НПМ	Национален превентивен механизам
НП-НПМ	Народен правобранител како Национален превентивен механизам
ОЈО	Основно јавно обвинителство
ОПКМСР	Одделението за прекуграничен криминал, миграции, странци и реадмисија
ПТЦ	Привремен транзитен центар
РСМ	Република Северна Македонија
СВР	Сектор за внатрешни работи
УИС	Управа за извршување на санкциите
УНХЦР	Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци

Почитувани,

Националниот превентивен механизам, чиј мандат произлегува од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, оваа година одбележува 15 години од своето постоење.

Од формирањето на Националниот превентивен механизам во 2011 година до денес, тимот од тројца извршители чии имиња се менуваа низ годините, спроведе над 400 посети на места на лишување од слобода во земјата.

Сепак, иако годините зад нас не се за потценување, а ниту спроведените посети, се чини дека Националниот превентивен механизам сè уште се соочува со премрежја и предизвици, како од суштински, така и од организациски аспект. Па така, сè уште само три лица ја извршуваат оваа одговорна задача, додека неможността да се ангажираат надворешни соработници веќе петта година по ред, дополнително создава грижи и проблеми при реализација на зададените цели.

Минатата година беше исклучително тешка заради општата состојба во институцијата Народен правобранител, што се одрази врз обемот и динамиката на работа на Националниот превентивен механизам. Имено, повеќе од шест месеци институцијата функционираше без избран Народен правобранител, што влијаеше врз непречено остварување на мандатот, но и учеството на НПМ тимот во меѓународната и регионална соработка. Отсуството на раководно лице, се одрази и врз учеството во редовните активности во рамки на НПМ мрежата на Југоисточна Европа.

Сепак, и покрај наведените ограничувања, во текот на 2025 година Тимот на НПМ спроведе вкупно 13 ненајавени посети, и тоа: 4 посети во полициски станици од општа надлежност, 5 посети во казнено-поправни и воспитно-поправни установи, 3 посети во центри каде што се сместуваат и задржуваат мигранти, странци и баратели на азил (од кои 2 во полициски станици за гранична контрола, односно надзор), како и 1 посета на психијатриска установа.

Наодите од спроведените посети и оваа година упатуваат дека состојбите на терен и системските слабости со кои се соочуваат лицата лишени од слобода остануваат сериозен предизвик за државата. Па така, и покрај континуираните укажувања, значителен дел од препораките сè уште не се целосно имплементирани поради што дел од клучните проблеми се повторуваат.

За крај на овој дел, повторно ќе ја нагласиме потребата од обезбедување на стабилни институционални предуслови за непречено и ефикасно функционирање на Националниот превентивен механизам, вклучително и соодветни кадровски доеквипирања на тимот. Овде мора да се истакне дека за разлика од претходните

години, буџетот за тековната 2026 година е значително повисок од претходните години, но сепак останува да се разгледаат можностите ставени на располагање за негово користење, а особено оние во делот на ангажирањето на надворешните соработници.

Народен правобранител

Faton Selami

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Faton Selami', written in a cursive style.

НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ- НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ

Со усвојувањето на Законот за ратификација на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување¹, Собранието на Република Македонија на 30 декември 2008 година го назначи Народниот правобранител да дејствува како Национален превентивен механизам.

По спроведување на измените на Законот за народниот правобранител во 2009 година, во рамките на Народниот правобранител е формирана посебна организациска единица - Национален превентивен механизам (НПМ), чија основна задача е превенција од тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување. Своите надлежности НПМ тимот почна да ги спроведува во 2011 година преку редовно испитување на постапувањето кон лицата лишени од слобода. Од спроведените посети се упатуваат препораки до релевантните органи, а кога е потребно се поднесуваат и предлози и согледувања во врска со постоечкото или нацрт - законодавство.

Од своето формирање до денес, НПМ тимот го сочинуваат тројца извршители, и тоа еден државен советник, еден советник и еден соработник. **Оттука, уште еднаш нагласуваме дека ваквата поставеност и пополнетост е недоволна за ефикасно, темелно и пред сè навремено спроведување на сите надлежности согласно мандатот на овој механизам.**

Кадровските предизвици на НПМ тимот се дополнително поголеми заради проблемот со ангажирање надворешни соработници од различни профили којшто и понатаму

¹ Закон за ратификација на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 165/2008) Достапно на: <https://dejure.mk/zakon/zakon-za-ratifikacija-na-fakultativniot-protokol-kon-konvencijata-protiv-tortura-i-drug-vid-na-surovo-nechovechno-ili-ponizhuvachko-postapuvanje-ili-k> (Пристапено на: 22.02.2024 година)

опстојува. Тимот е упатен на распишување јавна набавка за ангажирање на надворешни соработници преку електронскиот систем на Бирото за јавни набавки, односно објавување тендерска постапка. Во текот на извештајната година, идентично како и во претходните години, ваква јавна набавка не беше реализирана, со што и во голема мера беше оневозможен пристапот до соодветна експертиза за време на посетите. **Оттука, уште еднаш нагласуваме дека ангажирање надворешни соработници преку јавна набавка, односно тендер не соодветствува со природата на мандатот што овој механизам го има.**

Во 2025 година НП-НПМ ја продолжи соработката со Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци во Скопје (УНХЦР), која преку Македонското здружение на млади правници² го поддржа Тимот со обезбедување надворешни соработници за потребите на теренските посети на места на лишување од слобода на мигранти, странци и баратели на азил.

Повеќегодишното повторување дека на НПМ тимот му се потребни повеќе средства за непречено функционирање, конечно наиде на слух кај властите, па следствено буџетот на Тимот за 2026 година повеќекратно се зголеми, од 221.000 ден доделени во 2025 година, на 955.000 во 2026 година.

Сепак, останува и понатаму потребата од зголемување на кадровските капацитети заради што уште еднаш ќе ја повториме препораката дадена од Поткомитетот за превенција на тортура на Обединетите Нации (СПТ) при нивната посета на земјата во 2017 година, кога во однос на кадровската пополнетост, како и независност на НПМ тимот, Поткомитетот препорача:

„Поткомитетот препорачува Националниот превентивен механизам директно да се консултира со властите на државата – членка. за јасно идентификување на природата и обемот на своите потреби, вклучително и заради обезбедување контрола над својата кадровска пополнетост“³.

² Македонското здружение на млади правници беше одговорно за реализација на буџетот доделен на НП-НПМ

³ Visit to the former Yugoslav Republic of Macedonia undertaken from 23 to 29 April 2017: observations and recommendations addressed to the national preventive mechanism, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Достапно на: <https://atlas-of-torture.org/en/entity/uyf8xx87py?page=1> (пристапено на: 25.02.2025 година)

АКТИВНОСТИ И РЕАЛИЗИРАНИ ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ ВО 2025 ГОДИНА

Во 2025 година тимот на НПМ спроведе вкупно 13 ненајавени посети, и тоа: 4 посети во полициски станици од општа надлежност, 5 посети во казнено-поправни и воспитно-поправни установи, 3 посети во центри каде што се сместуваат и задржуваат мигранти, странци и баратели на азил (од кои 2 во полициски станици за гранична контрола, односно надзор), како и 1 посета на психијатриска установа.

Поголем дел од спроведените превентивни посети беа реализирани само од тимот на НПМ. За мал број посети (местата за задржување на мигранти, странци и баратели на азил) тимот ангажираше надворешен соработник обезбеден преку Македонското здружение на млади правници, а во рамки на проектот со УНХЦР наменет за поддршка на НПМ во однос на местата на задржување мигранти, странци и баратели на азил.

Методологијата на работа се базира на препораките на релевантните меѓународни организации и тела, а пред сè на Поткомитетот за превенција на тортура при ООН.

На меѓународен план годината којашто измина беше исклучително пасивна. Имено, освен ограничените финансиски можности, дополнителен хендикеп беше и упразнетото место на народен правобранител во втората половина од годината, па следствено и неможноста да се издаваат патни налози за службени патувања.

Во рамки на проектот „Владеење на правото во РС Македонија“, НП-НПМ, со поддршка на проектниот тим, организираше втора по ред еднодневна работилница за сменоводителите на подрачјето на СВР Куманово. Работилницата го обработи прашањето за идентификување и документирање знаци на тортура, како и остварување и обезбедување на правото на лекар за задржаните лица во полициски станици. Како експерти беа ангажирани д-р Ѓорѓе Алемпијевиќ од Република Србија и националниот експерт, д-р Жаклина Просароска. Слична работилница, но за друго СВР подрачје ќе се

одржи и во текот на 2026 година.

Со оглед на сè горе кажано, **уште еднаш нагласуваме дека Националниот превентивен механизам има ограничени, односно недоволни кадровски можности за целосно, ефективно и ефикасно спроведување на својот мандат утврден согласно потпишан и ратификуван меѓународен акт⁴. Токму затоа, државата треба доследно да ги спроведува обврските коишто произлегуваат од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура⁵ и согласно истите да обезбеди доволно ресурси за ефикасно спроведување на мандатот на Националниот превентивен механизам.**

⁴ Закон за ратификација на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување ОПКАТ („Службен весник на РМ“ бр. 165/2008 од 30.12.2008 година)

⁵ Ibid

ПОСЕТИ НА ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ ОД ОПШТА НАДЛЖЕНОСТ

3.1 ПС ОН КАРПОШ

Полициската станица Карпош е полициска станица од општа надлежност при Секторот за внатрешни работи - Скопје (СВР Скопје), а месната надлежност за вршење на полициски работи го опфаќа подрачјето на општина Карпош.

Иако подрачјето што оваа полициска станица го покрива изнесува околу 80.000 жители, **вкупниот број униформирани полициски службеници (УПС) вработени во оваа полициска станица е недоволен, па дури и загрижувачки бидејќи во време на посетата, не беа пополнети ниту половина од систематизираните работни места.**

Дополнителен предизвик претставува и одливот на кадар во ПС Карпош, само во претходните 5 месеци пред посетата на Националниот превентивен механизам си заминале 6 УПС.

Во однос на материјалните услови, Полициската станица Карпош располага со две простории за сместување на задржани лица опремени со метален прицврстен кревет со душек и нечиста постелнина за пренокување, како и прозорчиња со сигурносни метални решетки. Во едната просторија стаклото од прозорот беше искршено, додека хигиената и во двете простории беше на многу ниско, односно незадоволително ниво.

Иако службените лица со кои беа остварени разговори истакнаа дека просториите не се користат и дека најчесто лицата коишто е потребно да се задржат се спроведуваат во ПС ОН Кисела Вода, сепак при непосреден увид беше нотирано дека во една од просториите престојувало лице во период непосредно пред НПМ посетата.

Полициската станица располага и со две простории за распит и разговор со повикани,

односно приведени, лишени од слобода или задржани лица. Просториите се опремени со прицврстени маси и столчиња, камери за видео-надзор, а соодветно се истакнати и правата на приведените, односно лицата лишени од слобода и задржани. Сепак, **засебна просторија за разговор со деца, Полициската станица сè уште нема.**

Позитивна забелешка е што во просторијата на сменоводителот каде најчесто привично се спроведуваат приведените, лицата лишени од слобода или задржаните лица, видливо беа истакнати сите потребни информации за нивните права.

Полициската станица е под видео-надзор, како внатре, така и во нејзиниот двор. Сепак, еден дел од него е зафатен од многубројни хаварисани, заплени возила коишто заради сè уште незавршените постапки се оставени да го нагрдуваат дворот, но и угледот на самата Полициската станица. Од друга страна, пак, возниот парк на Полициската станица е во многу лоша состојба, односно недоволен за непречено одвивање на теренските активности, поради што униформираните лица се оставени да се справуваат со она што им е ставено на располагање.

Освен скромните, односно незадоволителните материјално-технички, како и кадровски услови, униформираните лица во оваа Полициска станица се пожалија и дека немаат униформи, односно дека истите не се обновени веќе подолг период.

Во делот на остварување на правата, беше истакнато дека при задржување на странски државјани се обезбедува преведувач преку Министерството за внатрешни работи кое воедно и ги сноси трошоците за превод. Листа на адвокати во време на посетата немаше, иако во минатото постоела. Една од причините за недостаток на таква листа е недоаѓањето на адвокатите бидејќи трошоците за нивните услуги не се покриваат. По потреба доаѓале адвокати за деца, но и тие потенцирале дека ќе ги откажат своите услуги поради непокривање на трошоците за понудени адвокатски услуги. Во недостаток на просторија за обавување разговори со деца, се користат просториите за таа намена за возрасни лица.

Во однос на соработката со службите на Итна помош немаше поплаки.

Во текот на посетата беше истакната и потребата од повеќе обуки за вработените.

Евиденциите што се водат за приведените, односно лицата лишени од слобода и задржани, се водат генерално уредно, при што може да се следи редоследот на постапувањето со лицата од моментот на нивно приведување или лишување од слобода и задржување, до нивното ослободување или спроведување до надлежен орган за понатамошно постапување. Во записниците за задржување на лица што ги водат сменоводителите се заведуваат податоци за здравствена состојба на задржаните лица, како и информација дека се поучени за нивните права.

Со оглед на констатираната состојба, тимот на НПМ до Полициската станица упати препораки за:

- приспособување посебна просторија за разговор со деца, во согласност со Законот за правда за децата,
- преземање мерки со цел да се извршат сите неопходни поправки во просториите за задржување, како и итно подобрување на хигиената во просториите за задржување, а старешините во Полициската станица да воведат систем на

редовна контрола врз хигиената и опремата во просториите за задржување, во согласност со Стандардните оперативни процедури.

До Министерството за внатрешни работни, пак, беа упатени следниве препораки:

- Да се зголеми бројот на вработени униформирани полициски службеници согласно потребите на полициската станица, сè до целосно пополнување на систематизираните работни места;
- Да се воведат задолжителни обуки за секој полициски службеник особено за нововработените, како и при префрлување или упатување на нова работна позиција согласно спецификите на истата;
- Информациите во врска со забраната за тортура е потребно да бидат целосно вклучени во обуката на персоналот за спроведување на законот, односно јавните службеници и другите лица кои можат да бидат вклучени во притворањето, испрашувањето или третманот на која било индивидуа подложена на каква било форма на апсење, притвор или затвор;
- Да се обезбедат средства за реновирање на просториите за задржување кои ќе ги исполнуваат минимум предвидените стандарди за задржување на лица;
- Да се приспособи и адаптира посебна просторија за разговор со деца согласно Законот за правда на децата;
- Да се обезбедат дополнителни возила за редовно и ефикасно спроведување на полициските задачи, а особено да се набави интервентно возило.

3.2 ПС ОН ЧАИР

Во декември 2025 година, тимот на НПМ спроведе посета на новите простории на ПС ОН Чаир (Бутел) сместени во дел од зградата на Домот за деца без родители „25 Мај“ Скопје. Имено, со одлука на Владата дел од комплексот на Домот бил предаден во владение на Министерството за внатрешни работи, по што биле преземени активности за реновирање на просториите со цел обезбедување пристојни услови за работа на полициската станица.

Сепак, според информациите добиени во разговор со командирот на полициската станица, ваквото решение е од времен карактер, имајќи предвид дека како долгорочно решение е предвидена изградба на нова полициска станица, заедно со противпожарна станица.

За време на посетата беше извршена обиколка на просториите на Полициската станица, при што беше констатирано дека истите се целосно и соодветно реновирани, уредени со нов мебел и дека обезбедуваат задоволителни услови за работа на вработените иако **не се обезбедени посебни простории за разговор со приведени, задржани и повикани лица, ниту пак посебна просторија за распит на деца. Полициската**

станица не располага ниту со простории за задржување на лица.

Во полициската станица не се вршат 24-часовни задржувања на лица, но се се вршат краткотрајни задржувања при лишување од слобода и приведување, до моментот на нивно спроведување во други полициски станици кои се определени за задржување на лица. **Иако ваквата пракса претставува практично решение, истата може да создаде одредени ризици во однос на континуитетот на процесните гаранции, соодветното евидентирање на дејствијата и обезбедувањето ефективен надзор над постапувањето со лицата лишени од слобода.**

Токму затоа, **просторните и организациските услови во станицата се од особена важност од аспект на почитување на основните процесни гаранции и заштита на правата на лицата лишени од слобода.**

При обиколката беше констатирано дека во просторијата на сменоводителот не се истакнати поуки за правата на приведените и лицата лишени од слобода, што може да има негативно влијание врз навременото и целосно информирање на овие лица за нивните законски права во почетната фаза на полициското постапување.

Дополнително, иако тоалетите се реновирани, истите не се целосно приспособени за користење од страна на приведени и лица лишени од слобода. Имено, забележани се безбедносни ризици поврзани со можност за бегство, имајќи предвид дека прозорците не се соодветно заштитени, како и ризици од самоповредување поради присуство на кршливи огледала. **Ваквите околности упатуваат на потреба од дополнителни интервенции со цел минимизирање на безбедносните ризици и обезбедување безбедна средина за лицата кои привремено престојуваат во просториите на Полициската станица.**

Имајќи го предвид временскиот карактер на постојното решение и најавите за изградба на нов објект, **при идното планирање и проектирање на новата полициска станица, навремено треба да се предвидат и вградат сите минимални стандарди за просторно уредување. Имено, јасно разграничени и наменски простории за разговори, распити, задржување на лица и постапување со деца, како и соодветни безбедносни и информативни елементи, а со цел целосно усогласување со националното законодавство и релевантните меѓународни стандарди за спречување на тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.**

3.2 ВЕЧЕРНИ ПОСЕТИ НА ПС ОН ТЕТОВО И ПС ОН ГОСТИВАР

Во предногодишниот период, Националниот превентивен механизам спроведе ноќни ненајавени посети во ПС ОН Тетово и ПС ОН Гостивар.

Целта на овие посети беше да се утврди фактичката состојба во поглед на постоењето приведени, лица лишени од слобода или задржани лица, како и да се провери дали полициското постапување во ноќните часови се одвива согласно законските прописи и меѓународните стандарди за заштита на човековите права.

Ноќните часови се препознаваат како период со зголемен ризик од евентуални неправилности, имајќи предвид дека токму во овој временски интервал често се вршат лишувања од слобода, спроведувања и краткотрајни задржувања, при намален надзор и ограничена присутност на раководен кадар.

Спроведувањето на ваков тип посети ја манифестира превентивната улога на Националниот превентивен механизам, при што се испраќа јасна порака дека постапувањето на полициските службеници може да биде предмет на мониторинг во кое било време, без претходна најава, вклучително и за време на ноќните часови.

За време на посетите, тимот на НПМ оствари краток воведен разговор со дежурните полициски службеници во двете полициски станици, со цел добивање информации за моменталната состојба во станиците и евентуалното постоење на приведени, задржани или лица лишени од слобода.

Дополнително, беше извршен увид во соодветните книги и евиденции, вклучително и книгите за дневни настани и евиденциите за приведени и задржани лица.

Од извршените разговори и увидот во документацијата беше констатирано дека во моментот на спроведување на посетите нема приведени, задржани или лица лишени од слобода ниту во Полициската станица Тетово, ниту во Полициската станица Гостивар.

Во таа насока, не беа утврдени индикации за постапување спрема лица лишени од слобода, ниту пак потреба од понатамошни интервјуа или увид во простории за задржување, со оглед дека истите не биле во употреба во моментот на посетата.

ПОЛИЦИСКА СТАНИЦА ЗА ГРАНИЧЕН НАДЗОР СОПОТ, ПОЛИЦИСКА СТАНИЦА ЗА ГРАНИЧНА КОНТРОЛА ТАБАНОВЦЕ И ПРИВРЕМЕН ТРАНЗИТЕН ЦЕНТАР ТАБАНОВЦЕ

4

Во рамки на своите надлежности, Народниот правобранител, како Национален превентивен механизам, континуирано го следи постапувањето на надлежните органи во местата каде што се врши или може да се врши задржување, односно ограничување на слободата на движење.

Во таа насока, тимот на НПМ во текот на оваа година спроведе три ненајавени посети, со цел да се утврди фактичката состојба на терен и да се идентификуваат евентуални промени во однос на претходно спроведените посети. Посетите беа реализирани во Полициската станица за граничен надзор Сопот, Привремениот транзитен центар Табановце и Полициската станица за гранични проверки Табановце, а тимот на Националниот превентивен механизам го ангажираше надворешниот соработник – Сашко Коцев, експерт со долгогодишно практично полициско искуство и значајно познавање во областа на миграциите.

Кадровската екипираност на полициските станици е еден од клучните фактори што влијае врз ризикот од несоодветно постапување кон лицата со ограничена слобода на движење. Кон тоа важна улога има и професионалноста која, пак, треба да се гради преку континуирани обуки и јакнење на културата за хумано и достоинствено постапување.

За време на посетите беше констатирано дека полициските станици за гранична контрола и граничен надзор не се целосно кадровски екипирани, што негативно влијае врз ефикасното извршување на задачите, но и го зголемува ризикот од несоодветен третман. Забележана е и висока флукуација на кадар, при што дел од службениците се распоредуваат на работни позиции без соодветна обука за гранично работење.

Во Привремениот транзитен центар Табановце бројот на присутни службеници по смена е недоволен за ефикасно извршување на задачите кои вклучуваат прием на мигранти, одржување на јавен ред и контрола на влез и излез. Обврските пак, во делот

на граничниот надзор, дополнително ја отежнуваат нивната работа.

Во Центарот е обезбедено присуство и на претставници од надлежните институции и организации, вклучително Министерството за труд и социјална политика, Црвениот крст, како и други меѓународни и невладини организации, кои обезбедуваат поддршка во делот на сместувањето и грижата за мигрантите.

Во делот на материјалните услови беше констатирано дека нема значајни подобрувања во однос на претходните посети. Ниту една од полициските станици не располага со посебни простории за задржување или за разговори со лица, што претставува важна гаранција за спречување на несоодветно постапување. Поради тоа, лицата се сместуваат во службени канцеларии несоодветни за таа намена, со потреба од постојан физички надзор од полициски службеник. Ваквите околности дополнително го обременуваат обемот на работа на и така малубројниот кадар и влијае врз извршувањето на останатите тековни работни задачи.

Дополнително, констатиран е сериозен недостаток на функционална техничка и материјална опрема. Иако дел од опремата формално постои, истата не е во функција или не се користи систематски, а недостасуваат и јасни процедури за нејзина употреба. Ова создава ризик од неефикасност, но и од произволна употреба и нарушување на правото на приватност. Недостатоците во опременоста се одразуваат и врз ефикасноста на граничниот надзор, кој бара современи технички средства и соодветно обучен кадар за нивно користење.

Воедно, беше евидентиран недостиг на исправни службени возила, како и недоволен број униформи, заштитна опрема и основни средства за работа. Овие состојби негативно влијаат врз ефикасноста и безбедноста на полициските службеници.

Оттука, **констатираните состојби укажуваат на недоволна кадровска екипираност, несоодветни услови и недоволна техничка опременост.** Овие недостатоци ја намалуваат ефикасноста на граничниот надзор и укажуваат на слабости во управувањето со материјално-техничките ресурси, што негативно влијае врз севкупната ефикасност на работењето и претставува ризик за почитувањето на правата на лицата со ограничена слобода на движење.

Третманот на лицата на кои им е ограничена слободата на движење претставува клучен индикатор за почитувањето на човековите права и владеењето на правото. Во тој контекст, особено значајно е обезбедувањето на основните процесни гаранции, како што се правото на информирање на јазик што лицето го разбира, правото на пристап до адвокат, правото на лекарска помош и правото да се извести трето лице за задржувањето. Овие права претставуваат темелни механизми за заштита од злоупотреби и гарантирање на фер и законита постапка.

Право на лицето да биде информирано на јазик што го разбира - Согласно член 159 став 2 од Законот за кривична постапка, секое лице лишено од слобода мора веднаш да биде информирано за своите права на јазик кој го разбира. Ова право е суштинско за обезбедување на ефективна одбрана и фер постапка. Во пракса, иако полициските службеници заведуваат дека лицата се поучени за своите права, останува дискутабилно колку ова е навистина ефективно применето со оглед на тоа што значителен дел од странските државјани зборуваат ретки јазици за кои не се обезбедени преведувачи.

Пристап до адвокат – Правото на пристап до адвокат претставува основна гаранција

против тортура и несоодветен третман. Сепак, во евиденциите на полициските станици не се нотирани случаи каде задржаните лица навистина побарале адвокат, ниту е обезбедена листа на дежурни адвокати што треба да им се понуди, како што е предвидено во член 161 од ЗКП. Оваа состојба е спротивна на Принцип 17 и 18 од UN Body of Principles (1988) и на стандардите на СРТ (СРТ/Inf (2011) 28-part1, точки 18–25), кои бараат пристапот до адвокат да биде овозможен од првиот момент на лишување од слобода, во услови на доверливост и без прислушување.

Право на лекар - Правото на медицински преглед и здравствена заштита претставува важна гаранција за заштита на физичкиот и психичкиот интегритет на лицата. Иако во евиденциите се наведува дека повеќето лица не побарале лекарска помош, нема доволно докази дека тие биле соодветно информирани за ова право, ниту дека им бил понуден медицински преглед во услови на приватност. Ова е спротивно на Принцип 24 од UN Body of Principles (1988) и на препораките на СРТ (СРТ/Inf (2002) 15-part, т.42), според кои прегледите мора да се извршуваат без присуство на полицијата, освен ако постои објективна безбедносна причина.

Право да извести трето лице за задржувањето - Во евиденциите речиси и да нема забележани случаи каде задржаните лица искористиле можност да известат трето лице за своето приведување или лишување од слобода. Ваквата информација дава основа за сомнеж дека правото не се применува во пракса, иако претставува фундаментална гаранција утврдена со член 159 од ЗКП и Принцип 16 од UN Body of Principles (1988). Недозволување или непрактикување на ова право претставува ризик од изолирање на лицата и евентуално несоодветно постапување.

Националниот превентивен механизам за време на посетата не затекна приведено, односно лице лишено од слобода или задржано во посетените полициски станици, а изврши увид во евиденциите и во поединечните предметни досиеја што се водат во двете полициски станици (евиденциите во однос на постапувањето на полициските службеници во ПТЦ Табановце се во склоп на ПС за ГН Сопот).

Од извршените увиди во **Книгите за евиденција на дневни настани** беше констатирано дека настаните во двете полициски станици се заведуваат хронолошки, а податоците содржани во оваа евиденција соодветствуваат со податоците содржани во останатата евиденција.

Од увидот во **Евиденцијата за приведени лица** во ПС ГН Сопот, беше констатирано дека во текот на 2025 година, до денот на посетата, било приведено само едно полнолетно машко лице од Сомалија, коешто во рок од 6 часа било спроведено за понатамошно постапување во ПС ОН Куманово. За ова лице е нотирано дека било поучено за своите права, како и тоа дека немало потреба од лекарска помош, ниту побарало да го искористи правото на бранител или да му се укаже лекарска помош. Во Евиденцијата, пак, за приведени лица во ПС ГП Табановце беше констатирано дека во текот на 2025 год., до денот на посетата биле приведени вкупно 39 лица, сите полнолетни и повеќето странски државјани. Во евиденцијата е заведено дека сите лица биле поучени за своите права, иако останува дискутабилно за начинот на којшто е сторено тоа со странските државјани што зборуваат т.н. ретки јазици. За ниту едно од лицата не беше нотирано дека известиле трето лице за своето приведување, ниту пак дека побарале адвокат или им била укажана лекарска помош. Исто како и во ПС ГН Сопот и во оваа полициска станица лицата не

се задржуваат повеќе од 6 часа и истите во најголемиот број случаи се предадени за понатамошно постапување и евентуално задржување на полициски службеници од ПС ОН Куманово.

Во **Евиденцијата за лица лишени од слобода и задржани лица**, до денот на посетата, во ПС ГН Сопот беа заведени вкупно 4 лишувања од слобода и тоа на домашни државјани, коишто потоа биле спроведени до ПС ОН Куманово и предадени на сменоводителот за понатамошно постапување и задржување. Само за едно од лицата е нотирано дека известило трето лице (мајка) за лишувањето од слобода, додека ниту едно лице не побарало адвокат, ниту имало потреба да му се укаже лекарска помош. Во ПС ГП Табановце, во Евиденцијата за лица лишени од слобода и задржани лица се нотирани 44 случаи и слично како и постапувањето со приведените лица во оваа полициска станица, за ниту едно лице не е заведено дека известиле трето лице за своето приведување, ниту пак дека побарале адвокат или им била укажана лекарска помош. И во овие случаи, најчесто лицата кои биле лишени од слобода биле предадени на полициски службеници (најчесто од ПС ОН Куманово) за понатамошно постапување.

Во **Евиденцијата за употреба на средства за присилба** во ПС ГН Сопот, до денот на посетата, беа заведени вкупно 6 случаи, од кои во три случаи биле употребени средства за врзување – лисици, во еден случај била употребена физичка сила и во други два случаи биле употребени т.н. стингери за сопирање на моторни возила. Во евиденцијата во делот на настанати последици е евидентирано само „дупнување на една гума“ во двата случаи кога биле употребени стингери. За употребата на средствата за присилба соодветно се изготвени извештаи за употреба на средства за присилба, а во книгата за евиденција беше нотирано дека во сите случаи употребата на средства за присилба била оправдана, иако немаше изготвено посебни документи (не беа дадени на увид) од коишто произлегува дека е направена соодветна оценка на употребените средства за присилба. Во ПС ГП Табановце беше заведен еден случај на употреба на сила и средства за присилба (полуга на лева рака) и за истиот имаше соодветно изготвено Извештај за употребената сила, како и соодветна оценка за оправданоста на употребена сила, оценета како оправдана од страна на повисокиот старешнина, односно командирот на полициската станица.

Од извршениот увид пак, во индивидуалните досиеја што се водат за приведените, односно лицата лишени од слобода и задржани во двете полициски станици, беше констатирано дека се водат уредно и може да се следи редоследот на постапувањето со лицата од моментот на нивно приведување или лишување од слобода и задржување, до нивното ослободување или понатамошно спроведување заради задржување до ПС ОН Куманово.

За секое приведување, односно лишување од слобода постои службена белешка од страна на полициските службеници што го извршиле приведувањето, односно лишувањето од слобода, како и соодветни потврди за предавање на приведените/лицата лишени од слобода, од каде што може да се следи постапувањето со овие лица од страна на сите службени лица со коишто биле во контакт.

Табела бр.1

ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА КОНСТАТИРАНИТЕ СОСТОЈБИ упатени до Министерството за внатрешни работи и Бирото за јавна безбедност		
Ред. бр.	Препорака:	Одговори:
1	Пополнување на сите предвидени работни места во ПС за ГН Сопот и ПС за ГК Табановце заради ефективно извршување на граничниот надзор и граничните проверки.	<p>Од страна на Бирото за јавна безбедност – Оддел за гранични работи и миграции е добиен следниот одговор: Ве известуваме дека дадените препораки се разгледани од страна на Одделот за гранични работи и миграции. Министерството за внатрешни работи е во постапка на реорганизација при што препораките ќе бидат земени предвид и ќе бидат преземени соодветни мерки и активности со цел надминување на констатираните состојби.</p>
2	Воспоставување редовни обуки за човекови права, третман на ранливи категории и превенција на тортура.	
3	Обезбедување и редовно сервисирање на функционалната техничка опрема за граничен надзор (камери, дрoнови, возила со пренос на слика), со утврдени СОП и евиденции за користење.	
4	Поправка и набавка на службени возила за потребите на граничните полициски станици.	
5	Обезбедување на посебни и соодветно опремени простории за задржување со услови за приватност, безбедност и пристап до санитарии, во согласност со меѓународните стандарди.	
6	Воспоставување систем за редовно обезбедување храна за задржаните лица, со јасно утврдени интервали, нутритивна вредност и можност за прилагодување на религиозните и здравствени потреби.	
7	Обезбедување листа на дежурни адвокати во сите полициски станици, достапна на јазик што го разбира задржаното лице.	
8	Обезбедување услови за доверливи средби со адвокат и медицински прегледи во приватност, без присуство на полиција освен во исклучителни случаи.	
9	Воспоставување механизам за редовна проверка и ревизија на сите евиденции за задржани лица и употреба на средства за присилба.	

КАЗНЕНО - ПОПРАВНИ И ВОСПИТНО – ПОПРАВНИ УСТАНОВИ

5.1 КАЗНЕНО ПОПРАВНА УСТАНОВА - ЗАТВОР КУМАНОВО

Целта на ненајавената посета на КПУ Затвор Куманово беше испитување на третманот кон лицата лишени од слобода, со фокус на оние со изречена мерка притвор и проценка на нивното ментално здравје и благосостојба заради што тимот на Националниот превентивен механизам ангажираше психолог, Ребека Јачовска Трајковска.

Во моментот на посетата во установата беа сместени 130 осудени лица и 52 притворени, од кои една жена. Предвидениот капацитет на установата е за 176 осудени и 54 притворени лица, но и моменталниот број на сместени притворени лица наспроти условите, а особено предизвикот со водоснабдувањето, говори за пренатрупаност и несоодветни сместувачки капацитети.

Беше добиена информација дека голем дел од притворените лица (околу 20) се упатени на издржување мерка притвор во овој затвор од страна на Основниот кривичен суд Скопје, иако во согласност со „Решението за распоредување на осудените лица и децата во казнено – поправните и воспитно - поправните установи, како и на притворените лица во притворските одделенија на казнено – поправните установи“⁶ во Затворот Куманово, во притворското одделение е предвидено да се сместуваат машки и женски лица спрема кои е определена мерка притвор од подрачјето на основните судови: Берово, Винаца, Делчево, Кочани, Кратово, Крива Паланка, Куманово, Радовиш, Свети Николе, Струмица и Штип.

Ваквиот начин на упатување лица во притвор претставува сериозен предизвик што ги исцрпува капацитетите на Затворот Куманово, како од материјален, така и од кадровски

⁶ Донесено од министерот за правда и објавено во „Службен весник на РСМ“ 10/2020

аспект (зголемен обем на активности поврзани со непосреден мониторинг, спроводи и слично). **Токму затоа, е неопходно Управата за извршување на санкции, во комуникација и координација со основните судови, да укаже на потребата од доследно почитување на подзаконските акти коишто го регулираат упатувањето на лица во притвор,** како и да работи на создавање соодветни капацитети со цел надминување на прекубројноста во казнено-поправните установи, а не само прелевање/ пренесување на предизвиците поврзани со сместување на притворени/осудени лица од една во друга установа, без да се изнајде системско решение.

Врз основа на затекнатата состојба за време на посетите, тимот на НПМ констатирал дека во делот на сместувањето во притворското одделение не се испочитувани одредбите од Законот за извршување на санкциите каде што е предвидено дека за секое осудено лице треба да се обезбеди најмалку 9м³/4м² простор⁷, ниту пак минимум предвидените меѓународни стандарди за сместување на лица во затворски установи⁸.

За време на увидот, во повеќе притворски простории беа затекнати и поставени душеци на земја со постелнина, на коишто преноќуваа притворени лица. Беше објаснето дека ваквата состојба се должи на тековните активности за реновирање на притворските простории, поради што една од притворските простории мора да биде постојано празна, додека во друга е сместено само едно женско лице, во согласност со правилата за сместување на женски лица.

Имајќи предвид дека **Европските затворски правила** експлицитно нагласуваат дека „посебен кревет“ подразбира **кревет со рамка**, душек и постелнина за секој затвореник⁹, спиењето на душек на земја (без креветна рамка) не го исполнува минимумот на услови според меѓународните стандарди за достоинство, здравје и хигиена на осудените/ притворените лица. Во оваа смисла, тимот на НПМ препорача да се направат итни напори за да се обезбедат соодветни сместувачки услови за секое притворено/осудено лице согласно предвидените стандарди.

За време на посетата беше повторно нотираниот долго присутниот проблем со водата за пиење. Имено, установата во одредени количества располага со техничка вода добиена од бунари, но таа е далеку од доволна и непостојана. На ваквата состојба особено се жалат осудените и притворени лица коишто се плашат како за својата хигиена, така и за своето здравје. Во разговор со дел од притворените лица беа споделени информации дека кај некои од притворениците се појавила шуга. Истовремено, дел од нив истакнаа дека вложуваат сериозни напори рационално да ја користат водата што им се дели од службените лица, а некои напоменаа и дека јадат помалку, затоа што имаат ограничени

⁷ Чл.157 ст.1 од Законот за извршување на санкциите („Службен весник на РСМ“ бр. 99/19, 220/19, 236/22 и 74/24)

⁸ **The CPT's minimum standard for personal living space in prison establishments** (- 6m² of living space for a single-occupancy cell+ sanitary facility, - 4m² of living space per prisoner in a multiple-occupancy cell+ fully-partitioned sanitary facility)

⁹ **Правило 21** од Rec(2006)2-rev - Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the **European Prison Rules** (Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006, at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies and revised and amended by the Committee of Ministers on 1 July 2020 at the 1380th meeting of the Ministers' Deputies)

количини на вода со коишто треба да ја одржуваат хигиената во тоалетите што се во склоп на притворските простории.

Раководството на установата во моментот на посетата информираше дека теренот околу установата се сондира заради испитување можности за редовно и непречено водоснабдување, со надеж дека проблемот ќе биде наскоро решен, но попрецизни информации и чекори не беа споделени.

Во делот на притворските простории, тимот на НПМ за време на извршениот непосреден увид констатираше дека и во новореновираните простории не работат системите за повикување и алармирање на службени лица, поради што и притворените лица и понатаму се приморани да тропаат по вратите и да се надеваат дека тоа ќе биде слушнато од припадниците на затворската полиција. Исто така, беше забележано оштетување на електричната инсталација и таванските светла. Температурата и влажноста во просториите беше во рамки на референтните вредности, додека дневната светлина се обезбедува преку прозорците што ги има во секоја од притворските простории. За хигиената во просториите се задолжени самите притворени лица, додека во однос на личната хигиена беше истакнато дека на сите притворени лица им се овозможува капење еднаш неделно, што беше напоменато како недоволно, особено во летниот период.

Каква било активност што ќе значи излегување од притворските простории и креативно/продуктивно поминување на времето за притворените лица, не постои. За нив е предвидено само куса прошетка од 15 до 20 минути дневно. Лимитираноста на прошетките под неопходниот предвиден минимум се должи на ограничените капацитети, во корелација со одредбите што предвидуваат ограничени контакти на притворените лица меѓу себе.

Ваквиот факт сериозно влијае на интензивирање на затворските депривации кај притворените лица што сериозно влијае на нивното ментално здравје. Меѓународните стандарди, во оваа смисла, ја истакнуваат потребата „затворските власти да осмислат и спроведат сеопфатен режим на активности надвор од ќелиите. Притворените лица (како и осудените затвореници) треба да бидат во можност да поминат разумен дел од денот (т.е. осум часа или повеќе) надвор од своите ќелии, ангажирани во целисходни активности од разновидна природа (работа, по можност со стручна вредност¹⁰, образование, спорт, рекреација/здружување). Колку е подолг периодот на притвор, толку поразновиден треба да биде режимот. На сите затвореници, без исклучок, мора да им се понуди најмалку еден час дневно вежбање на отворено/во соодветни простории.“¹¹

Во однос на здравствената заштита на лицата лишени од слобода, со фокус на притворените, тимот беше информиран дека и понатаму во установата редовно е присутен медицински техничар со осум часовно работно време. Тој е одговорното лице кое најчесто врши прием на лица лишени од слобода и следствено го прави првиот скрининг.

Двапати во неделата во установата доаѓа лекар, еднаш стоматолог и еднаш психијатар. Последната информација во однос на стоматологот и психијатарот не беше потврдена во

¹⁰ Сепак, треба да се додаде дека, според Правило 100.1 од Европските затворски правила, „на притворените затвореници ќе им се понуди можност да работат, но од нив нема да се бара да работат“.

¹¹ Европски комитет за превенција на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ), Извадок од 26-от Општ извештај на КПТ, објавен во 2017 година.

разговор со други лица. Имено, тимот на НПМ беше информиран дека стоматологот доаѓа двапати месечно, додека психијатар воопшто не доаѓа.

Она, што секогаш паѓа в очи при надзор на местата на лишување од слобода, е информацијата дека секогаш при преглед на лице лишено од слобода присуствува службено (униформирано) лице. Ваквата пракса се провлекува веќе подолго време, па оттука НПМ тимот уште еднаш нагласува дека **здравствените прегледи е неопходно да се вршат без надзор на затворските полицајци, освен во исклучителни ситуации кога медицинскиот техничар ќе оцени дека има потреба од тоа.** Истовремено, беа добиени наводи дека не секогаш првичниот преглед се прави во рок од 24 часа од приемот.

Во оваа смисла, тимот на НПМ препорача почитување на одредбите од „Правилникот за куќен ред за извршување на мерката притвор во притворските одделенија на затворите“ каде што е предвидено дека **„лекарскиот преглед се врши без присуство на припадник на затворската полиција веднаш, а најдоцна 24 часа од приемот на притвореното лице.“¹²**

Тимот на НПМ за време на посетата констатираше дека и понатаму установата не дозволува прием на зависници бидејќи не дели терапија за нив (ниту метадонска, ниту бубренорфин). Кога ќе се констатира дека новоприменото лице е зависник, веднаш се бара негово префрлување во друга пенитенцијарна установа.

Установата располага со две транспортни возила, две лесни возила, но истите се недоволни за непречено опслужување на потребите на установата. Во овој дел, треба да се истакне дека „најновото“ возило е старо дваесет години што доволно говори за капацитетот и можностите во однос на возниот парк на оваа пенитенцијарна установа.

Кога станува збор за кадровската пополнетост на затворот, иако тимот на НПМ беше информиран дека капацитетот ги пополнува 85% од систематизираните места, сепак кога ќе се земе предвид дека на редовна основа одреден број службени лица се упатуваат во друг затвор на испомош, како и редовното користење на годишни одмори, боледувања и сл., бројот на расположив кадар наспроти осуденичката и притворска популација е недоволен. Нови вработувања во последните години немало. Недостатокот на кадар сликовито се објаснува со пример дека понекогаш на спровод се носат по две лица и тоа во два различни суда, па за да бидат вратени назад, лицата треба да се чекаат.

Во овој дел, мора да се истакне дека затворската полиција не располага со нова и современа опрема за обезбедување, како и средства за присилба. Униформи последен пат имаат добиено во 2013 година, кога и бил отворен овој затвор.

Кога станува збор за аспектот безбедност, последно гаѓање затворската полиција имала во 2024 година на иницијатива на ЕБР. Во овој контекст, беше истакнато дека ваков тип вежби се организираат само доколку некој (најчесто полицијата) излезе во пресрет.

Во однос на работното ангажирање, тимот на НПМ беше информиран дека осудените лица се работно ангажирани како во самата установа, така и надвор од неа, во зависност од третманот.

¹² Чл. 10 ст.2 од Правилникот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 87/20)

За време на непосредните разговори со притворените лица не се добија поплаки за какво било несоодветно постапување ниту од раководството на установата, ниту од страна на затворската полиција. Сепак, сите беа едногласни во однос на условите за престој, особено за недостатокот на вода и можноста за непречено одржување на хигиената во просториите во кои престојуваат. Поплаки имаше во однос на времетраењето на престојот на отворено т.н. „шетња“ (моментално меѓу 15/20 мин и половина час), како и на исхраната.

При разговор со притворените лица се спроведе и еден вид психолошка проценка на нивната ментална состојба и стабилност. Притоа, беа нотирани повеќе структурни и психолошки ризици кои можат да имаат кумулативен ефект врз менталната состојба на притворените лица:

- *Дисфункционалност на мултидисциплинарниот тим за превенција на самоубиства* – иако формално постои, тимот не спроведува редовни состаноци, не врши проактивно следење на ризични случаи и не воспоставува индивидуализирани планови за интервенција. Отсуството на овој клучен механизам го зголемува ризикот од појава на акутни психолошки кризи и суицидално однесување;
- *Недоволен капацитет на персоналот* – поголемиот дел од вработените немаат специјализирана обука во области како психолошка проценка, кризна интервенција, психоедукација и техники за деескалација на конфликт. Ова, резултира со ограничена способност за рано препознавање на алармантни симптоми и превентивно делување;
- *Институционален стресоген фактор* – рестриктивните услови, ограничената автономија, честите непредвидливи промени во распоредот и недостатокот на соодветни активности за психосоцијална стимулација создаваат хронично зголемено ниво на стрес, кое може да доведе до развој на депресивни, анксиозни и посттравматски симптоми.

Со оглед на констатираната состојба до Затвор Куманово беа упатени следниве препораки:

1. Да се направат итни напори да се обезбеди кревет со рамка, душек и постелнина за секое притворено/осудено лице, со цел избегнување на ситуации каде што притворени/осудени лица спијат на душеци на земја;
2. Да се преземат мерки за санација и ставање во функција на системите за повикување и алармирање на службени лица што се наоѓаат во притворските простории, како и замена на оштетената електрична инсталација и тавански светла;
3. Планирање на мерки со коишто ќе се создадат капацитети (материјални и кадровски) за да се осмисли и спроведе режим на активности надвор од просториите на притворените лица, со цел лицата да поминат разумен дел од денот (т.е. осум часа или повеќе) надвор од своите ќелии, ангажирани во целисходни активности од разновидна природа (работа, по можност со стручна вредност, образование, спорт, рекреација/здружување);
4. Лекарските прегледи да се вршат без присуство на припадник на затворската полиција, во рок од 24 часа од приемот на притвореното лице;

5. Да се направи проценка од потребата за измена на актот за систематизација и организација во делот на зголемување на непоходниот број припадници на затворската полиција;
6. Функционално рестартирање на мултидисциплинарниот тим – воспоставување редовен распоред на состаноци, воведување систем за индивидуална проценка на ризик и интегрирање на психолози, социјални работници, медицински лица и службеници за безбедност;
7. Континуирана специјализирана едукација на персоналот – имплементација на обуки за препознавање на знаци на психолошка криза, суицидален ризик и техники за психолошка прва помош;
8. Структурирани програми за психолошка поддршка – редовни индивидуални и групни психотерапевтски сесии, програми за развој на социјални вештини и активности за психосоцијална рехабилитација;
9. Мониторинг и евалуација – воспоставување систем за континуирано мерење на ефективноста на интервенциите и нивно адаптирање врз основа на релевантни индикатори.

До Управата за извршување на санкциите беа упатени следниве препораки:

1. Да се набави нова и современа опрема за обезбедување, како и средства за присилба;
2. Да се пополнат работните позиции во затворот согласно актот за систематизација на работните места;
3. Да се обезбедат нови и функционални возила заради непречено опслужување на потребите на установата;
4. Да се најде долготрајно и издржливо решение со снабдувањето со вода на затворот.

Управата за извршување на санкциите уредно ги нотираше дадените препораки од страна на Националниот превентивен механизам и потврди дека ќе се постапи по истите. Имено, веќе во 2026 година се планираат дополнителни вработувања и унапредувања, додека во однос на водата за пиење, утврдено е изводливо решение, па следствено ќе биде распишана јавна набавка.

Останува ваквите предлог решенија и степенот на нивното спроведување и понатаму да се следи од страна на Националниот превентивен механизам.

5.2 КАЗНЕНО ПОПРАВЕН ДОМ ОД ОТВОРЕН ВИД СТРУГА

Во КПУ КПД од Отворен вид Струга според позитивно-правните прописи се сместуваат:

а) машки лица осудени со правосилна пресуда за кривични дела извршени од небрежност, за кои е определена казна затвор до три години од подрачјето на Основниот кривичен суд Скопје и сите основни судови во Република Северна Македонија и

б) машки лица - повторници, осудени со правосилна пресуда казна затвор до една година за кривични дела извршени од небрежност кои се извршени во поврат од подрачјето на Основниот кривичен суд Скопје и сите основни судови во Република Северна Македонија¹³.

За време на посетата во КПД Струга имаше вкупно 5 осудени лица (сите со А третман), додека 2 се водеа дека се во бегство.

Бројот на вработени е помал од предвидените во систематизацијата, а нема ниту вработено лице од женски пол. Со оглед на малиот број осудени лица коишто се актуелно на издржување казна затвор, а истовремено имајќи го предвид и фактот дека се работи за установа од отворен вид, беше истакно дека менаџирањето во делот на редот и дисциплината се одвива без посериозни предизвици.

Буџетските средства со коишто располага установа се скромни и недоволни, особено ако се има предвид дека голем дел се трошат и на сметки за струја, а дополнително се издвојуваат и средства за потребните лекаства на осудените лица. Во оваа смисла, беше наведено дека институционалниот буџет нема големи можности за преземање поголеми активности што би опфатиле реновирање на сместувачките капацитети.

Дел од службените лица се пожалија дека немаат соодветни средства, простор, работна опрема и материјали за извршување на своите работни задачи со повисок степен на професионалност, а како пример беа издвоени и недостигот од современи сертифицирани тестови за психолошки тестирања.

Во однос на здравствената заштита беше истакнато дека на редовни временски интервали доаѓа медицинска сестра, а поретко и по потреба доаѓа и лекар. Кога околностите го наметнуваат тоа, се повикува и екипа на Итната медицинска помош, а во голем број од случаите и осудените лица, со оглед на третманот што го имаат, самите се организираат и одат во здравствените установи кога имаат потреба од тоа.

Во делот на сместувачките капацитети, тимот на НПМ констатира дека просториите во коишто преноќуваат осудените лица се разликуваат во делот на опременоста и хигиената, во зависност од расположливите капацитети и грижата што ја вложуваат самите осудени лица сместени во соодветните простории.

Како сериозно загрижувачка состојба може да се опише делот во заедничките тоалети и бањи коишто се во незавидна состојба, па се отвора прашањето за достоинствено користење на истите од страна на осудените лица.

¹³ РЕШЕНИЕ ЗА РАСПОРЕДУВАЊЕ НА ОСУДЕНИТЕ ЛИЦА И ДЕЦАТА ВО КАЗНЕНО – ПОПРАВНИТЕ И ВОСПИТНО - ПОПРАВНИТЕ УСТАНОВИ, КАКО И НА ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА ВО ПРИТВОРСКИТЕ ОДДЕЛЕНИЈА НА КАЗНЕНО – ПОПРАВНИТЕ УСТАНОВИ - Број на Службен весник: 34/2025

Кујната и трпезаријата се опремени скромно со стар и дотраен инвентар, а делува запустено и просторијата во којашто се чува одреден библиотечен фонд на книги.

Шеталиштето е пространо, но без многу можности за одмор на отворено при неповолни временски услови, како и без многу спортски реквизити наменети за спорт и рекреација.

Релациите помеѓу вработените и осудените лица беа истакнати како коректни и соодветни, исто како што беше наведено и дека односите меѓу самите осудени лица се взаемно толерантни. Во оваа смисла, беше наведено дека досега немало потреба да се употреби сила или средства за присилба од страна на затворската полиција, што беше нотирано и преку увид во книгите за евиденција.

Сепак, тимот на НПМ беше информиран дека на 28.04.2025 година, во Установата била спроведена акција од страна на Единицата за интервенции на затворската полиција, при што биле вршени лични претреси, како и претреси на просториите на осудените лица. Во однос на самото спроведување на акцијата беа добиени поголем број оплаки за начинот на спроведување на преземените дејствија и тоа, како во делот на почитување на процедурите за спроведување на претреси во просториите на осудените лица, така и во делот на наводно манифестираниот непрофесионален и непотребно агресивен став кон осудените лица. Имено, беа добиени наводи дека сите осудени лица биле изнесени во шеталиштето и натерани подолг временски период (околу 2 часа) да стојат со раширени нозе и раце потпрени на сид, без притоа да бидат во можност да се пожалат и да дадат до знаење дека таквата положба им предизвикува сериозни здравствени потешкотии (особено што дел од осудените лица се лица над 60 годишна возраст). При појаснување на конкретната ситуација беше нагласено и дека секаков обид на поместување од наредената позиција наводно резултирал со несоодветни коментари од страна на униформираните лица, па дури и со удари по нозете, телото и тилот на осудените лица.

Имајќи ги предвид ваквите наводи, како и заради собирање на повеќе податоци за спроведената акција, а со цел да се утврди фактичката состојба, тимот на НПМ побара од Управата на извршување на санкции да биде доставен Извештајот од командирот на ЕИЗП во којшто се содржани активностите и информациите за спроведената акција. Ваквата обврска произлегува од Правилникот за начинот на формирање и работа на единицата за интервенции на затворската полиција во казнено-поправните установи¹⁴, согласно кој командирот на ЕИЗП е должен по секоја акција да изготви извештај којшто го доставува до директорот на УИС (чл.8).

Од Управата за извршување на санкции, односно КПУ КПД Идризово Скопје беше споделена Службената информација¹⁵ подготвена во врска со горенаведениот настан. Во истата е наведена спроведената акција, Претрес на лица и простории, датата и времетраењето на истата, бројноста на припадниците коишто учествувале во неа и возилата со кои се користеле, како и бројноста на лицата кои биле предмет на претрес, како и бројот на претресени простории. Во белешката, понатаму се наведени пронајдените, а недозволените работи, пр. мобилни телефони, таблет, странски банкноти, како и кесе со непозната травкаста материја. Притоа, не беа наведени проблеми при спроведување на акцијата или каква било употреба на сила.

¹⁴ Бр.02-1663/1 од 01.11.2024 година, донесен од директорот на УИС

¹⁵ Службена информација, 04-2/707 од 29.04.2025 година, Управа за извршување на санкциите, КПУ-КПД Идризово Скопје

Иако информацијата споделена со тимот на НПМ не содржи какви било елементи на пречекорување на сила, сепак Националниот превентивен механизам упатува на почитување на човековите права на лицата лишени од слобода и хумано постапување со нив. Имено, секоја потреба од спроведување претрес на лица и простории треба да биде направена согласно протоколи и процедури дефинирани со националното законодавство. Лицата коишто го спроведуваат претресот треба да бидат добро обучени за да не предизвикаат чувство на страв или понижување кај осуденото лице¹⁶. Понатаму, Правилникот за начинот на формирање и работа на Единицата за интервенции на затворската полиција во Казнено-поправните установи¹⁷ јасно прецизира кога, каде и на кој начин оваа единица делува, па следствено укажуваме на доследна примена на ваквите законски одредби, како и на потребата од организирање и спроведување редовни обуки на припадниците на Единицата со посебен фокус на превенција на тортура и друго сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Покрај погоре нотираната состојба, за време на посетата беа добиени информации и во однос на планираната трансформација на установата во објект за сместување на женски лица упатени на издржување казна затвор. Ваквата трансформација не претставува само административна или просторна пренамена, туку суштинска и системска. Следствено, овој процес бара преиспитување на целокупниот концепт на функционирање на установата – од инфраструктура, режим, како и профил и обука на персоналот.

Оттука, најавите за трансформација на КПУ КПД Струга во установа за издржување казна затвор од страна на женски лица отвораат сериозни прашања поврзани со усогласеноста со меѓународните стандарди, особено со Правилата на Обединетите нации за третман на женски затворенички (Bangkok Rules)¹⁸.

Имено, жените во затворска средина претставуваат специфична и ранлива категорија лица лишени од слобода, чии потреби во голема мера се разликуваат од оние на машките затвореници. Правилата од Бангкок, јасно поаѓаат од фактот дека голем дел од женските затворенички имаат историја на семејно, сексуално или родово базирано насилство, зависности, психосоцијални трауми, како и примарна грижа за деца и други зависни членови на семејството. Оттука, тимот на НПМ истакна дека институционалниот одговор мора да биде родово-сензитивен, индивидуализиран и насочен кон заштита на достоинството, здравјето и менталната благосостојба на жените.

Една од клучните специфичности при ваквата трансформација се однесува на инфраструктурата и просторните услови. Актуелната установа која била дизајнирана и досега користена исклучиво за машка популација не може да се каже дека ги зема предвид

¹⁶ Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules, Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies

¹⁷ Правилник за начинот на формирање и работа на Единицата за интервенции на затворската полиција во Казнено-поправни установи, достапно на: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://uis.gov.mk/wp-content/uploads/2025/04/eizp.pdf>

¹⁸ Правила на ОН за третман на жени затворенички и незатворски мерки за жени сторители на кривични дела со коментари (Правила од Бангкок), Достапно на: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf

потребите поврзани со приватноста, хигиената и здравствената грижа на жените.

Правилата од Бангкок, налагаат обезбедување на соодветни санитарни услови, континуиран пристап до хигиенски средства, како и посебни простории и услови за бременни жени, доилки и жени со специфични здравствени состојби. Овие барања подразбираат реална и темелна реконструкција, а не минимални адаптации.

Здравствената заштита претставува уште една критична област. За разлика од машките затвореници, женските лица имаат специфични потреби поврзани со репродуктивното здравје, гинеколошката заштита, бременоста и постнаталниот период.

Правилата од Бангкок, предвидуваат систематски здравствени прегледи при прием, континуирана гинеколошка грижа и достапна психолошка поддршка, особено за жени со претходно доживеано насилство. Здравствениот систем во установата мора да биде функционално подготвен за овие потреби, а не да се потпира на ад-хок решенија.

Посебно внимание мора да се посвети на безбедносните и дисциплински мерки. Примената на сила, личните претреси и дисциплинските санкции кај жените затворенички можат да предизвикаат повторна трауматизација, како и секундарна виктимизација доколку не се спроведуваат со крајна претпазливост.

Правилата од Бангкок, инсистираат личните претреси да ги вршат исклучиво женски службеници и да се користат алтернативни методи на контрола каде што е можно. Дополнително, ограничувањата како изолација или дисциплински казни мора да се применуваат рестриктивно, со посебна заштита за бременни жени и мајки.

Контактот со семејството и децата претставува суштинска компонента на третманот на женските затворенички. Во пракса, жените многу почесто се примарни старатели на децата, а лишувањето од слобода има директни и долгорочни последици врз нивниот семеен живот.

Овие Правила, воедно бараат и олеснување на контактите со децата, создавање услови за посети прилагодени за деца и земање предвид на семејните врски при распоредувањето во установи. Во тој контекст, географската локација на КПД Струга може да биде предност, но само доколку е придружена со соодветни политики и инфраструктура.

Персоналот претставува клучен фактор за успешна трансформација. Преориентацијата кон работа со женска затвореничка популација бара не само зголемено учество на женски службеници, туку и системска обука за родово-сензитивен пристап, препознавање на траума и работа со ранливи групи.

Правилата јасно укажуваат дека без соодветно обучен персонал, дури и најдобрите нормативни решенија остануваат формални и неефективни во пракса.

На крај, **трансформацијата на КПД Струга во установа за женски осудени лица мора да се сфати како процес што бара стратешко планирање, интерсекторска координација и континуиран надзор. Усогласеноста со Правилата од Бангкок не треба да се третира како дополнителна обврска, туку како минимален стандард за хуман и достоинствен третман.**

Со оглед на ова, во рамки на нашиот мандат како Национален превентивен механизам и согласно расположливите ресурси (како кадровски, така и материјални), континуирано ќе следиме дали најавената и евентуална трансформација навистина резултира со подобрување на положбата и заштитата на правата на женските лица лишени од слобода.

5.3 КАЗНЕНО ПОПРАВНА УСТАНОВА ЗАТВОР ОХРИД

Во КПУ Затвор Охрид се упатуваат:

- а) деца од машки пол осудени со правосилна пресуда на казна затвор за деца, и
- б) машки и женски лица спрема кои е определена мерка притвор од подрачјето на основните судови: Охрид, Струга и Дебар¹⁹.

Фокусот на оваа посета беше испитување на третманот кон децата коишто се упатени на издржување казна затвор за деца, поради што во понатамошниот текст може да се користи и терминот малолетнички затвор. Иако дел од овие лица се веќе полнолетни, во понатамошниот текст поимот дете се однесува и на нив.

Во поглед на материјалните услови на затворот, тимот на НПМ нотираше дека состојбата во голем дел е непроменета во споредба со претходно спроведените посети. Имено, малолетничкиот затвор и притворскиот дел се сместени во ист објект во центарот на Охрид, опкружени со станбени објекти кои непосредно се „надвиснуваат“ над објектот на Затворот, т.е. врз неговиот централен отворен простор предвиден за спорт, рекреација и слободни активности. НПМ тимот, веднаш констатираше дека лицата затворени во овој објект се директно изложени на погледи, како и на можност од коментари и дофрлување на луѓето што живеат наоколу, со што се нарушува нивната анонимност и приватност. Објектот на установата датира од 1959/60 година како дел од Полициската станица, а во 1962/63 година се издвојува како посебна казнено-поправна установа.

Во моментот на посетата, во установата беа сместени шест лица осудени на казна затвор за деца. За реалниот капацитет на малолетничкиот дел нема прецизна бројка, затоа што просториите каде што се сместуваат малолетните осудени лица се големи и овозможуваат поставување на повеќе кревети, во зависност од бројот на осудени лица на казна затвор за деца.

Од увидот во трите простории каде што беа сместени децата, беше констатирано дека од аспект на квадратурата, овие простории ги задоволуваат стандардите. Просториите се со различна големина — 32 м², 22 м² и 16 м² — и во сите беа сместени по двајца малолетници.

Сепак, во делот на другите материјални услови не може да се каже дека истите се во ред бидејќи недостигаат многу работи. Креветите се стари, секоја соба се разликува од другата, ормарчињата за чување облека и храна се дотраени и многу мали. Во однос на греењето беше посочено дека парното греење функционира по неколку часа дневно, но при увид на лице место беше измерена температура под 18°C, што е под минималните стандарди. Исто така, влажноста беше над 65%, што претставува горна граница на дозволеното. Во однос на другите простори беше нотирано дека просторијата за дневен престој каде што се одржуваат различни дневни активности како обука, настава и сл., е многу дотраена и неопходно е итно да се преземат мерки за нејзино реновирање. Во оваа просторија сè уште се користи кумбе за греење.

¹⁹ РЕШЕНИЕ ЗА РАСПОРЕДУВАЊЕ НА ОСУДЕНИТЕ ЛИЦА И ДЕЦАТА ВО КАЗНЕНО – ПОПРАВНИТЕ И ВОСПИТНО - ПОПРАВНИТЕ УСТАНОВИ, КАКО И НА ПРИТВОРЕНИТЕ ЛИЦА ВО ПРИТВОРСКИТЕ ОДДЕЛЕНИЈА НА КАЗНЕНО – ПОПРАВНИТЕ УСТАНОВИ - Број на Службен весник: 34/2025

Голем проблем за децата претставува пристапот до тоалетите бидејќи тие се наоѓаат во просторијата за дневен престој. Во ноќните часови кога децата се сместени во своите соби, потребно е службено лице да ги отвори вратите за да можат да одат во тоалет. Тоалетите кои се наоѓаат во оваа просторија се во лоша состојба, а во лоша состојба е и тоалетот што се наоѓа на приземјето, односно во дворот на шеталиштето. За истиот беше наведено дека бил скоро реновиран, но од увидот на самото место беше јасно дека работите не биле изведени како што треба. Се чувствуваше непријатна миризма, што во дел се должи и на потребата од поголемо водење сметка за хигиената.

Тушевите се наоѓаат во посебен дел во самиот двор, па така по туширањето децата мора да излезат надвор и потоа да се качат во своите соби, што претставува проблем особено во зимски услови.

Во однос на останатите расположиви активности, затворот располага со вежбалница, но без многу опрема. Во дворот има кош за играње кошарка, два гола за фудбал, како и неколку клупи за седење.

Храната на децата им се послужува во трпезаријата којашто е споена со кујната. Кујната каде што се подготвува храната е мала по димензии, но ги содржи основните потребни елементи, додека подготвената храна се конзумира во трпезаријата.

Возниот парк на установата се состои од три службени возила, односно еден автомобил и две комби возила за транспорт, од кои едното е старо и може да се користи само локално низ градот, поради што и беше истакнато дека истите се недоволни за непречено опслужување на потребите на установата.

Во однос на кадровската состојба, тимот на НПМ констатираше дека **актуелниот број на вработени не ги задоволува потребите за непречено и ефикасно остварување на функцијата што би требало да ја остварува установа од ваков вид. Тимот на НПМ нотираше дека службените лица, покрај затворскиот дел каде што се сместени децата со изречена затворска казна, го покриваат и притворскиот дел.**

За време на посетата беше утврдено дека установата ја опслужува само еден психолог којшто е во редовен работен однос, за разлика од претходните посети кога имаше двајца психолози. Вработувања од друг профил, педагог, социјален работник, едукатори, нема. Еднаш во неделата се достапни услуги на општ лекар, кој ги препраќа младите до дополнителни специјалистички прегледи, вклучително и психијатриски. Во случај на потреба се повикува и Итна медицинска помош (ИМП), за што беше истакнато дека е особено предизвикувачко во летните периоди кога во градот има голем број туристи и екипите на ИМП имаат голем обем на работа.

Со оглед на ваквата состојба, тимот на НПМ и во Посебниот извештај истакна дека *грижата за малолетници во затвор бара посебни напори за да се намалат ризиците од долготрајна социјална неприлагоденост. Оттука, е потребен мултидисциплинарен пристап што ги содржи вештините од различни професионалци (вклучително наставници, обучувачи, социјални работници, психолози) со цел да се одговори на посебните потреби на малолетниците во рамките на една безбедна едукативна и социо-терапевтска средина.*²⁰

²⁰ Извадок од 9-от Општ извештај на КСТ, објавен во 1999, Малолетници лишени од слобода, Европски комитет за спречување на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ)

Имено, проблемот со непополнетоста на работните места во установите каде што се врши лишување од слобода е предмет на разгледување и на Комитетот за спречување на тортура на Советот на Европа, кој во оваа смисла наведува дека: *„... на местата каде што пополнетоста на персоналот е неадекватна, може да произлезе потреба од прекувремена работа со цел да се одржи основното ниво на безбедност и режим во установата. Оваа состојба може лесно да резултира со високо ниво на притисок кај персоналот и негово прерано губење на волја за работа, што е состојба која веројатно ќе ги влоши тензиите својствени за секоја затворска средина²¹.*

Истовремено, се истакнува и дека: *„Воспоставувањето на позитивни односи персонал-затвореници, исто така во голема мера зависи и од постоењето на соодветен број на персонал присутен во секое време во затворските простории и во местата што затворениците ги користат за слободни активности. Општиот недостиг на персонал и/или несоодветното распоредување што ги намалува можностите за директни контакти со затворениците, секако ќе го попречат развојот на позитивни односи и воопшто ќе генерираат една несигурна средина, како за персоналот, така и за затворениците²².*

Дополнителен проблем причинува и недоволната обученост на новопримениот кадар што резултира со несоодветен третман кон децата, но и кон притворените лица²³. Овде, НПМ тимот истакнува дека **персоналот што треба да ја исполни таа задача треба да биде внимателно избран според личната зрелост и способност да се справи со предизвиците што ги носи работата, но и обезбедувањето на добросостојбата на оваа возрастна група. Поконкретно, тие треба да бидат посветени на работа со млади луѓе и да можат да раководат и да ги мотивираат малолетниците што се под нивна одговорност. Сиот тој персонал, вклучително и оној со чисто чуварски задолженија, треба да се здобие со професионална обука при постапувањето и работењето, како и да користи соодветна надворешна поддршка и контрола при вршењето на своите задачи²⁴.**

Видео-надзорот претставува дополнителен проблем бидејќи не секогаш е во функција. Имајќи предвид дека доста често ноќните смени се покриени од само тројца службени лица, нефункционалноста на видео-надзорот дополнително ја отежнува целата ситуација. Во моментот на посетата 4 камери од постоечките 16 не беа во функција.

Едно од прашањата коешто подолго време директно се поврзува со оваа установа е дислокација на затворот за деца. Овој проблем и понатаму останува актуелен, иако службените лица се на мислење дека е потребна изградба на сосем нов затвор или префрлување на децата во ВПД Волковија, објект со поголем капацитет и подобри материјални услови.

Што се однесува до постапувањето со децата и третманите кон нив, во разговор со службено лице беше истакнато дека се запазува законската процедура во целост.

²¹ Извадок од 11 Општ извештај (CPT/Inf (2001) 16) на Комитетот против тортура на Советот на Европа

²² Ibid

²³ Констатација дадена од еден од вработените со кои НПМ тимот разговараше.

²⁴ Извадок од 9-от Општ извештај на КСТ, објавен во 1999, Малолетници лишени од слобода, Европски комитет за спречување на тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување (КПТ)

Имајќи предвид дека недостатокот на формално образование се провлекува веќе подолг период, при оваа посета беше споделена информација дека се чека формална потврда од Министерството за образование и наука, по што децата ќе бидат вклучени во редовниот образовен процес. Во моментот на посетата, Црвениот крст на Македонија секоја среда обезбедува курс по англиски јазик, а покрај овој курс, установата организира креативни работилници, како и индивидуални сесии.

Освен горенаведените активности, на децата им се организираат и едукативни работилници за менталното здравје, разрешување конфликти, болести на зависности, како и сексуално преносливи болести, ХИВ и СИДА.

Децата одржуваат редовни контакти со надворешниот свет, односно своите родители и најблиски. Како денови за посета одредени се деновите од викендот, но дозволени се и вонредни посети. Телефонски, децата може да разговараат во понеделник и петок без некое поголемо ограничување.

Физички конфликти меѓу децата не биле нотирани, ниту пак вербални расправи од посериозна природа.

Во разговор со децата беа добиени информации дека при лекарски прегледи скоро секогаш се врзувани и се прегледуваат во присуство на службено лице од затворот.

Во оваа смисла, тимот на НПМ препорачува **здравствените прегледи да се вршат без надзор на затворските полицајци, освен во исклучителни ситуации кога медицинското лице ќе оцени дека има потреба од тоа.**

Во оваа смисла, тимот на НПМ упатува на целосно почитување на одредбите од „Правилникот за куќен ред за извршување на мерката притвор во притворските одделенија на затворите“ каде што е предвидено дека **„лекарскиот преглед се врши без присуство на припадник на затворската полиција веднаш, а најдоцна 24 часа од приемот на притвореното лице.“**²⁵

При претрес, децата со кои се разговараше истакнаа дека се соблекуваат во целост и се принудени да прават чучнувања и склекови, поради што и НПМ тимот истакна дека претресот, односно **прегледот на осудениците не смее да се врши со нивно целосно соблекување, туку тоа треба да биде направено парцијално (најпрвин горниот дел од облеката, а по облекување на тој дел, да се премине на соблекување на долниот дел од облеката).** Ваквиот начин на вршење прегледи го запазува достоинството на лицата (овде посебно се става акцент на фактот што станува збор за деца, односно млади лица) и не ги изложува на дополнително нечовечко или понижувачко постапување или казнување. Секој преглед на внатрешни шуплини мора да биде направен од стручно лице-лекар, но не од лекарот задолжен за нивната редовна здравствена благосостојба. Ваквиот вид прегледи мора да бидат официјално евидентирани со информација за лицето кое го врши прегледот и останатите присутни додека истиот се врши.

При посетата на Затвор Охрид, тимот на НПМ изврши увид и во дел од книгите за евиденција коишто се водат за малолетните осудени лицата. Од извршениот увид во

²⁵ Чл. 10 ст.2 од Правилникот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 87/20)

евиденцијата за употреба на средства за присилба, тимот на НПМ констатираше дека во 2025 год. до денот на посетата немало такви случаи, како и во годините до 2021 година.

Од извршениот увид во евиденцијата за изречени дисциплински казни беше нотирано дека во текот на 2025 год., до денот на посетата, се заведени вкупно 2 дисциплински постапки, каде се изречени дисциплински санкции упатување во посебна соба, од кои во едниот случај во траење од 7 дена, а во другиот во траење од 3 дена. Беше нотирана уште една дисциплинска санкција, упатување во посебна соба за дете кое се дало во бегство, но овој настан беше евидентиран во книгата за бегство и тоа како единствен случај во последните 5 години.

Од извршениот увид во останата материјалната документација, тимот на НПМ нотираше дека лицата против коишто се водела дисциплинска постапката во Затворот Охрид биле информирани за причините поради коишто била поведена постапката, биле лично сослушани и дале своја изјава во врска со предметниот настан за којшто се води постапката, им било овозможено да предложат свои докази, како и да ги испитуваат доказите против нив, а исто така им се предава и примерок од одлуката за дисциплинска санкција со поука дека лицето има право да се жали до директорот на Управата за извршување на санкциите.

Од извршениот увид во документацијата беше констатирано и дека во случаите кога се изрекува дисциплинска казна – упатување во посебна соба, секогаш постои мислење од лекар во однос на способноста на осуденото лице за издржување на така изречената дисциплинска казна, но не беа добиени информации дали лицата коишто се наоѓаат во посебна соба се посетуваат секојдневно од страна на лекар.

Од извршениот увид во Книгата за евиденција на извршени прегледи на малолетните осудени лица и притворени лица, во која се забележуваат видливи повреди и рани при приемот или во текот на издржувањето на казната затвор во установата, беше утврдено дека за 2025 година не е евидентиран ниту еден случај на повреди кај малолетните осудени лица. Сепак, беа евидентирани 5 случаи на повреди кај лица – малолетници примени во притворското одделение.

Националниот превентивен механизам ги упати следните препораки до Затворот за деца Охрид:

1. Итно да се санираат санитарните јазли во установата;
2. Здравствените прегледи да се извршуваат без надзор на службено, униформирано лице, освен во исклучителни околности кога медицинското лице кое го врши прегледот стравува за својата безбедност.

До Управата за извршување на санкциите пак, беа упатени следните препораки:

1. Да се доекипира цивилниот и униформиран персонал во Затворот Охрид согласно систематизацијата на работни места;
2. При прием на нови лица, задолжително да се спроведуваат обуки согласно природата на работното место, како и обуки од областа на човековите права, односно забрана на тортура и други форми на несоодветно постапување или казнување кон лица лишени од слобода.

Во одговорот добиен од страна на Управата за извршување на санкциите и Затворот Охрид потврдено е постапување по дадените препораки иако оние од финансиска природа

пр. вработувања, зависат од финансиските можности, односно одобрувањата добиени од Министерството за финансии.

5.4 КАЗНЕНО-ПОПРАВЕН ДОМ ИДРИЗОВО

КУП-КПД Идризово беше посетен заради собирање информации во однос на актуелните, тековни состојби во установата, преку спроведување разговор со службени лица.

Проблем од сериозен карактер во оваа установа, којшто подолг временски период е актуелен, е здравствената заштита на осудените лица, како и нивното здравствено осигурување. Во однос на здравствената заштита беше нотирани предизвикот со здравствениот персонал којшто не може секогаш да одговори на потребите на осудените лица во потребениот рок, а во делот на здравственото осигурување беше наведено дека иако пријавувањето на осудените лица од страна на КПУ-КПД Идризово се врши уредно и навремено, сепак заради софтверски неусогласености наплатата на осигурувањето од страна на Управата за извршување на санкциите доцни. Ваквото доцнење акумулира долгови на сметка на пенитенцијарната установа (којашто во одреден период била и блокирана), а пак, здравствените услуги за осудениците се наплаќаат приватно, односно како за неосигурано лице.

Во однос на бројноста на затворската полиција и останат персонал, во моментот на посетата беше констатирано дека е распишан оглас за нови 80 вработувања, од кои 66 места за затворската полиција, додека останатите позиции се алоцирани во делот на ресоцијализацијата, како и администрацијата. Иако навидум се добива впечаток дека бројноста на персоналот во установата континуирано се зголемува, сепак и понатаму е присутен одливот на кадар по различни основи, пензионирање, суспензија, отказ.

Во однос на состојбата со осудените лица и пред сè материјалните услови, беа добиени информации дека категоризацијата на осудените лица се почитува и повеќе не постои мешање на осудени лица со различен третман на едно место. Заради пренатрупаноста реновирано е и осмото крило каде се сместени по 4 до 6 лица во соба, со што се растеретени останатите крила во објектот „зграда“ каде се сместени осуденици со затворен третман.

Во 2024 година било реновирано петтото крило, но иако реновирано, тамошната состојба во однос на материјалните услови е влошена поради различен сплет на околности (прекубројност, ограничен и недоволен капацитет на санитарните јазли, но и поради лични хигиенски навики).

Пренатрупаноста со осудени лица во време на НПМ посетата, беше присутна и во „женското одделение“ каде беа регистрирани 90 осуденички, меѓу кои и едно малолетно девојче со изречена воспитно-поправна мерка. Девојчето беше во КПУ-КПД Идризово изолирано од останатите осуденички заради непостоење соодветни услови од аспект на сегрегација од машките штитеници во ВПД Тетово. Од страна на раководниот кадар беше истакнато дека се работи на разрешување на тоа прашање (се гради сид околу павиљонот предвиден за женски штитенички со цел превенција од бегство во установата во

Волковија), а последователно беа добиени информации и дека девојчето било префрлено во ВПД Тетово.

Проблем којшто подолго време се провлекува во женското одделение, е и снабдувањето со топла вода. За ова, беа добиени информации дека биле направени обиди да се добијат средства од Владата заради набавка на панели, но средствата не биле одобрени.

Жените од ова одделение се ангажирани во производство, шивални и сл., додека активности од слична природа за машките осуденици нема.

Во однос на здравствените прегледи карактеристични за жените пр. гинеколошки, беа добиени информации дека истите се спроведуваат редовно, односно на 6 месеци.

5.5 ВОСПИТНО-ПОПРАВЕН ДОМ ТЕТОВО

Националниот превентивен механизам, со цел идентификување на можни ризици од тортура или друг вид сурово, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, и во март 2025 година спроведе посета на Воспитно-поправниот дом Тетово со фокус на состојбата со менталното здравје и психосоцијалните потреби на младите лица сместени во него. За реализација на посетата, како надворешен експерт беше ангажирана д-р Силвана Марковска-Симоска, специјалист по детска и адолесцентна психијатрија.

Општи податоци за установата:

Воспитно-поправниот дом (ВПД) Тетово е установа во којашто досега беа упатувани деца од машки пол, на кои со правосилна одлука им е изречена воспитна мерка упатување во воспитно-поправен дом за територијата на Република Северна Македонија²⁶. Согласно измените на Законот за извршување на санкциите²⁷, член 34 став 6 усвоени во 2024 година, девојчињата со изречена воспитно-поправна мерка упатување во воспитно-поправен дом коишто досега оваа мерка ја издржуваа во КПУ-КПД Идризово-женско одделение, ќе бидат упатувани во ВПД Тетово.

ВПД Тетово е сместен во затворен комплекс од карцерален карактер со површина од околу 16.000 м², надвор од урбаната средина со ограничени транспортни конекции. Лоциран е во општина Брвеница, во близина на селото Волковија. Иако има асфалтиран пристапен пат, јавен превоз не е обезбеден, што го отежнува пристапот и контактот на децата со семејствата. Сместувањето во посебна установа е во согласност со меѓународните стандарди, но, тие, исто така, предвидуваат лесна пристапност и поттикнување на социјалната интеграција. Во таа насока, **НПМ укажува на потребата од мерки за подобрување на пристапот и зајакнување на врските со семејствата и заедницата.**

²⁶ „Решение за распоредување на осудените лица и децата во казнено – поправните и воспитно – поправните установи, како и на притворените лица во притворските одделенија на казнено – поправните установи“, број на Службен весник: 10/2020, датум на објава на Службен весник: 16.01.2020 година

²⁷ Законот за извршување на санкциите („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 74/2024)²³ Констатација дадена од еден од вработените со кои НПМ тимот разговараше.

Установата има капацитет за 110 деца, со вкупна нето-површина од околу 3.500 м², од кои 1.920 м² се наменети за сместување. Европските стандарди препорачуваат помали сместувачки единици со ограничен број корисници, што овозможува индивидуализирана грижа. Имајќи го предвид досегашниот просечен број на деца, се отвора прашањето за оправданоста на толкав капацитет. Сепак, имајќи ги предвид измените во Законот за извршување на санкциите, но и шпекулациите коишто подолго време циркулираат помеѓу стручната јавност дека оваа установа ќе биде дом и за малолетниците од Затвор Охрид, тогаш станува јасна и потребата од изградба на установа со толкав капацитет.

НПМ потенцира дека деца со воспитно-поправна мерка не треба да се сместуваат заедно со деца со изречена казна затвор, ниту да се мешаат различни категории и полови, поради зголемен ризик од несоодветно постапување, особено во услови на ограничени ресурси.

Во делот на кадровската екипираност, стручната служба располага со ограничен број вработени, со дополнително намалување поради пензионирање. Покрај стручниот кадар, во установата се ангажирани и припадници на затворската полиција, административен персонал и директор. Не се предвидени нови вработувања, а установата се соочува со ограничени финансиски ресурси.

НПМ укажува на потребата од пополнување на кадарот, особено во делот на третман и стручно-инструкторски работи, како и воведување соодветни процедури за селекција на персонал кој работи со деца, врз основа на професионални и лични компетенции.

Образование:

Во согласност со добиените податоци, за време на посетата, како и од непосредно констатираната состојба, произлегува дека само едно од децата посетува настава во средно училиште во Тетово. Редовен образовен процес за децата во Домот во моментот на посетата немаше, а официјалната причина за тоа е одолжувањето на законодавната процедура во однос на законските решенија со коишто ќе се уреди прашањето поврзано со надлежноста во однос на организирањето на образовниот процес во установата.

Сепак, како позитивна промена којашто е нотирана после посетата на тимот на НПМ, е дека во меѓувреме образовниот процес во ВПД Тетово е отпочнат. Имено, со отпочнување на училишната година 2025/2026, за децата од ВПД Тетово овозможена е редовна настава за основно и средно образование со ангажирање на наставен кадар од сега веќе регионалното училиште „Антон Семјонович Макаренко“ од Скопје, за основно ниво, и регионалниот центар за стручно образование и обука „Моша Пијаде“ од Тетово, за средно.

Проценка на ментално здравје:

Во последната декада се забележува зголемено внимание кон менталното здравје на децата во контакт со пеналниот систем, вклучително и оние сместени во воспитно-поправни установи. Овие деца почесто се соочуваат со ментални нарушувања во споредба со нивните врсници од општата популација, што ги прави особено ранлива категорија.

Истражувањата укажуваат на висока застапеност на психолошки потешкотии, најчесто поврзани со агресивност, слаба контрола на импулси и претходни негативни искуства.

Меѓу почестите состојби се растројства на расположението и однесувањето, суицидално однесување, хиперкинетски нарушувања и злоупотреба на психоактивни супстанции. Дополнително, овие деца често имаат пониски образовни постигнувања, ограничени социјални ресурси и тешкотии во социјалната интеграција.

Потребите на оваа популација се различни и не секое психичко нарушување бара медикаментозен третман. Иако психијатриските лекови можат да помогнат, постои ризик од нивна несоодветна употреба како средство за контрола на однесувањето. Ова, особено ги прави децата во пеналниот систем ранливи на прекумерна терапија, имајќи ја предвид нивната ограничена можност за избор. Оттука, систематскиот скрининг и проценката на менталното здравје и психосоцијалните потреби претставуваат клучен предуслов за обезбедување соодветна грижа и поддршка.

Во установата беа идентификувани деца со специфични здравствени и развојни потреби, за кои е обезбеден соодветен третман и заштита од стигматизација. Беа реализирани индивидуални контакти со дел од присутните деца, во услови што овозможуваат доверливост и непречена комуникација. Сите беа од машки пол, при што доминираат припадници на етничките малцинства. Образовното ниво е ниско, значителен дел од децата се со незавршено основно образование и ограничени вештини за писменост.

Здравствената заштита во установата се обезбедува преку општ лекар кој е присутен еднаш неделно и ги упатува децата на дополнителни специјалистички, вклучително и психијатриски прегледи. Достапна е и стоматолошка услуга за основна нега во рамки на установата. Во соработка со здравствени институции, обезбедена е психијатриска грижа по потреба.

Како позитивна новина е ангажманот на медицински техничар со полно работно време, кој по потреба интервенира и надвор од редовното работно време. Во отсуство на лекар, се повикува итна медицинска помош. Сепак, овде мора да се нотира дека техничарот не поминал претходна обука за работа со деца во ризик.

Првичните здравствени прегледи се вршат во краток рок по приемот, но не вклучуваат тестирања за дрога ниту целосен увид во претходна медицинска документација (вклучително и заразни болести). Не се води евиденција за вакцинален статус на децата, што претставува сериозен пропуст. Терапијата ја администрира медицинскиот техничар, а во негово отсуство тоа го прави друг персонал, врз основа на претходно подготвени дози. Забележано е подобрување во начинот на распределба и евиденција на терапијата, која се води електронски. Ампуларна терапија се дава исклучиво по налог на лекар. Поголем дел од децата примаат одредена терапија во текот на денот. Во однос на набавката на витамини, таа се врши од страна на медицинскиот техничар, со последователна рефундација од установата.

Ментално здравје и психосоцијални потреби:

Децата сместени во ВПД Тетово генерално изразија задоволство од условите во установата. За разлика од претходните наоди, не беа искажани поплаки за ограничен пристап до телефон или слободни активности, туку беше наведено дека имаат редовна комуникација и поддршка од воспитувачите. Кај децата се забележуваат различни нивоа на ментална и емоционална состојба, што влијае врз нивната адаптација и ресоцијализација. Најчесто се присутни симптоми на анксиозност и депресија (страв, несоница, безнадежност), потешкотии со контрола на агресија, како и ниска самодоверба.

Кај значителен дел од децата се поставени психијатриски дијагнози, најчесто поврзани со анксиозни нарушувања, нарушувања на спиењето, зависности и нарушувања во однесувањето. Дел од децата примаат фармаколошка терапија, при што доминира употреба на анксиолитици и терапија за спиење, додека помал број се на посложена психијатриска терапија или антидепресиви. Присутни се и случаи со соматски здравствени проблеми.

Психијатриските услуги се обезбедуваат надвор од установата, што ја ограничува доверливоста и континуитетот на третманот. Контролните прегледи не се редовни, а дополнителен предизвик претставува тоа што третманот го спроведуваат психијатри за возрастни, наместо специјалисти за детска и адолесцентна психијатрија.

Доминираат психолошки потешкотии како загриженост, напнатост, негативна слика за себе и деструктивни реакции на стрес. Забележани се и повреди како резултат на импулсивни реакции. Дел од децата имаат историја на злоупотреба на психоактивни супстанции, при што не постои систематски третман за апстиненцијални состојби. Сепак, децата препознаваат и позитивни механизми за справување, како спортски активности, музика, меѓусебна поддршка и контакт со семејството. Особено се истакнува интересот за вокациски обуки и потребата од нивно унапредување.

Медицинската документација генерално е уредно водена, но беа забележани одредени пропусти, како отворање повеќе картони за исто дете и мешање на медицински извештаи помеѓу досиеја. Во установата не се применува терапија со психостимуланси, поради нивна достапност, иако постојат индикации дека дел од популацијата би имала потреба од ваков третман. Од достапната терапија, најчесто се користат анксиолитици и средства за спиење, додека помал број деца се на посложена психијатриска терапија. Забележани се ризици поврзани со полимедикација, како и можност за развој на толеранција и зависност, особено кај анксиолитиците. Поради тоа, неопходен е редовен медицински мониторинг, внимателно следење на ефектите од терапијата и разгледување на алтернативни, нефармаколошки пристапи, вклучително и психотерапија.

Менталната здравствена состојба на децата е комплексна и бара континуирана стручна поддршка, како и координиран пристап помеѓу здравствениот персонал и воспитувачите, со цел подобрување на нивната адаптација и ресоцијализација.

Заклучни согледувања и препораки:

Наодите во голема мера се совпаѓаат со претходните анализи, што укажува на потреба од доследна имплементација на веќе дадените препораки, дополнети со нови насоки. Посебно внимание треба да се посвети на долготрајната употреба на анксиолитици поради ризик од зависност, когнитивни потешкотии и седативни ефекти. Терапијата треба да се спроведува под строг медицински надзор, со можност за постепено намалување и замена со алтернативни пристапи.

Се препорачува зајакнување на нефармаколошките интервенции, како психотерапија, физичка активност, техники за справување со стрес и структурирани психосоцијални програми. Особено значајно е воведување редовни индивидуални, групни и семејни интервенции, како и засилен третман за лица со зголемен ризик.

Дополнително, потребно е:

- унапредување на психолошката поддршка и редовни стручни третмани;
- развој на образовни, социјални и вештински програми;

- активно вклучување на семејствата во процесот на ресоцијализација;
- ангажирање дополнителен стручен кадар и користење ресурси од заедницата;
- воспоставување јасни протоколи за фармаколошки третман и следење на здравствената состојба;
- развој на протоколи за третман на зависности и апстиненцијални состојби;
- обезбедување формално образование и програми за описменување;
- поттикнување на вокациски обуки и соработка со локалната економија;
- организирање спортски и културни активности;
- континуирана едукација и супервизија на персоналот.

Како дополнителни мерки се препорачува воведување здравствени скрининзи при прием, подобрување на медицинската евиденција и обука на персоналот за работа со деца во ризик.

Табела бр.2

ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА КОНСТАТИРАНИТЕ СОСТОЈБИ упатени до Управа за извршување на санкции		
Ред. бр.	Препорака:	Одговори:
1	Преземање на конкретни мерки со коишто ќе се осигура дека децата од женски пол на кои со правосилна одлука им е изречена воспитна мерка упатување во воспитно-поправен дом да бидат сместени во установа на еднаква основа како и децата од машки пол;	Имајќи предвид дека е неопходно физичко одвојување на просторот во ВПД Тетово со цел да се оневозможи мешање на машки и женски деца, информираме дека во тек се активности за адаптирање и обезбедување на услови во ВПД Тетово за да може безбедно и децата од женски пол на кои им е изречена мерката упатување во воспитно поправен дом да ја издржуваат мерката во оваа установа. Исто така, би сакале да додадеме дека со договор на дело ангажирани се две лица од женски пол како припаднички на затворска полиција, кои поминаа обука (со ментори) во женското одделение во КПД Идризово.
2	Воспоставување редовни обуки за човекови права, третман на ранливи категории и превенција на тортура.	Неопходно е зголемување на бројот на вработените во сите установи, вклучително и во ВПД Тетово. Врз основа на потребата од вработувања што ја имаат установите и годишните планови за вработувања што секоја установа согласно закон ги доставува до Управата за извршување на санкциите, се изработува Обединет годишен извештај за вработување во целиот затворски систем и истиот се доставува до надлежните институции за добивање на согласност за вработување. Меѓутоа, би сакале да нагласиме дека постои голема разлика од потребата од нови вработувања која ние како Управа за извршување

		<p>на санкциите ја детектираме и истата е прсликана во Обединетиот годишен извештај за вработување на затворскиот персонал до согласностите кои се добиваат. Конкретно за ВПД Тетово согласно Годишниот план за вработување и унапредување на затворски персонал за 2025 година се одобрени само две унапредувања</p> <p>Што се однесува до обуките, информираме дека вработените од одделението за третман во ВПД беа запознати со Програмата за меки животни вештини во рамки на проектот „Зајакнување на процесот на рехабилитација и реинтеграција на децата во системот на правда на децата (СППМД и УНИЦЕФ). Програмата се применува како дел од групната работа со децата. Дополнително, вработените присуствуваа и на консултативна работилница за програми за ресторативна правда и програми за превенција/реинтеграција на деца во ризик и деца во судир со закон во рамките на проектот „Правда за деца». Реализирани се активности за обука и запознавање со овие програми. Нивната формална имплементација во ВПД Тетово сè уште не е воспоставена.</p> <p>Во насока на зајакнување на третманот и грижата за децата, Управата за извршување на санкции склучи Меморандум за соработка со Центарот за социјални иницијативи „Надеж», во чии рамки ќе се спроведуваат: едукативни програми, обуки за рецидивизам, обуки за животни вештини, менторски програми, програми за родителство и семејство.</p> <p>Согласно постојната програма за обука, не располагаме со соодветен капацитет за спроведување на специјализирани обуки, но во иднина ќе се побара стручна помош од надворешни експерти, кои би можеле да организираат обуки за третман и поддршка на деца во ризик.</p>
3	<p>Во комуникација и координација со Министерството за образование и наука да се преземат итни мерки за вклучување на децата во процесот на формалното образование. за потребите на граничните полициски станици.</p>	<p>Во Законот за изменување и дополнување на Законот за основно образование („Службен весник на РСМ“ бр.3/2025) е предвидено дека Основното училиште за возрасни „Антон Семјонович Макаренко» Скопје, кое добива статус на државно училиште ќе треба да го спроведе основното образование на децата во воспитно-поправните установи. Управата за извршување на санкции изготви Анализа на состојбата со степенот на образование на лицата во КПУ и ВПУ, која е доставена до Министерството за образование и наука како основа за организирање на учебната 2025/2026 година.</p>

Табела бр.3

ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА КОНСТАТИРАНИТЕ СОСТОЈБИ упатени до ВПД Тетово		
Ред. бр.	Препорака:	Одговори:
1	<p>Да се преземат мерки заради олеснување на пристапот до воспитно-поправниот дом, како на пример комуникација со локалните власти за воспоставување на редовна и честа автобуска линија, како и непосредна комуникација и поддршка во организирањето на посетата за членовите на семејствата и други блиски лица на децата сместени во Домот;</p>	<p>Организирањето на јавен автобуски превоз и детерминирање на автобуски линии е во надлежност на локалната самоуправа. Од тие причини, во неколку наврати се реализирани работни состаноци со градоначалникот на општина Брвеница, на кои, покрај останатите прашања, се дискутираше и на оваа тема. Од општинските власти не е добиен потврден одговор за организирање на јавен превоз. Од тие причини заедно со Здружението на граѓани Рубикон-Скопје, во рамки на проектот „Поддршка на деца во конфликт со законот», се реализираше проектна активност организирање и реализирање на посети од страна на биолошките семејства, односно старателите и членовите на семејствата на децата кои престојуваат во Домот во текот на 2022 и 2023 година, при што од страна на Здружението на граѓани Рубикон - Скопје беше организиран превоз за сите деца чии родители, старатели или членови на семејства покажаа интерес и желба да остварат посета на Домот и средби со своите деца, но и разговори со стручните лица на Домот. Исто така, од страна на раководителот на одделението за третман, преку писмено обраќање до надлежните Центри за социјална работа е иницирано доделување на еднократна парична помош на семејствата во финансиски ризик заради остварување средби со своите деца кои се сместени во Домот.</p>
2	<p>Упатството за дисциплинска одговорност да се ревидира во насока на дефинирање на правата што ги има детето во текот на дисциплинската постапка, особено во однос на можноста за жалба против одлуките на директорот за изрекување воспитна мерка, како и во однос на застапување на детето во постапката;</p>	<p>Се работи за техничка грешка бидејќи во Образложението на Решението за изрекување дисциплинска казна што го носи директорот, во ПРАВНАТА ПОУКА-стои дека против Решението детето има право на жалба во рок од 3 (три) дена од денот на добивањето на решението. Во моментот се работи на усогласување на сите подзаконски акти со Законот за изменување и дополнување на Законот за извршување на санкции, при што ќе биде коригирана техничката грешка.</p>

3	<p>Да се издаде наредба до сите вработени дека е строго забрането врз децата да се употребува каква било сила или средства за присилба надвор од законски предвидените услови, како и јасно истакнување на забраната децата да бидат удирани со шлаганици заради нивното поведење;</p>	<p>Сите вработени постапуваат согласно Законот за извршување на санкции и Правилникот за поблиските услови и начинот на употреба на средствата за присилба од страна на припадниците на затворската полиција во казнено-поправните и воспитно-поправните установи.</p>
4	<p>Да се води сметка дека секоја употреба на сила и средства за присилба, вклучително и средства за врзување (лисици) се заведува, и е предмет на оценка за оправданоста од таквата употреба;</p>	<p>Се постапува согласно Законот за извршување на санкции и Правилникот за поблиските услови и начинот на употреба на средствата за присилба од страна на припадниците на затворската полиција во казнено-поправните и воспитно-поправните установи.</p>
5	<p>Развивање протоколи за менаџирање на апстиненцијални кризи со соодветни лекови за тоа или доколку е потребно давање на супституциона терапија со Methadone или Buprenorphine;</p>	<p>Согласно Стандардните оперативни процедури за ефикасно обезбедување здравствена заштита во казнено-поправните и воспитно-поправните установи, Министерството за здравство обезбедува оптималното ниво на здравствена заштита за секое лице лишено од слобода, како и спроведување на принципот за обезбедување еднаква здравствена заштита во КПУ/ВПУ. Оттука, произлегува дека надлежни за организирање и спроведување на здравствената заштита во КПУ и ВПУ е Министерството за здравство, односно лекарите и здравствените работници кои ординираат во затворските, односно домските установи. Следствено, произлегува и заклучокот дека развивањето на протоколи за менаџирање на апстиненцијални кризи со соодветни лекови за тоа или доколку е потребно давање на супституциона терапија со Methadone или Buprenorphine е дел од активностите за Министерството за здравство. Постапување на протоколи за препишување на психофармаколошка терапија кај децата и електронско следење на медицинските дневници, пропишана терапија и следење на здравствената состојба, се прашања кои треба да се адресираат до надлежното министерство, Министерството за здравство.</p>

6	Лекувањето на децата со психотропни лекови да биде одобрено и со согласност на родител или законски старател.	Во однос на препораката лекарот да добие согласност од родителот или законскиот старател за лекување со психотропни лекови или доколку родителските права се прекинати, локацијата на родителот е непозната или пак, родителот/правниот старател одбива да се согласи, да се добие судско одобрение, ВПД Тетово има потреба од насоки како да постапи, од причина што целата медицинска документација, процедурите и резултатите од различни медицински испитувања се доверливи и можат да бидат видени само од здравствените работници.
---	---	--

ПСИХИЈАТРИСКА БОЛНИЦА ДЕМИР ХИСАР

Во декември 2025 година беше реализирана посета на Јавната здравствена установа – Психијатриска болница Демир Хисар. Целта на оваа посета беше да се испита состојбата со пациентите сместени во форензичко одделение на болницата, откако се добија информации за предизвикувачки состојби поврзани со т.н. проблематични пациенти. Во оваа смисла, беа извршени разговори со повеќе службени лица кои се дел од стручниот тим во болницата.

За време на разговорите беше истакнато дека форензичкото одделение на болницата се третира како место во кое завршуваат сите проблематични случаи со изречена мерка - безбедност од кривичните судови во Битола, Прилеп и Скопје. Токму поради спецификите и природата на случаите од една страна, а од друга страна немањето материјални и човечки ресурси, тимот одговорен за лекување и третман на пациентите е во неможност истите да ги изврши, но и да се справи со нив.

Тимот на НПМ доби наводи за случаи во коишто беа изразени сомнежи за професионализмот при одредени вештачења со кои, наместо правосилни затворски казни, лицата заради својата психичка состојба (наводна непресметливост) се упатуваат на форензичкото одделение во оваа болница. Токму овие случаи се и проблематичните за коишто персоналот нема соодветно решение и начин како да ги третира.

Имајќи предвид дека болницата ниту има соодветно обезбедување, ниту услови за задржување и грижа на ваков профил на лица, бегставата од нивна страна се доста честа појава, а во изминатиот период имало и случај на суицид.

Дел од персоналот со којшто беше разговарано манифестираше очиглени знаци на фрустрација, разочараност и прегореност. За ваквата состојба беше напоменато дека придонесува и фактот што болницата не располага со раководно лице (од 2024 година до денот на НПМ посетата биле сменети дури четири директори), па следствено нема кој да

ги издигне ваквите состојби на повисоко ниво, односно да се заеме за установата со цел доаѓање до решение.

Имајќи ја предвид ваквата состојба, како и наводите истакнати пред тимот на НПМ дека одредени лица „со помош на вешти лица“ и преку манипулативни активности успеваат да издејствуваат „поволно“ психијатриско вештачење, се отвора прашањето за сериозно отстапување од целта на кривичноправниот систем и суштинско поткопување на принципот на еднаквост пред законот и на правичноста на постапката. Наместо санкцијата да биде резултат на објективно утврдување на вината и одговорноста, таа станува производ на влијание врз експертската проценка.

Последиците од ваквата состојба непосредно се рефлектираат врз психијатриските установи (чија примарна функција е лекување и рехабилитација на лица со тешки психички нарушувања), па наместо установи со терапевтска, да се трансформираат во установи со доминантно безбедносна улога. **Присуството на лица кои немаат вистинска клиничка индикација за хоспитализација, туку се таму како резултат на „правна тактика“, ја менува институционалната култура и ја поткопува здравствената мисија.**

Дополнително, **ваквата состојба води кон ситуација каде што времето и вниманието на медицинскиот персонал се насочува кон лица кои не се вистински пациенти, додека лицата со реална и итна психијатриска потреба се соочуваат со подолги чекања, намалено внимание и влошени услови на лекување. На овој начин се повредува правото на здравствена заштита на најранливата категорија пациенти.**

Особено сериозни се последиците за другите пациенти – лицата со тешки психички нарушувања кои навистина имаат потреба од заштита и терапија. Присуството на лица кои не се пациенти во вистинска смисла, доведува до манипулација, виктимизација, заплашување и злоупотреба на останатите пациенти. Наместо безбедна и поддржувачка терапевтска средина, болницата се претвора во место на страв и доминација, што директно го нарушува процесот на лекување.

За персоналот во психијатриските установи, ваквата злоупотреба носи сериозни ризици. Лица со криминално искуство, антисоцијални однесувања и без вистински психопатолошки инхибиции претставуваат ризик фактор за насилство, заплашување и манипулација на севкупно присутните лица во установата. Медицинските техничари, психијатрите и другите здравствени работници кои се обучени за терапевтска работа, а не за управување со лица со изразен криминален профил, се изложени на зголемен професионален и личен ризик, манифестиран и преку непосредни и посредни закани.

Од аспект на превенција од тортура и нечовечко или понижувачко постапување, ваквата злоупотреба создава дополнителен ризик. Здравствената установа, која не е дизајнирана да функционира како казнено-поправна институција, импровизира примена на рестриктивни мерки без соодветна терапевтска оправданост, што доведува до повреди на правата и достоинството и на вистинските пациенти и на персоналот.

Со оглед на ова, тимот на НПМ се обрати и до Комората на вештаци, со барање информации во врска со примената на етичките и професионалните стандарди во судско-психијатриските вештачења.

Анекс 1: Надворешни соработници на Националниот превентивен механизам

1. д-р Силвана Марковска-Симоска, специјалист по детска и адолесцентна психијатрија,
2. Сашко Коцев, експерт од областа на полициското работење и миграциите и
3. Ребека Јачовска Трајковска, психолог.

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**AVOKATI I POPULLIT
MEKANIZMI PARANDALUES NACIONAL**

RAPORTI VJETORË 2025

Shkup, 2026

PËRMBAJTA

1	AVOKATI I POPULLIT – MEKANIZMI PARANDALUES NACIONAL	63
2	AKTIVITETET DHE VIZITAT PARANDALUESE TË REALIZUARA NË VITIN 2025	65
3	VIZITA NË STACIONET POLICORE ME KOMPETENCË TË PËRGJITHSHME	67
	3.1 SP KP KARPOSH	67
	3.2 SP KP ÇAIR	69
	3.3 VIZITAT E NATËS NË SP KP TETOVË DHE SP KP GOSTIVAR	76
4	STACIONI POLICORË PËR MBIQYRJE KUFITARE SOPOT, STACIONI POLICORË PËR KONTROLL KUFITAR TABANOVÇË DHE QENDRA E PËRKOHSHME TRANZITE TABANOVÇË	73
5	INSTITUCIONET NDËSHKUESE - KORREKTUESE DHE EDUKUESEKORREKTUESE	79
	5.1 INSTITUCIONI NDËSHKUES KORREKTUES-BURGU KUMANOVË	79
	5.2 SHTËPIA NDËSHKUESE-PËRMIRËSUESE E LLOJIT TË HAPUR STRUGË	84
	5.3 ENTI NDËSHKUES PËRMIRËSUES BURGU I OHRIT	89
	5.4 ENTI NDËSHKUES-PËRMIRËSUES IDRIZOVË	94
	5.5 ENTI EDUKATIV-KORREKTUES TETOVË	95

6	SPITALI PSIKIATRIK DEMIR HISAR	105
	Shtojca 1: Bashkëpunëtorët e jashtëm të Mekanizmit Parandalues Nacional	107

Lista e shkurtesave

ARM	Armata e Republikës së Maqedonisë
EEK	Enti Edukues Korrektues
PP	Porkurori Publik
INK	Institucioni Ndëshkues Korrektues
ENK	Enti Ndëshkues Korrektues
MPB	Minsitria e Punëve të Brendshme
MD	Minsitria e Drejtësisë
AP	Avokati i Popullit
MPN	Mekanizmi Parandalues Nacional
AP- MPN	Avokati i Popullit si Mekanizëm Parandalues Nacional
PTHP	Prokuroria Themelore Publike
SKNMSHR	Seksioni për Krim Ndërkufitar, Migracion, Shtetas të Huaj dhe Riatdhesim
QPT	Qendra e Përkohshme Tranzite
RMV	Republika e Maqedonisë së Veriut
SPB	Spektori për Punë të Brendshme
DES	Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve
UNHCR	Zyra e Komisionerit të Lartë për Refugjatët

Të nderuar,

Mekanizmi Parandalues Nacional, mandati i të cilit rezultoi nga Protokollu Fakultativ ndaj Konventës Kundër Torturës dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera mizore, çnjerëzore ose poshtëruese apo ndëshkuese, këtë vit shënon 15 vjet nga ekzistenca e tij.

Që nga formimi i Mekanizmit Kombëtar Parandalues në vitin 2011 e deri më sot, ekipi prej tre ekzekutuesve, emrat e të cilëve kanë ndryshuar ndër vite, ka kryer mbi 400 vizita në vendet e privimit nga liria në vend.

Megjithatë, edhe pse vitet pas nesh nuk duhen nënvlerësuar, as vizitat e kryera, duket se Mekanizmi Kombëtar Parandalues ende përballlet me vështirësi dhe sfida, si nga aspekti thelbësor, ashtu edhe nga ai organizativ. Kështu, ende vetëm tre persona e kryejnë këtë detyrë të përgjegjshme, ndërsa pamundësia për të angazhuar bashkëpunëtorë të jashtëm për të pestin vit me radhë, krijon shqetësime dhe probleme shtesë në realizimin e objektivave të caktuara.

Viti i kaluar ishte jashtëzakonisht i vështirë për shkak të gjendjes së përgjithshme në Institucionin e Avokatit të Popullit, gjë që u reflektua në vëllimin dhe dinamikën e punës së Mekanizmit Kombëtar Parandalues. Më konkretisht, për më shumë se gjashtë muaj institucioni funksionoi pa Avokat të Popullit të zgjedhur, gjë që ndikoi në realizimin e pandërprerë të mandatit, por edhe në pjesëmarrjen e ekipit të MPN në bashkëpunimin ndërkombëtar dhe rajonal. Mungesa e personit udhëheqës u reflektua edhe në pjesëmarrjen e aktiviteteve të rregullta në kuadër të rrjetit të MPN të Evropës Juglindore.

Megjithatë, pavarësisht kufizimeve të përmendura, gjatë vitit 2025 Ekipi i MPN realizoi gjithsej 13 vizita të pa paralajmëruara, dhe atë: 4 vizita në Stacionet Policore me Kompetencë të Përgjithshme, 5 vizita në Institucionet Ndëshkuese-Korrektuese dhe Edukativo-Korrektuese, 3 vizita në Qendrat ku strehohen dhe mbahen migrantët, shtetasit e huaj dhe azilkërkuesit (nga të cilat 2 në Stacionet Policore për Kontrollin e Kufirit, respektivisht Mbikëqyrjen), si dhe 1 vizitë në Institucion Psikiatrik.

Gjetjet nga vizitat e kryera, edhe këtë vit, tregojnë se gjendjet në terren dhe dobësitë sistematike me të cilat përballen personat e privuar nga liria mbeten sfida serioze për shtetin. Kështu, pavarësisht sugjerimeve të vazhdueshme, një pjesë e konsiderueshme e rekomandimeve ende nuk janë zbatuar plotësisht, për shkak të së cilës disa nga problemet kyçe përsëriten.

Për fund të kësaj pjesë, edhe një herë do të theksojmë nevojën për sigurimin e parakushteve institucionale të qëndrueshme për funksionimin e pandërprerë dhe efikas të Mekanizmit Parandalues Nacional, duke përfshirë edhe plotësimin e duhur të ekipit me kuadër përkatës. Këtu duhet të theksohet se ndryshe nga vitet e mëparshme, buxheti për vitin ak-

tual 2026 është dukshëm më i lartë se vitet e kaluara, por megjithatë mbetet të shqyrtohen mundësitë e vëna në dispozicion për shfrytëzimin e tij, veçanërisht ato në pjesën e angazhimit të bashkëpunëtorëve të jashtëm.

AVOKAT I POPULLIT

Faton Selami

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Faton Selami', written in a cursive style.

AVOKATI I POPULLIT – MEKANIZMI PARANDALUES NACIONAL

Me miratimin e Ligjit për Ratifikimin e Protokollit Fakultativ ndaj Konventës Kundër Torturës dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera Mizore, Çnjerëzore ose Poshtëruese dhe Ndëshkuese¹, Kuvendi i Republikës së Maqedonisë më 30 dhjetor 2008 e caktoi Avokatin e Popullit të veprojë si Mekanizëm Parandalues Nacional.

Pas zbatimit të ndryshimeve të Ligjit për Avokatin e Popullit në vitin 2009, në kuadër të Avokatit të Popullit u formua njësi organizative e veçantë – Mekanizmi Parandalues Nacional (MPN), detyra themelore e të cilit është parandalimi i torturës dhe trajtimeve ose ndëshkimeve të tjera mizore, çnjerëzore ose poshtëruese dhe ndëshkuese. Kompetencat e veta ekipi i MPN-së filloi t'i zbatojë në vitin 2011 përmes inspektimit të rregullt të trajtimit ndaj personave të privuar nga liria. Nga vizitat e kryera jepen rekomandime tek organet relevante, ndërsa kur është e nevojshme dërgohen edhe propozime dhe pasqyrime lidhur me legjislacionin ekzistues ose draft-ligjet.

Që nga formimi e deri më sot, ekipin e MPN-së e përbëjnë tre ekzekutues: një këshilltar shtetëror, një këshilltar dhe një bashkëpunëtor. **Prandaj, edhe një herë theksojmë se kjo përbërje dhe plotësim është i pamjaftueshëm për funksionim efikas, thelbësor dhe para së gjithash zbatimi me kohë i të gjitha kompetencave në përputhje me mandatin e këtij mekanizmi.**

Sfida kadrovike të ekipit të MPN janë edhe më të mëdha për shkak të problemit me angazhimin e bashkëpunëtorëve të jashtëm nga profile të ndryshme, i cili vazhdon të ekzistojë.

¹ Ligji për Ratifikimin e Protokollit Fakultativ ndaj Konventës kundër Torturës dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera Mizore, Çnjerëzore ose Poshtëruese (“Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë” nr. 165/2008) e qasur në: <https://dejure.mk/zakon/zakon-za-ratifikacija-na-fakultativniot-protokol-kon-konvencijata-protiv-tortura-i-drug-vid-na-surovo-nechovechno-ili-ponizhuvachko-postapuvanje-ili-k> (nga data 22.02.2024)

Ekipi është i detyruar të shpallë Prokurim Publik për angazhimin e bashkëpunëtorëve të jashtëm përmes Sistemit Elektronik nga Byroja për Prokurime Publike, respektivisht përmes shpalljes së procedurës së tenderit. Gjatë vitit raportues, njësoj si në vitet e mëparshme, një prokurim i tillë publik nuk u realizua, me ç'rast në masë të madhe u pamundësua qasja në ekspertizën e duhur gjatë vizitave. **Prandaj, edhe një herë theksojmë se angazhimi i bashkëpunëtorëve të jashtëm përmes Prokurimit Publik, respektivisht tenderit, nuk përputhet me natyrën e mandatit që ky mekanizëm e ka.**

Në vitin 2025 AP-MPN vazhdoi bashkëpunimin me Zyrën e Komisionerit të Lartë për Refugjatë në Shkup (UNHCR), e cila përmes Shoqatës Maqedonase të Juristëve të Rinj e mbështeti Ekipin me sigurimin e bashkëpunëtorëve të jashtëm për nevojat e vizitave në terren në vendet e privimit nga liria të migrantëve, shtetasve të huaj dhe azilkërkuesit.

Përsëritja shumëvjeçare se Ekipit të MPN i nevojiten më shumë mjete për funksionim të pandërprerë, më në fund hasi në mirëkuptim tek autoritetet dhe si rrjedhojë buxheti i Ekipit të MPN për vitin 2026 u rrit shumëfish nga 211.000 denarë të ndarë në vitin 2025, në 955.000 denarë në vitin 2026.

Megjithatë, mbetet ende nevoja për rritjen e kapaciteteve kadrovike, për shkak të së cilës edhe një herë do ta përsërisim rekomandimin e dhënë nga Nënkomiteti për Parandalimin e Torturës i Kombeve të Bashkuara (SPT) gjatë vizitës së tyre në vend në vitin 2017, kur në lidhje me plotësimin kadrovik, si dhe pavarësinë e Ekipit të MPN, Nënkomiteti rekomandoi:

„Nënkomiteti rekomandon që Mekanizmi Parandalues Nacional të konsultohet drejtpërdrejt me autoritetet e shtetit – anëtar për identifikimin e qartë të natyrës dhe përmasës së nevojave të tij, duke përfshirë edhe sigurimin e kontrollit mbi plotësimin kadrovik të tij”³.

² Shoqata Maqedonase e Juristëve të Rinj ishte përgjegjëse për realizimin e buxhetit të ndarë për AP-MPN

³ Visit to the former Yugoslav Republic of Macedonia undertaken from 23 to 29 April 2017: observations and recommendations addressed to the national preventive mechanism, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, e qasur në:<https://atlas-of-torture.org/en/entity/uyf8xx87py?page=1> (që nga: 25.02.2025)

AKTIVITETET DHE VIZITAT PARANDALUESE TË REALIZUARA NË VITIN 2025

Në vitin 2025 ekipi i MKP-së realizoi gjithsej 13 vizita të pa paralajmëruara, dhe atë: 4 vizita në Stacionet Policore me Kompetencë të Përgjithshme, 5 vizita në Institucionet Ndëshkuese-Korrektuese dhe Edukativo-Korrektuese, 3 vizita në Qendrat ku strehohen dhe mbahen migrantët, shtetas të huajt dhe azilkërkuesit (nga të cilat 2 në Stacionet Policore për Kontrollin e Kufirit, respektivisht Mbikëqyrjen), si dhe 1 vizitë në Institucion Psikiatrik.

Një pjesë e madhe e vizitave të realizuara parandaluese u kryen vetëm nga Ekipi i MPN-së. Për një numër të vogël vizitash (vendet për mbajtjen e migrantëve, shtetasve të huajt dhe azilkërkuesit) Ekipi angazhoi një bashkëpunëtor të jashtëm të siguruar përmes Shoqatës Maqedonase të Juristëve të Rinj, në kuadër të projektit me UNHCR-in të dedikuar për mbështetjen e MPN-së në lidhje me vendet për mbajtjen e migrantëve, shetasve të huajve dhe azilkërkuesve.

Metodologjia e punës bazohet në rekomandimet e organizatave dhe trupave ndërkombëtare relevante, dhe para së gjithash në Nënkomitetin për Parandalimin e Torturës pranë OKB-së.

Në planin ndërkombëtar, viti që kaloi ishte jashtëzakonisht pasiv. Respektivisht, përveç mundësive të kufizuara financiare, një pengesë shtesë ishte edhe vendi i zbrazët i Avokatit të Popullit në gjysmën e dytë të vitit, dhe si rrjedhojë pamundësia për të lëshuar Urdhërsa për udhëtime zyrtare.

Në kuadër të projektit "*Sundimi i ligjit në RMV*", AP-MPN, me mbështetjen e ekipit të projektit, organizoi për herë të dytë punëtori njëditore për udhëheqësit e turneve në rajonin e SPB Kumanovë. Punëtorja trajtoi çështjen e identifikimit dhe dokumentimit të shenjave të torturës, si dhe realizimin dhe sigurimin e të drejtës për mjek për personat e ndaluar në stacionet policore. Si ekspertë u angazhuan dr. Gjorgje Alempijeviq nga Republika e Serbisë dhe ekspertja nacionale, dr. Zháklina Prosaroska. Një punëtori e ngjashme, por për një rajon tjetër të SPB-së, do të

mbahet edhe gjatë vitit 2026.

Duke marrë parasysh gjithçka të përmendur më sipër, **edhe një herë theksojmë se Mekanizmi Parandalues Nacional ka mundësi të kufizuara, përkatësisht të pamjaftueshme kadrovike për zbatimin e plotë, efektiv dhe efikas të mandatit të tij të përcaktuar në përputhje me aktin ndërkombëtar të nënshkruar dhe të ratifikuar. Pikërisht për këtë arsye, shteti duhet në mënyrë konsekuente të zbatojë obligimet që dalin nga Protokollin Fakultativ ndaj Konventës Kundër Torturës⁵ dhe, në përputhje me të njëjtin, të sigurojë mjaftueshëm resurse për zbatimin efikas të mandatit të Mekanizmit Parandalues Nacional.**

⁴ Ligji për Ratifikimin e Protokollit Fakultativ ndaj Konventës kundër Torturës dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera Mizore, Çnjerëzore ose Poshtëruese OPKAT (“Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë” nr. 165/2008 e datës 30.12.2008)

⁵ Ibid

VIZITA NË STACIONET POLICORE ME KOMPETENCË TË PËRGJITHSHME

3.1 SP KP KARPOSH

Stacioni Policor Karposh është Stacion Policor me Kompetencë të Përgjithshme pranë Sektorit për Punë të Brendshme – Shkup (SPB Shkup), ndërsa kompetenca lokale për kryerjen e punëve policore e përfshin territorin e Komunës Karposh.

Edhe pse territori që ky stacion policor e mbulon ka rreth 80.000 banorë, **numri i përgjithshëm i zyrtarëve policorë të uniformuar (NPU) të punësuar në këtë stacion policor është i pamjaftueshëm, madje edhe shqetësues, pasi në kohën e vizitës nuk ishin të plotësuar as gjysma e vendeve të sistematizuara të punës.**

Një sfidë shtesë paraqet edhe largimi i kuadrit nga SP Karposh – vetëm në 5 muajt e fundit para vizitës së Mekanizmit Parandalues Nacional kishin lënë punën 6 të ZPU.

Sa i përket kushteve materiale, Stacioni Policor Karposh disponon me dy haspira për strehimin e personave të ndaluar, të pajisura me shtrat metalik të fiksuar me dyshek dhe shtroja të papastra për fjetje, si dhe me dritare të vogla me grila metalike sigurie. Në njërën dhomë xhami i dritares ishte i thyer, ndërsa higjiena në të dyja dhomat ishte në nivel shumë të ulët, respektivisht të pakënaqshëm.

Edhe pse zyrtarët me të cilët u zhvilluan bisedat theksuan se hapsirat nuk përdoren dhe se zakonisht personat që duhet të ndalohen dërgohen në SP KP Kisella Vodë, megjithatë gjatë inspektimit të drejtpërdrejtë u konstatua se në njërën nga hapsirat kishte qëndruar një person në periudhën menjëherë para vizitës së MPN.

Stacioni Policor disponon edhe me dy hapsira për marrje në pyetje dhe bisedë me të thirrurit, përkatësisht të ndaluarit, personat e privuar nga liria ose të mbajturit. Hapsirat janë të pajisura me tavolina dhe karrige të fiksuar, kamera për video-mbikëqyrje, ndërsa në mënyrë të

dukshme janë të ekspozuara edhe të drejtat e të ndaluarve, respektivisht personave të privuar nga liria dhe të mbajtur. Megjithatë, **Stacioni Policorë nuk ka ende një hapsirë të veçantë për bisedë me fëmijë.**

Një vërejtje pozitive është se në hapsirën e udhëheqësit të turnit, ku zakonisht në fillim dërgohen të ndaluarit, personat e privuar nga liria ose të mbajturit, ishin të ekspozuara dukshëm të gjitha informacionet e nevojshme për të drejtat e tyre.

Stacioni Policor është nën video-mbikëqyrje, si brenda, ashtu edhe në oborrin e tij. Megjithatë, një pjesë e oborrit është e zënë nga shumë automjete të prishura dhe të konfiskuara, të cilat për shkak të procedurave ende të papërfunduara janë lënë aty, duke e shëm-tuar oborrin, por edhe reputacionin e vetë Stacionit Policor. Nga ana tjetër, parku i automjeteve të Stacionit Policor është në gjendje shumë të keqe, përkatësisht i pamjaftueshëm për zhvillimin e pandërprerë të aktiviteteve në terren, për shkak të së cilës zyrtarët policorë të uniformuar janë të detyruar të përballen me atë që u vihet në dispozicion.

Përveç kushteve modeste, respektivisht të pakënaqshme materiale-teknike, si dhe kadro-vike, zyrtarët policorë të uniformuar në këtë Stacion Policor u ankuan edhe se nuk kanë uni-forma, respektivisht se nuk janë pajisur me të reja për një periudhë të gjatë kohore.

Në pjesën e realizimit të të drejtave, u theksua se gjatë ndalimit të shtetasve të huaj siguro-het përkthyes përmes Ministrisë së Punëve të Brendshme, e cila gjithashtu i mbulon shpenzimet e përkthimit. Listë e avokatëve në kohën e vizitës nuk kishte, edhe pse në të kaluarën ka ekzis-tuar. Një nga arsytet për mungesën e një liste të tillë është mosardhja e avokatëve, pasi shpen-zimet për shërbimet e tyre nuk mbulohen. Kur ka pasur nevojë, kanë ardhur avokatë për fëmijë, por edhe ata kanë theksuar se do t'i ndërpresin shërbimet e tyre për shkak të mosmbulimit të shpenzimeve për shërbimet e ofruara. Në mungesë të një hapsire për zhvillimin e bisedave me fëmijë, përdoren hapsirat e destinuar për të rritur.

Sa i përket bashkëpunimit me shërbimet e Ndihmës së Shpejtë, nuk kishte ankesa.

Gjatë vizitës u theksua edhe nevoja për më shumë trajnime për të punësuarit.

Regjistrat që mbahen për të ndaluarit, përkatësisht personat e privuar nga liria dhe të mbajturit, mbahen përgjithësisht në mënyrë të rregullt, ku mund të ndiqet rendi i veprimeve ndaj personave nga momenti i ndalimit ose privimit nga liria dhe mbajtjes, deri në lirimin e tyre ose dërgimin tek organi kompetent për veprime të mëtejme. Në procesverbalet për mbajtjen e personave që i mbajnë udhëheqësit e turnit regjistrohen të dhëna për gjendjen shëndetësore të personave të mbajtur, si dhe informacioni se ata janë udhëzuar për të drejtat e tyre.

Duke marrë parasysh gjendjen e konstatuar, ekipi i MPN-së deri te Stacionit Policor drejtoi rekomandime për:

- përshtatjen e një hapsire të veçantë për bisedë me fëmijë, në përputhje me Ligjin për Drejtësi për Fëmijët;
- ndërmarrjen e masave për të kryer të gjitha riparimet e nevojshme në hapsirat e mba-jtjes, si dhe përmirësimin urgjent të higjienës në hapsirat e mbajtjes, ndërsa eprorët në Stacionin Policor të vendosin sistem të kontrollit të rregullt mbi higjienën dhe pajisjet në hapsirat e mbajtjes, në përputhje me Procedurat Operative Standarde.

Deri te Ministria e Punëve të Brendshme u dërguan rekomandimet e mëposhtme:

- Të rritet numri i zyrtarëve policorë të uniformuar sipas nevojave të stacionit policor, deri në plotësimin e plotë të vendeve të sistematizuara të punës;

- Të futen trajnime të detyrueshme për çdo nëpunës policor, veçanërisht për të sapopunësuarit, si dhe gjatë transferimit ose dërgimit në një pozicion të ri pune sipas specifikave të të njëjtit;
- Informacionet lidhur me ndalimin e torturës duhet të përfshihen plotësisht në trajnimin e personelit për zbatimin e ligjit, respektivisht zyrtarëve publikë dhe personave të tjerë që mund të përfshihen në arrestimin, marrjen në pyetje ose trajtimin e çdo individi të ekspozuar ndaj ndonjë forme arrestimi, ndalimi ose burgimi;
- Të sigurohen mjete për rinovimin e hapsirave të mbajtjes që do të përmbushin standardet minimale të parashikuara për mbajtjen e personave;
- Të përshtatet dhe adaptohet një hapsirë e veçantë për bisedë me fëmijë, në përputhje me Ligjin për Drejtësi për Fëmijët;
- Të sigurohen automjete shtesë për kryerjen e rregullt dhe efikase të detyrave policore, veçanërisht të blihet një automjet ndërhyrës.

3.2 SP KP ÇAIR

Në dhjetor 2025, Ekipi i MPN-së realizoi vizitë në hapsirat e reja të SP KP Çair (Butel), të vendosura në një pjesë të ndërtesës së Shtëpisë për Fëmijë pa Prindër "25 Maj" Shkup. Respektivisht, me vendim të Qeverisë, një pjesë e kompleksit iu dha në përdorim Ministrisë së Punëve të Brendshme, me çka janë ndërhyrë aktivitete për rinovimin e hapësirave me qëllim sigurimin e kushteve të përshtatshme për punën e Stacionit Policor.

Megjithatë, nga informatat e marra nga Komandanti i Stacionit Policor, kjo zgjidhje është e përkohshme, duke marrë parasysh se zgjidhje afatgjatë është parashikuar ndërtimi i Stacionit të ri Policor, së bashku me Stacion për Zjarrfiksit.

Gjatë vizitës u krye inspektim i hapësirave të Stacionit Policor, ku u konstatua se të njëjtat janë tërësisht dhe në mënyrë të përshtatshme të rinovuara, të pajisura me mobilje të reja dhe ofrojnë kushte të kënaqshme për punën e të punësuarve, edhe pse **nuk janë siguruar hapësira të veçanta për bisedë me personat e ndaluar, të arrestuar dhe të thirrur, as hapsirë e veçantë për marrjen në pyetje të fëmijëve. Stacioni policor nuk disponon as me hapësira për mbajtjen e personave.**

Në stacion nuk kryhen mbajtje 24-orëshe të personave, por vetëm ndalime të shkurtra gjatë privimit nga lira dhe ndalimit, deri në momentin e transferimit në stacione të tjera të policisë të përcaktuara për mbajtjen e personave. **Kjo praktikë, ndonëse një zgjidhje e përshtatshme, krijon rrezik për vazhdimësinë e garancive procedurale, regjistrimin e saktë të veprimeve dhe mbikëqyrjen efektive të trajtimit të personave të privuar nga liria.**

Pikërisht për këtë arsye, **kushtet hapsinore dhe organizative në stacionin policor janë me rëndësi të veçantë nga aspekti i respektimit të garancive themelore procedurale dhe mbrojtjes së të drejtave të personave të privuar nga liria.**

Gjatë vizitës u konstatua se në hapsirat e udhëheqësit të turnit nuk janë ekspozuar udhëzimet për të drejtat e të ndaluarve dhe personave të privuar nga liria, gjë që mund të ndikojë

negativisht në informimin e plotë dhe me kohë të këtyre personave për të drejtat e tyre ligjore për fazën fillestare të veprimit policorë.

Në mënyrë shtesë, edhe pse tualetet janë rinovuar, ato nuk janë përshtatur plotësisht për përdorim nga të ndaluarit dhe personat e privuar nga liria. Respektivisht, u vunë re rreziqe sigurie për mundësi të ikjes, duke marrë parasysh se dritaret janë të pambrojtura dhe rrezikun e pranisë së pasqyrave të thyera, që mund të përdoren për vetëdëmtim. **Këto rrethana tregojnë nevojën për ndërhyrje shtesë për minimizimin e rreziqeve dhe sigurimin e një mjedisi të sigurt për personat që qëndrojnë përkohësisht në hapsirat e Stacionit Policor.**

Duke pasur parasysh karakterin e përkohshëm të zgjidhjes ekzistuese dhe paralajmërimet për ndërtimin e një objekti të ri, **gjatë planifikimit dhe projektimit të ardhshëm të stacionit të ri policor, duhet të parashikohen dhe të integrohen me kohë të gjitha standardet minimale për rregullimin hapësinor. Konkretisht, hapësira të qarta dhe të destinuara për biseda, marrje në pyetje, mbajtje të personave dhe trajtim të fëmijëve, si dhe elemente të përshtatshme të sigurisë dhe informimit, me qëllim të harmonizimit të plotë me legjislacionin nacional dhe standardet ndërkombëtare relevante për parandalimin e torturës dhe trajtimeve të tjera mizore, çnjerëzore ose poshtëruese apo ndëshkuese.**

3.2 VIZITAT E NATËS NË SP KP TETOVË DHE SP KP GOSTIVAR

Në periudhën para Vitit të Ri, Mekanizmi Parandalues Nacional realizoi vizita të pa paralajmëruara gjatë natës në SP KP Tetovë dhe SP KP Gostivar.

Qëllimi i këtyre vizitave ishte të përcaktohej gjendja faktike lidhur me ekzistencën e personave të ndaluar, të privuar nga liria ose të mbajtur, si dhe të kontrollohej nëse veprimet policore gjatë orëve të natës zhvillohen në përputhje me dispozitat ligjore dhe standardet ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të njeriut.

Orët e natës njihen si periudhë me rrezik të shtuar për parregullsi eventuale, duke pasur parasysh se pikërisht në këtë interval kohor shpesh kryhen privime nga liria, transferime dhe mbajtje të shkurtra, me mbikëqyrje të reduktuar dhe praninë e kufizuar të kuadrit udhëheqës.

Realizimi i këtij lloji vizitash e manifeston rolin parandalues të Mekanizmit Parandalues Nacional, duke dërguar një mesazh të qartë se veprimet e ve policore mund të jenë objekt monitorimi në çdo kohë, pa paralajmërim, përfshirë edhe gjatë natës.

Gjatë vizitave, Ekipi i MPN-së zhvilloi bisedë hyrëse me zyrtarët policorë të shërbimit në të dy stacionet policore, për të marrë informata mbi gjendjen aktuale në stacion dhe ekzistencën eventuale të personave të ndaluar, të mbajtur ose të privuar nga liria.

Në mënyrë plotësuese, u krye gjithashtu inspektim i librave dhe evidencave për ngjarjet ditore dhe për personat e ndaluar dhe të mbajtur.

Nga bisedat dhe inspektimi i dokumentacionit u konstatua se në momentin e vizitave nuk

kishte persona të ndaluar, të privuar nga liria ose të mbajtur, as në Stacionin Policorë Tetovë, as në Stacionin Policorë Gostivar.

Në këtë drejtim, nuk u konstatuan indikacione për veprime ndaj personave të privuar nga liria, as nevojë për intervista të mëtejme ose inspektim të hapsirave të mbajtjes, pasi të njëjtat nuk ishin në përdorim në momentin e vizitës.

STACIONI POLICORË PËR MBIKQYRJE KUFITARE SOPOT, STACIONI POLICORË PËR KONTROLL KUFITAR TABANOVÇË DHE QENDRA E PËRKOHSHME TRANZITE TABANOVÇË

4

Në kuadër të kompetencave të tij, Avokati i Popullit si Mekanizëm Parandalues Nacional vazhdimisht monitoron veprimet e organeve kompetente në vendet ku kryhet ose mund të kryhet mbajtja, respektivisht kufizimi i lirisë së lëvizjes.

Në këtë drejtim, Ekipi i MPN-së gjatë vitit realizoi tre vizita të pa paralajmëruara, me qëllim që të përcaktohet gjendja faktike dhe të identifikohen ndryshimet eventuale krahasuar me vizitat e mëparshme. Vizitat u realizuan në Stacionin Policorë për Mbikëqyrje Kufitare Sopot, Qendrën e Përkohshme të Tranzitit Tabanovcë dhe Stacionin Policorë për Kontroll Kufitar Tabanovcë, ndërsa për këtë qëllim, nga Mekanizmi Parandalues Nacional u angazhua bashkëpunëtori i jashtëm Sashko Kocev, ekspert me përvojë të gjatë policore dhe me njohuri të rëndësishme në fushën e migracionit.

Ekipimi kadrovik i Stacioneve Policore është një faktorë kyç i cili ndikon ndaj rrezikut të veprimit të papërshtatshëm ndaj personave me liri të kufizuar. Ndaj këtij roli ka edhe profesionalizëm që duhet të ndërtohet përmes trajnimeve të vazhdueshme dhe forcimit të kulturës për veprime humane dhe dinjitoze.

Gjatë vizitave u konstatua se Stacionet Policore për Kontroll dhe Mbikëqyrje Kufitare nuk janë të plotësuar kadrovikisht, gjë që ndikon negativisht në efikasitetin e kryerjes së detyrave dhe rrit rrezikun e trajtimit të papërshtatshëm. U vërejt fluktuacion i lartë i kuadrit, me shpërndarje të pozita për punë pa trajnim adekuat për punën kufitare.

Në Qendrën e Përkohshme të Tranzitit Tabanovcë numri i zyrtarëve policorë në çdo turn është i pamjaftueshëm për detyrat e pranimit të migrantëve, ruajtjes së rendit publik dhe kontrollit të hyrje-daljeve. Detyrimet nga ana tjetër, tek pjesa e mbikqyrjes kufitare, në mënyrë plotësuese e rëndojnë punën e tyre.

Në qendër është siguruar pjesëmarrja edhe e përfaqësuesve nga institucione dhe organizata, duke përfshirë Minsitrinë e Punës dhe Politikës Sociale, Kryqin e Kuq, si dhe Organizata

tjera Ndërkombëtare dhe Joqeveritare, që ofrojnë mbështetje në pjesën e strehimit dhe kujdesit të migrantëve.

Tek pjesa e kushteve materiale dhe teknike nuk u vunë re përmirësime të mëdha krahasuar me vizitat e mëparshme. Asnjë Stacion Policor nuk posedon hapsira të posaçme për mbajtje ose biseda me persona, gjë që është garanci e rëndësishme kundër trajtimit të papërshtatshëm. Për këtë, personat shpesh vendosen në hapsira zyrtare të zakonshme të papërshtatshme për këtë qëllim, nën mbikëqyrje të vazhdueshme të zyrtarëve policor. Këto rrethana në mënyrë shtesë rëndojnë vëllimin e punës të kuadrit të pakët po dhe ndikon në kryerjen e punëve tjera ditore.

Në mënyrë shtesë, u konstatua mungesë e pajisjeve funksionale teknike dhe materiale. Edhe pse një pjesë e pajisjeve formalisht ekzistojnë, të njëjtat nuk funksionojnë ose nuk përdoren sistematikisht ose nuk ka procedura të qarta për përdorimin e tyre. Kjo krijon rrezik për efikasitetin dhe për prishjen e të drejtës së privatësisë. Mungojnë edhe pajisje që ndikojnë ndaj efikasitetit të mbikëqyrjes kufitare, që kërkon mjete bashkëkohore teknike dhe kuadër të trajnuar përkatës për shfrytëzimin e tyre.

Gjithashtu, u evidentua mungesë e automjeteve zyrtare funksionale, uniformave, pajisjeve mbrojtëse dhe mjeteve bazë për punë. Këto situata ndikojnë negativisht në sigurinë dhe efikasitetin e zyrtarëve policorë.

Nga kjo, **gjendjet e konstatuara tregojnë për mungesë të kuadrit të mjaftueshëm, kushte jo të përshtatshme dhe pajisje teknike të pamjaftueshme.** Këto mangësi e ulin efikasitetin e mbikëqyrjes kufitare dhe tregojnë për dobësi në menaxhimin e resurseve materiale-teknike, gjë që ndikon negativisht në efikasitetin e përgjithshëm të punës dhe paraqet rrezik për respektimin e të drejtave të personave me liri të kufizuar të lëvizjes.

Trajtimi i personave të cilëve u është kufizuar liria e lëvizjes paraqet tregues kyç për respektimin e të drejtave të njeriut dhe sundimin e ligjit. Në këtë kontekst, veçanërisht e rëndësishme është siguri i garancive themelore procedurale, siç janë e drejta për informim në gjuhën që personi e kupton, e drejta për qasje te avokati, e drejta për ndihmë mjekësore dhe e drejta për të njoftuar një person të tretë për ndalimin. Këto të drejta paraqesin mekanizma themelorë për mbrojtje nga abuzimet dhe garantimin e një procedure të drejtë dhe ligjore.

E drejta për qasje te Avokati – E drejta për qasje te Avokati paraqet garanci themelore kundër torturës dhe trajtimit joadekuat. Megjithatë, në evidencat e Stacioneve Policore nuk janë shënuar raste ku personat e ndaluar me të vërtetë kanë kërkuar Avokat, as nuk është siguruar listë e Avokatëve kujdestarë që e njëjta duhet t'u ofrohet, siç është paraparë në nenin 161 të LPP. Kjo gjendje është në kundërshtim me Parimin 17 dhe 18 të UN Body of Principles (1988) dhe me standardet e CPT (CPT/Inf (2011) 28-part1, pikat 18–25), të cilat kërkojnë që qasja te avokati të mundësohet nga momenti i parë i privimit nga liria, në kushte të konfidencialitetit dhe pa përgjim.

E drejta për mjek – E drejta për kontroll mjekësor dhe mbrojtje shëndetësore paraqet garanci të rëndësishme për mbrojtjen e integritetit fizik dhe psikik të personave. Edhe pse në evidencat thuhet se shumica e personave nuk kanë kërkuar ndihmë mjekësore, nuk ka prova të mjaftueshme se ata janë informuar në mënyrë të duhur për këtë të drejtë, as se u është ofruar kontroll mjekësor në kushte privatësie. Kjo është në kundërshtim me Parimin 24 të UN Body of Principles (1988) dhe me rekomandimet e CPT (CPT/Inf (2002) 15-part, pika 42), sipas të cilave kontrollet duhet të kryhen pa praninë e policisë, përveç nëse ekziston arsye objektive sigurie.

E drejta për të njoftuar një person të tretë për ndalimin – Në evidencat pothuajse nuk ka

raste të shënuara ku personat e ndaluar kanë shfrytëzuar mundësinë për të njoftuar një person të tretë për ndalimin ose privimin nga liria. Ky informacion jep bazë për dyshim se e drejta nuk zbatohet në praktikë, edhe pse paraqet garanci themelore e përcaktuar me nenin 159 të LPP dhe Parimin 16 të UN Body of Principles (1988). Moslejimi ose mospraktikimi i kësaj të drejte paraqet rrezik nga izolimi i personave dhe trajtimi joadekuat eventual.

Mekanizmi Parandalues Nacional gjatë vizitës nuk gjeti persona të ndaluar, përkatësisht persona të privuar nga liria ose të mbajtur në Stacionet policore të vizituara, por realizoi shqyrtim në evidencat dhe dosjet e veçanta që mbahen në të dy Stacionet Policore (evidencat për veprimet e zyrtarëve policorë në QPT Tabanovc janë pjesë e SP për MK Sopot).

Nga inspektimi i **Librave të evidencës së ngjarjeve ditore** u konstatua se ngjarjet në të dy Stacionet Policore regjistroheshin në mënyrë kronologjike, ndërsa të dhënat e përmbytura në këtë evidencë përputhen me të dhënat e përmbytura në evidencat e tjera.

Nga inspektimet e **Evidencës për personat e ndaluar** në SP MK Sopot, u konstatua se gjatë vitit 2025, deri në ditën e vizitës, ishte ndaluar vetëm një person i rritur mashkull nga Somalia, i cili brenda 6 orëve ishte dërguar për procedim të mëtejshëm në SP KP Kumanovë. Për këtë person është shënuar se ishte udhëzuar për të drejtat e tij, si dhe se nuk kishte nevojë për ndihmë mjekësore, as kishte kërkuar të shfrytëzonte të drejtën për Avokat ose ndihmë mjekësore. Në Evidencën për personat e ndaluar në SP KK Tabanovc u konstatua se gjatë vitit 2025, deri në ditën e vizitës, ishin ndaluar gjithsej 39 persona, të gjithë të rritur dhe shumica shtetas të huaj. Në evidencë është shënuar se të gjithë personat ishin udhëzuar për të drejtat e tyre, megjithëse mbetet diskutabile mënyra se si është bërë kjo me shtetasit e huaj që flasin të ashtu quajtura gjuhë të rralla. Për asnjë nga personat nuk ishte shënuar se kishin njoftuar një person të tretë për ndalimin e tyre, as se kishin kërkuar avokat ose u ishte ofruar ndihmë mjekësore. Ashtu si në SP MK Sopot, edhe në këtë Stacion Policor personat nuk mbahen më shumë se 6 orë dhe në shumicën e rasteve u Jjanë dorëzuar zyrtarëve policorë të SP KP Kumanovë për procedim të mëtejshëm dhe ndalim eventual.

Në **Evidencën për personat e privuar nga liria dhe të ndaluar**, deri në ditën e vizitës, në SP MK Sopot ishin regjistruar gjithsej 4 raste të privimit nga liria, të gjithë shtetas vendas, të cilët më pas ishin dërguar në SP KP Kumanovë dhe dorëzuar të udhëheqësi i turnit për procedim të mëtejshëm dhe ndalim. Vetëm për një nga personat është shënuar se kishte njoftuar një person të tretë (nënë) për privimin nga liria, ndërsa asnjë person nuk kishte kërkuar Avokat, as kishte nevojë për ndihmë mjekësore. Në SP KK Tabanovc, në Evidencën për personat e privuar nga liria dhe të ndaluar, janë shënuar 44 raste dhe, ngjashëm me procedimin e personave të ndaluar në këtë Stacion Policor, për asnjë person nuk është regjistruar se kishte njoftuar një person të tretë për ndalimin e tij, as se kishte kërkuar avokat ose ndihmë mjekësore. Edhe në këto raste, zakonisht personat e privuar nga liria u janë dorëzuar zyrtarëve policorë (kryesisht nga SP KP Kumanovë) për procedim të mëtejshëm.

Në **Evidencën për përdorimin e mjeteve të detyrimit** në SP MK Sopot, deri në ditën e vizitës, ishin regjistruar gjithsej 6 raste, nga të cilat në tre raste ishin përdorur mjete për lidhje – pranga, në një rast ishte përdorur forcë fizike dhe në dy raste të tjera ishin përdorur të ashtuquajturit “stingerë” për ndalimin e automjeteve. Në evidencë, në pjesën për pasojat e shaktuara, ishte shënuar vetëm “shpim i një gome” në të dy rastet kur ishin përdorur stingerët. Për përdorimin e mjeteve të detyrimit ishin përgatitur raporte përkatëse, ndërsa në librin e evidencës ishte shënuar se në të gjitha rastet përdorimi i mjeteve të detyrimit ishte i arsyetuar,

megjithëse nuk ishin dhënë dokumente të veçanta (nuk u dhanë për inspektim) nga të cilat rezulton se ishte bërë vlerësim i duhur për përdorimin e mjeteve të detyrimit. Në SP MK Tabanovc ishte regjistruar një rast i përdorimit të forcës dhe mjeteve të detyrimit (levë në dorën e majtë) dhe për të ishte përgatitur raport përkatës për forcën e përdorur, si dhe vlerësim për arsyetimin e forcës së përdorur, i vlerësuar si i arsyetuar nga eprori më i lartë, përkatësisht komandanti i Stacionit Policor.

Nga inspektimi i realizuar në dosjet individuale që mbahen për personat e ndaluar, përkatësisht personat e privuar nga liria dhe të mbajtur në të dy Stacionet Policore, u konstatua se ato udhëhiqen në mënyrë të rregullt dhe mund të ndiqet rendi i procedimit me personat nga momenti i ndalimit ose privimit nga liria dhe mbajtjes, deri në lirimin e tyre ose dërgimin e mëtejshëm për ndalim në SP KP Kumanovë.

Për çdo ndalim, përkatësisht privim nga liria, ekziston shënim zyrtar nga zyrtarët policorë që e kanë kryer ndalimin, përkatësisht privimin nga liria, si dhe konfirmime përkatëse për dorëzimin e personave të ndaluar/ të privuar nga liria, nga ku mund të ndiqet procedimi me këta persona nga ana e të gjithë personave zyrtarë me të cilët kanë qenë në kontakt.

Tabela nr.1

REKOMANDIME PËR PËRMIRËSIMIIN E GJENDJEVE TË KONSTATU- ARA dërguar deri te Ministria e Punëve të Brendshme dhe Byroja për Siguri Publike		
Nr. ren- dor.	Rekomandimi:	Përgjigja:
1	Plotësimi i të gjitha vendeve të parashikuara të punës në SP për MK Sopot dhe SP për KK Tabanovc, me qëllim realizimin efektiv të mbikëqyrjes kufitare dhe kontroleve kufitare.	<p>Nga ana e Byrosë për Siguri Publike – Departamenti për Punë Kufitare dhe Migracion është marrë përgjigja e mëposhtme: Ju njoftojmë se rekomandimet e dhëna janë shqyrtuar nga Departamenti për Punë Kufitare dhe Migracion. Ministria e Punëve të Brendshme është në procedurë të riorganizimit, gjatë së cilës rekomandimet do të merren parasysh dhe do të ndërmerren masa dhe aktivitete përkatëse me qëllim tejkalimin e gjendjeve të konstatuara.</p>
2	Vendosja e trajnimeve të rregullta për të drejtat e njeriut, trajtimin e kategorive të cenushme dhe parandalimin e torturës.	
3	Sigurimi dhe mirëmbajtja e rregullt e pajisjeve teknike funksionale për mbikëqyrje kufitare (kamera, dronë, automjete me transmetim të pamjes), me procedura standarde të përcaktuara SOP dhe evidenca për përdorimin e tyre.	
4	Riparimi dhe furnizimi me automjete zyrtare për nevojat e stacioneve policore kufitare.	
5	Sigurimi i hapësirave të veçanta dhe të pajisura në mënyrë të përshtatshme për ndalim, me kushte për privatësi, siguri dhe qasje në ambiente sanitare, në përputhje me standardet ndërkombëtare.	
6	Vendosja e një sistemi për sigurimin e rregullt të ushqimit për personat e ndaluar, me intervale të qarta, vlerë ushqyese dhe mundësi për përshtatje sipas kërkesave fetare dhe shëndetësore.	
7	Sigurimi i një liste të avokatëve kujdestarë në të gjitha stacionet policore, e cila të jetë e disponueshme në gjuhën që e kupton personi i ndaluar.	
8	Sigurimi i kushteve për takime konfidenciale me avokatin dhe kontrole mjekësore në privatësi, pa praninë e policisë, përveç në raste të jashtëzakonshme.	
9	Vendosja e një mekanizmi për kontroll dhe auditim të rregullt të të gjitha evidencave për personat e ndaluar dhe përdorimin e mjeteve të detyrimit.	

INSTITUCIONET NDËSHKUESE -KORREKTUESE DHE EDUKUESE- KORREKTUESE

5.1 INSTITUCIONI NDËSHKUES KORREKTUES-BURGU KUMANOVË

Qëllimi i vizitës së pa paralajmëruar në INK Burgu Kumanovë ishte shqyrtimi i trajtimit ndaj personave të privuar nga liria, me fokus tek ata ndaj të cilëve është caktuar masa e paraburgimit dhe vlerësimi i shëndetit të tyre mendor dhe mirëqenies, Për çka, ekipi i Mekanizmit Parandalues Nacional angazhoi psikologen Rebeka Jačovska Trajkovska.

Në momentin e vizitës në institucion ishin të strehuar 130 persona të dënuar dhe 52 të paraburgosur, prej të cilëve një grua. Kapaciteti i parashikuar i institucionit është për 176 të dënuar dhe 54 të paraburgosur, por numri aktual i të paraburgosurve krahasuar me kushtet, veçanërisht sfida me furnizimin me ujë, tregon për mbipopullim dhe kapacitete joadekuate për strehim.

Morrëm informacion se një pjesë e madhe e personave të paraburgosur (rreth 20) janë dërguar për të vuajtur masën e paraburgimit në këtë burg nga Gjykata Penale Shkup, edhe pse sipas "Aktvendimit për shpërndarjen e të dënuarve dhe fëmijëve në Institucionet Ndëshkuese-Korrektuese dhe Edukative-Korrektuese, si dhe të paraburgosurve në repartet e paraburgimit të institucioneve ndëshkuese-korrektuese"⁶ në Burgun e Kumanovës në repartin e paraburgimit është parashikuar të strehohen persona meshkuj dhe femra ndaj të cilëve është caktuar masa e paraburgimit nga gjykatat e rajoneve: Berovë, Vinicë, Dellçevë, Koçan, Kratovë, Kriva Pallankë, Kumanovë, Radovish, Sveti Nikollë, Strumicë dhe Shtip.

Kjo mënyrë e dërgimit të personave në paraburgim paraqet një sfidë serioze që i shteron

⁶Miraturar nga Ministria e Drejtësisë dhe e shpallur në "Gazetën Zyrtare të RMV" 10/2020

kapacitetet e Burgut të Kumanovës, si nga aspekti material, ashtu edhe nga aspekti kadrovik (rritje e volumit të aktiviteteve të lidhura me monitorimin e drejtpërdrejtë, shoqërimet dhe të ngjashme). **Pikërisht për këtë arsye, është e domosdoshme që Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve, në komunikim dhe koordinim me Gjykatat Themelore, të tregojë nevojën për respektimin e plotë të akteve nënligjore që rregullojnë dërgimin e personave në paraburgim,** si dhe të punojë për krijimin e kapaciteteve të përshtatshme me qëllim të tejkalimit të mbipopullimit në Institucionet Ndëshkuese Korrektuese, e jo vetëm transferimin e sfidave të lidhura me akomodimin e të paraburgosurve/të dënuarve nga një institucion në tjetrin, pa gjetur një zgjidhje sistemike.

Bazuar në gjendjen e konstatuar gjatë vizitave, ekipi i MPN konstatoi se në pjesën e strehimit në repartin e paraburgimit nuk janë respektuar dispozitat e Ligjit për Ekzekutimin e Sanksioneve, ku është parashikuar që për çdo person të dënuar duhet të sigurohen të paktën $9m^3/4m^2$ hapësirë⁷, si dhe minimumi i standardeve ndërkombëtare të parashikuara për strehimin e personave në institucionet e burgut⁸.

Gjatë inspektimit, në disa dhoma paraburgimi u gjetën dyshekë të vendosur në tokë me shtroje, mbi të cilët flinin personat e paraburgosur. U shpjegua se kjo gjendje është pasojë e aktiviteteve aktuale për renovimin e dhomave të paraburgimit, për shkak të të cilave një nga dhomat duhet të jetë gjithmonë bosh, ndërsa në një tjetër është strehuar vetëm një grua, në përputhje me rregullat për strehimin e grave.

Duke pasur parasysh se **Rregullat Evropiane për Burgjet** theksojnë qartë se “shtrati i veçantë” nënkupton **shtrat me kornizë**, dyshek dhe shtroje për çdo të burgosur⁹, fjetja mbi dyshek në tokë (pa kornizë shtrati) nuk i plotëson kushtet minimale sipas standardeve ndërkombëtare për dinjitetin, shëndetin dhe higjienën e personave të dënuar/të paraburgosur. Në këtë kuptim, ekipi i MPN rekomandoi që të bëhen përpjekje urgjente për të siguruar kushte të përshtatshme strehimi për çdo person të paraburgosur/të dënuar në përputhje me standardet e parashikuara.

Gjatë vizitës u vu re përsëri problemi i kahmotshëm me ujin e pijshëm. Institucioni disponon me sasi të caktuara uji teknik të siguruar nga puseta, por i njëjti është i pamjaftueshëm dhe jo i qëndrueshëm. Për këtë gjendje ankohen veçanërisht të dënuarit dhe të paraburgosurit, të cilët frikësohen si për higjienën e tyre, ashtu edhe për shëndetin. Në bisedë me disa nga të paraburgosurit u ndanë informacione se tek disa prej tyre është shfaqur zgjebja. Njëkohësisht, disa prej tyre theksuan se bëjnë përpjekje serioze për të përdorur në mënyrë racionale ujin që u shpërndahet nga zyrtarët, ndërsa disa përmendën se hanë më pak, sepse kanë sasi të kufizuara uji me të cilin duhet të ruajnë higjienën në tualetet që janë pjesë e hapsirave të paraburgimit.

⁷ Neni 157, paragrafi 1 të Ligjit për Ekzekutimin e Sanksioneve “gazeta Zyrtare e RMV” nr. 99/19, 220/19, 236/22 dhe 74/24)

⁸ **The CPT’s minimum standard for personal living space in prison establishments** (- $6m^2$ of living space for a single-occupancy cell+ sanitary facility, - $4m^2$ of living space per prisoner in a multiple-occupancy cell+ fully-partitioned sanitary facility)

⁹ Rregulli 21 nga Rec(2006)2-rev- Recommendation of the Committee of Ministers to member States **on the European Prison Rules** (Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006, at the 952nd meeting of the Ministers’ Deputies and revised and amended by the Committee of Ministers on 1 July 2020 at the 1380th meeting of the Ministers’ Deputies)

Drejtoria e institucionit në momentin e vizitës informoi se terreni rreth institucionit po mbikqyret për të shqyrtuar mundësitë e furnizimit të rregullt dhe të pandërprerë me ujë, me shpresë se problemi do të zgjidhet së shpejti, por nuk u ndanë informacione dhe hapa më të saktë.

Në pjesën e hapsirave të paraburgimit, ekipi i MPN gjatë inspektimit të drejtpërdrejtë konstatoi se edhe në hapsirat e reja të renovuara nuk funksionojnë sistemet për thirrje dhe alarmim të zyrtarëve, për shkak të së cilës të paraburgosurit vazhdojnë të jenë të detyruar të trokasin në dyer dhe të shpresojnë se do të dëgjohen nga përfaqësues të policisë së burgut. Gjithashtu, u vu re dëmtim i instalimeve elektrike dhe i llambave të tavanit. Temperatura dhe lagështia në dhoma ishin brenda vlerave referuese, ndërsa drita natyrale sigurohej përmes dritareve që gjenden në çdo hapsirë paraburgimi. Për higjienën e dhomave janë të ngarkuar vetë të paraburgosurit, ndërsa sa i përket higjienës personale u theksua se të gjithë të paraburgosurve u mundësohet të lahen një herë në javë, gjë që u përmend si e pamjaftueshme, veçanërisht gjatë periudhës së verës.

Çdo aktivitet që do të nënkuptonte daljen nga hapsira e paraburgimit dhe kalimin kreativ/ produktiv të kohës për personat e paraburgosur, nuk ekziston. Për ta është parashikuar vetëm një shëtitje e shkurtër prej 15 deri në 20 minuta në ditë. Kufizimi i shëtitjeve nën minimumin e domosdoshëm të parashikuar është për shkak të kapaciteteve të kufizuara, në lidhje me dispozitat që parashikojnë kontakte të kufizuara mes personave të paraburgosur.

Ky fakt ndikon seriozisht në intensifikimin e privimit brenda institucioneve penitenciare të personat e paraburgosur, gjë që ka ndikim të drejtpërdrejtë në shëndetin e tyre mendor. Standardet ndërkombëtare, në këtë drejtim, theksojnë nevojën *"që autoritetet e burgjeve të hartojnë dhe zbatojnë një regjim gjithëpërfshirës aktivitetesh jashtë qelive. Personat e paraburgosur (si dhe të burgosurit e dënuar) duhet të kenë mundësi të kalojnë një pjesë të arsyeshme të ditës (pra tetë orë ose më shumë) jashtë qelive të tyre, të angazhuar në aktivitete me qëllim të caktuar dhe të larmishme (punë, mundësisht me vlerë profesionale¹⁰, oarsim, sport, rekreacion/ bashkëveprim social). Sa më i gjatë të jetë periudha e paraburgimit, aq më i larmishëm duhet të jetë regjimi. Të gjithë të burgosurve, pa përjashtim, duhet t'u ofrohet të paktën një orë ushtrime ditore në ambient të hapur ose në hapësira të përshtatshme."*¹¹

Sa i përket kujdesit shëndetësor për personat e privuar nga liria, me theks të paraburgosurit, ekipi u informua se në ent vazhdon të jetë rregullisht i pranishëm një teknik mjekësor me orar pune prej tetë orësh. Ai është personi përgjegjës që më së shpeshti kryen pranimin e personave të privuar nga liria dhe, rrjedhimisht, bën edhe skrinimin e parë shëndetësor.

Dy herë në javë në ent vjen mjek, një herë stomatologu dhe njëherë psikiatër. Informacioni i fundit në lidhje me stomatologun dhe psikiatrin nuk ishte vërtetuar gjatë bisedës me persona tjerë. Pikërisht, ekipi i MPN-së ishte informuar se stomatologu vjen dy herë në muaj, kurse psikiatri aspak nuk vjen.

Ajo që gjithmonë bie në sy gjatë mbikëqyrjes në vendet për privim nga liria, është informacioni se gjithmonë gjatë kontrollimit të personit të privuar nga liria zyrtarisht merr pjesë person

¹⁰ Megjithatë, duhet të shtohet se, sipas Rregullës nr.100.1 të Rregullave Evropiane të Burgjeve, "personave të privuarve të burgosur do t'u ofrohet mundësia që të punojnë, por nga ata nuk do të kërkohet të punojnë".

¹¹ Komiteti Evropian për Parandalim të Torturës dhe Sjelljes Johumane dhe Degraduese apo Ndëshkuese (KPT), Fragment nga Raporti i 26-të i Përgjithshëm i KPT, i publikuar në vitin 2017.

zyrtar (i uniformuar). Praktika e këtillë zgjat më shumë kohë, prej këtu ekipi i MPN edhe njëherë thekson se **kontrollet shëndetësore nevojitet të realizohen pa mbikëqyrje na policia e burgut, përveç në raste të veçanta kur tekniku mjekësor do të vlerësojë se ka nevojë për atë**. Në të njëjtën kohë, ishin siguruar informacione se gjithmonë kontrolli fillestar realizohet në afat prej 24 orëve nga pranimi.

Në atë drejtim, ekipi i MPN-së rekomandon respektimin e dispozitave të "Rregullores së rendit shtëpiak për realizimin e masës së paraburgimit në repartet e paraburgimit të burgjeve" ku është paraparë se „**kontrolli mjekësor realizohet pa prezencën e pjesëtarit të policisë menjëherë, më së voni në afat prej 24 orëve prej pranimit të personit të paraburgosur.**”¹²

Ekipi i MPN gjatë kohës së vizitës konstatoi se edhe më tutje enti nuk lejon pranimin e personave të varur sepse nuk shpërndan terapi për ata (as metadonike, as buprenorfinë). Kur do të konstatohet se personi i sapopranuar është i varur, menjëherë kërkohet transformimi i saj në ent tjetër penitenciar.

Enti korrespondon me dy vetura transportuese, dy vetura të lehta, por të njëjtat nuk mjaftojnë për të përmbushur pa pengesa nevojat e entit. Në këtë pjesë, duhet të theksohet se vetura "më e re" është njëzet vjet e vjetër kjo flet mjaftueshëm për kapacitetin dhe mundësitë në lidhje me parkun e automjeteve të këtij enti penitenciarë.

Kur bëhet fjalë për plotësimin me personel kadrovik të burgut, edhe pse ekipi i MPN-së ishte i informuar se kapaciteti i plotëson 85% të vendeve të punës, megjithatë kur do të merret parasysh se rregullisht një numër i caktuar i zyrtarëve dërgohen në një burg tjetër për ndihmë, si dhe shfrytëzimi i rregullt i pushimeve vjetore, pushimeve mjekësore e të ngjashme, numri i kuadrit në dispozicion në raport me popullatën e të dënuarve dhe të paraburgosurve është i pamjaftueshëm. Punësime të reja në vitet e fundit nuk ka pasur. Mungesa e kuadrit në mënyrë ilustrative shpjegohet me shembullin se ndonjëherë në shoqërim dërgohen nga dy persona edhe atë në dy gjykata të ndryshme, ndërsa që të kthehen pas, personat duhet të priten.

Gjithashtu, patjetër të theksohet se policia e burgut nuk korrespondon me pajisje të re bashkëkohore për sigurim, si dhe mjete për detyrim. Për herë të fundit, uniforma kanë pranuar në vitin 2013, kur edhe është hapur ky burg.

Kur bëhet fjalë për aspektin e sigurisë, gjuajtjen e fundit policia e burgut e ka pasur më vitin 2024 me iniciativë të NJSSH. Në këtë kontekst, ishte theksuar se ushtrime të këtij lloji organizohen vetëm nëse ndonjëri (më shpesh policia) del në ndihmë.

Në lidhje me angazhimin në punë, ekipi i MPN-së ishte informuar se personat e dënuar janë të angazhuar me punë si në vet entin, ashtu edhe jashtë entit, varësisht nga trajtimi.

Gjatë kohës së bisedave të drejtpërdrejta me personat e paraburgosur nuk u pranuan ankesa për çfarëdolloj veprimi jo adekuat as nga udhëheqësia e entit, as edhe nga ana e policisë së burgut. Megjithatë, të gjithë ishin të njëzëshëm në lidhje me kushtet e qëndrimit, posaçërisht për mungesën e ujit dhe të mundësisë për mirëmbajtjen e higjienës në hapësirat, në të cilat qëndrojnë. Ankesa kishte në lidhje me kohëzgjatjen e qëndrimit në ambient të hapur, respektivisht "shëtitja" (momentalisht ndërmjet 15/20 minuta dhe gjysmë orë), si dhe për ushqimin.

¹² Neni 10 paragrafi (2) i Rregullores ("Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë" nr. 87/20)

Gjatë bisedës me të paraburgosur u realizua edhe një lloj i vlerësimit psikologjik të gjendjes së tyre mentale dhe i stabilitetit. Gjatë së cilës ishit notuar më shumë rreziqe psikologjike dhe strukturale të cilat mundën të kenë efekt kumulativ ndaj gjendjes mentale të personave të paraburgosur:

- *Disfunktionalitet i ekipit multidisciplinar për parandalim të vetëvrasjeve* – edhe pse formalisht ekziston, ekipi nuk realizon takime të rregullta, nuk realizohet monitorim i rregullt i rasteve të rrezikshme dhe nuk vendos plane individuale për intervenim. Mungesa e këtij mekanizmi kyç e rrit rrezikun e paraqitjeve të krizave akute psikologjike si dhe sjelljeve suicidale;
- *Kapaciteti i pamjaftueshëm i personelit* – pjesa më e madhe e të punësuarve nuk kanë trajnim të specializuar në fushat si vlerësimi psikologjik, intervenim gjatë krizave, edukim psikik dhe teknika për deeskalim të konflikteve. Kjo rezulton me aftësi të kufizuara për njohjen e hershme të simptomave alarmante dhe veprime parandaluese;
- *Faktor Institucional Stresogjen* – kushtet restriktive, autonomia e kufizuar, ndryshimet e shpeshta të paparapara në orarin dhe mungesa e aktiviteteve adekuate për stimulim psikosocial të cilat rrisin nivelin e stresit kronik, e cila mund të sjellë deri te rritja e simptomave depresive, ankioze dhe posttraumatike.

Duke e pasur parasysh gjendjen e konstatuar deri te Burgu i Kumanovës janë drejtuar rekomandimet si në vijim:

1. Të bëhen përpjekje urgjente që të sigurohet krevat me kornizë, dyshek dhe çarçafë për secilin person të paraburgosur/dënuar, me qëllim shmangien e situatave ku personat e paraburgosur/të dënuar flejnë në dyshekë të shtrirë në tokë;
2. Të merren masa për sanimin dhe vëndosjen në funksion të sistemeve për thirrje dhe alarmim të personave zyrtar të cilat gjinden në hapësirat për paraburgim, zëvendësimi i instalimit elektrik të dëmtuar si dhe i ndriçimit në tavan;
3. Planifikimi i masave, me të cilat do të sigurohen kapacitete (kadrovike si dhe materiale) që të konceptohet dhe realizohet regjim i aktiviteteve jashtë hapësirave të personave të paraburgosur, me qëllim që personat të kalojnë një pjesë të konsiderueshme të ditës (d.m.th. tetë orë ose më shumë) jashtë qelive të tyre, të angazhuar në aktivitete të dobishme dhe të larmishme (punë, mundësisht me vlerë profesionale, arsimim, sport, rekreacion/shoqërim);
4. Kontrollat mjekësore të realizohen pa prezencën e përfaqësuesit të policisë së burgut, në afat prej 24 orëve nga pranimi i personit të paraburgosur;
5. Të realizohet vlerësim i nevojës për ndryshim të aktit të sistematizimit dhe të organizimit në pjesën e rritjes së numrit të patjetërsueshëm të përfaqësuesve të policisë së burgut;
6. Restartimi funksional i ekipit multidisciplinar – vendosja e orarit të rregullt të takimeve, vendosja e sistemit për vlerësim individual të rrezikut dhe integrimi i psikologëve, i punëtorëve socialë, i personelit mjekësor dhe i zyrtarëve të sigurisë;
7. Edukim i vazhdueshëm i specializuar i personelit – implementimi i trajnimeve për njohjen e shenjave të krizës psikologjike, rrezikut suicidiv dhe teknikave për ndihmën e parë urgjente;

8. Programeve strukturore për përkrahje psikologjike – sesione individuale dhe grupe psikoterapeutike, programe për zhvillimin e aftësive sociale dhe aktiviteteve për rehabilitim psikosocial;
9. Monitorim dhe evaluim – vendosja e sistemit për matjen e vazhdueshme të efektivitetit të intervenimeve dhe adaptimin e tyre mbi bazën e indikatorëve relevantë.

Deri te Drejtoria e Zbatimit të Sanksioneve ishin udhëzuar rekomandimet si në vijim:

1. Të sigurohen pajisje të reja dhe bashkëkohore për sigurimin si dhe mjete për detyrim;
2. Të plotësohen vendet e punës në pajtim me aktin e sistematizimit të vendeve të punës;
3. Të sigurohen automjete të reja dhe funksionale për shkak të përmbushjes së nevojave të entit;
4. Të gjindet zgjidhje e përhershme me furnizimin me ujë të burgut.

Drejtoria e Ekuekutimit të Sanksioneve rregullisht i notoi rekomandimet e dhëna nga ana e Mekanizmit Parandalues Nacional dhe konfirmoi se do të veprohet sipas të njëjtave. Pikërisht, që më vitin 2026 planifikohen punësime plotësuese si dhe avancime, kurse sa i përket ujit për pije, është gjetur zgjidhje e arsyeshme dhe rrjedhimisht asaj do të shpallet prokurim publik.

Mbetet që këto propozim-zgjidhje dhe niveli i zbatimit të tyre edhe më tutje të monitorohet nga ana e Mekanizmit Parandalues Nacional.

5.2 SHTËPIA NDËSHKUESE-PËRMIRËSUESE E LLOJIT TË HAPUR STRUGË

Në SHNP e llojit të hapur Strugë sipas dispozitave pozitive-juridike sistemohen:

a) persona të gjinisë mashkullore të dënuar me aktgjykim të plotfuqishëm për vepra penale të kryera nga pakujdesia, për të cilat është caktuar dënim me burg deri në tri vite nga Rajoni i Gjykatës Themelore Penale Shkup dhe të gjithë gjykatat themelore në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe

b) persona të gjinisë mashkullore – të paraburgosur, të dënuar me aktgjykim të plotfuqishëm me dënim me burg deri në një vit për vepra penale të kryera nga pakujdesia të cilat janë kryer në kthim nga Rajoni i Gjykatës Themelore Penale Shkup si dhe të gjithë gjykatat themelore në Republikën e Maqedonisë së Veriut¹³.

¹³ Vendim për sistemimin e personave të dënuar dhe të fëmijëve në shtëpitë ndëshkuese-korrektuese dhe edukativo-korrektuese, si dhe të personave të paraburgosur në repartet e paraburgimit të shtëpive ndëshkuese-korrektuese – Numri i Gazetës Zyrtare: 34/2025

Gjatë kohës së vizitës në SHNP Strugë kishte gjithsej 5 persona të dënuar (të gjithë me trajtim A), kurse 2 udhëhiqeshin se janë në arrati.

Numri i të punësuarve është më i vogël në krahasim me atë që është paraparë në sistematizim, gjithashtu nuk ka person të punësuar të gjinisë femërore. Duke e pasur parasysh numrin e vogël të të dënuarve, të cilët aktualisht janë në vuajtje të dënimit me burg, gjithashtu duke e pasur parasysh faktin se bëhet fjalë për shtëpi të llojit të hapur, ishte theksuar se menaxhimi në pjesën e rendit dhe disiplinës realizohet pa sfida më serioze.

Mjetet buxhetore me të cilat korrespondon institucioni janë të pamjaftueshme, posaçërisht nëse merret parasysh se pjesa më e madhe harxhohet për fatura për energji elektrike, dhe në mënyrë plotësuese, ndahen mjete për barnat e nevojshme për personat e dënuar. Për këtë ishte theksuar se buxheti institucional nuk ka mundësi të mëdha për ndërmarrjen e aktiviteteve më të mëdha, të cilët do të përfshijnë rinovimin e kapaciteteve për vendosje.

Një pjesë e personave zyrtarë u ankuan se nuk kanë mjete adekuate, hapësirë, pajisje për punë si dhe materiale për realizimin e obligimeve të tyre me shkallë më të lartë profesionale, dhe si shembull ishin theksuar edhe mungesa e testeve bashkëkohore të certifikuara për testime psikologjike.

Në lidhje me mbrojtjen shëndetësore ishte theksuar se në intervalet e rregullta kohore vjen motër mjekësore, kurse më rrallë dhe sipas nevojës vjen edhe mjek. Kur rrethanat e imponojnë këtë, ftohet edhe ekip i Ndihmës së Parë Urgjente, kurse në numrin më të madh të rasteve edhe personat e dënuar, duke e pasur parasysh trajtimin të cilin e kanë, vetë organizohen dhe shkojnë pranë institucioneve shëndetësore kur kanë nevojë për atë.

Në pjesën e kapaciteteve vendosëse, ekipi i MPN-së konstatoi se hapësirat, në të cilat flenë të burgosurit, dallojnë në pjesën e pajisjeve dhe higjienës, varësisht kapaciteteve që kanë në dispozicion si dhe përkujdesjes, të cilën e ofrojnë personalisht të burgosurit, të cilët janë të vendosur në hapësirat përkatëse.

Si gjendje serioze shqetësuese mund të përshkruhet pjesa në tualetet dhe banjat e përbashkëta të cilat janë në gjendje të rëndë dhe hapet çështja, a mund të përdoren në mënyrë dinjitoze të njëjtat nga ana e të dënuarve.

Kuzhina dhe mensa janë të pajisura në mënyrë modeste me inventar të vjetër dhe të konsumuar, gjithashtu len përshtypje të keqe se është lënë pasdore dhe ambienti në të cilat ruhet një fond i caktuar bibliotekar me libra.

Shëtitoretja është e gjerë, por pa shumë mundësi për pushim në ambient të hapur gjatë kushteve jo të përshtatshme atmosferike, si dhe pa shumë pajisje sportive të parapara për sport dhe rekreacion.

Marrëdhëniet midis të punësuarve dhe personave të dënuar ishin korrekte dhe adekuate, njëjtë siç ishte theksuar se edhe marrëdhëniet midis personave të dënuar janë të mira dhe tolerantë midis veti. Në këtë drejtim, ishte theksuar se deri tani nuk ka pasur nevojë për përdorimin e forcës ose mjeteve për detyrim nga ana e policisë së burgut, kjo ishte notuar gjatë mbikëqyrjes së librave të evidencës.

Megjithatë, ekipi i MPN-së ishte informuar se më datë 28.04.2025, në institucion është realizuar aksion nga ana e Njësisë për Intervenime të Policisë së Burgut, gjatë së cilës janë realizuar bastisje personale si dhe bastisje në hapësirat e personave të burgosur. Në lidhje me realizimin e aksionit ishin pranuar një numër më i madh i ankesave për mënyrën e realizimit dhe

veprimet e ndërmarra edhe atë si në pjesën e respektimit të procedurave për realizim të basteve në hapësirat e personave të dënuar, njëjtë edhe në pjesën, gjoja, qëndrimin agresiv jo-profesional dhe të panevojshëm ndaj personave të dënuar. Pikërisht, ishin siguruar pretendime se të gjithë personat e dënuar janë nxjerrë në shëtitore dhe janë detyruar që një periudhë të gjatë kohore (rreth 2 orë) të qëndrojnë me këmbë dhe duar të hapura mbështetur për muri, pa mundësi që pastaj të ankohen që qëndrimi i atillë u ka shkaktuar probleme serioze shëndetësore (posaçërisht që një pjesë e personave të dënuar janë persona mbi moshën 60 vjeçare). Gjatë sqarimit të situatës konkrete ishte theksuar edhe se çdo orvatje për tu spostuar nga pozicioni i urdhëruar, kinse ishte përcjellë me komente të papërshtatshme nga ana e personave të uniformuar, madje edhe me goditje në këmbë, trup dhe në pjesën e pasme të qafës së personave të dënuar.

Duke i pasur parasysh pretendimet e këtilla, si dhe për shkak të sigurimit të më shumë të dhënave për aksionin e realizuar, me qëllim që të vërtetohet gjendja faktike, ekipi i MPN-së kërkoi nga Drejtoria e Ekzekutimit të Sanksioneve të dorëzohet Raporti i komandantit të NJIPB, në të cilin janë të përmbledhura aktivitetet dhe informacionet për aksionin e realizuar. Obligimi i këtillë buron nga Rregullorja për mënyrën e formimit dhe punën e Njesisë për Intervenime të Policisë së Burgut në Entet Ndëshkuese-Përmirësuese¹⁴, në pajtim me të cilën komandanti i NJIPB është i obliguar që pas çdo aksioni të përpilojë raport, të cilin e dorëzon deri te drejtori i DES (neni 8).

Nga ana e Drejtorisë së Ekzekutimit të Sanksioneve, përkatësisht ENP EPN Indrizovë Shkup ishte shpërndarë Informacioni zyrtar¹⁵ i përgatitur në lidhje me rastin e lartpërmendur. Në të njëjtin është potencuar aksioni i realizuar, bastisje e personave dhe hapësirave, data dhe kohëzgjatja e së njëjtës, numri i pjesëtarëve, të cilët kanë marrë pjesë si dhe automjetet të cilat janë përdorur si dhe numri i personave, të cilët kanë qenë cak i bastisjes, si dhe numri i hapësirave të bastisura. Në shënim, pastaj janë theksuar të gjitha sendet e gjetura të cilat janë të ndaluara, p.sh. celularë, tablet, kartëmonedha të huaja si dhe një qese me substancë të panjohur bimore. Pastaj, në të janë theksuar probleme gjatë realizimit të aksionit ose çfarëdolloj përdorimi të forcës.

Edhe pse informacioni i shpërndarë me ekipin e MPN-së nuk përmban ndonjë element për përdorimin e forcës, megjithatë Mekanizmi Parandalues Nacional udhëzon që të respektohen të drejtat e njeriut të personave të privuar nga liria dhe të vepruarit human me të njëjtit. Pikërisht, secila nevojë e realizimit të bastisjes së personave dhe të hapësirave duhet të realizohet në përputhje me protokolle dhe procedura të definuara me ligjshmërinë nacionale. Personat të cilët e realizojnë bastisjen duhet të jenë të trajnuar mirë që të mos shkaktojnë ndjesi frike ose nënvlerësimi të personi i dënuar. Më pastaj, Rregullorja për mënyrën e formimit dhe të punës së Njesisë për Intervenime të Policisë së burgut në Entet Ndëshkuese-Përmirësuese në mënyrë të qartë e precizon kur, ku dhe në cilën mënyrë kjo njësi vepron, dhe rrjedhimisht kësaj përdëftojmë që të zbatohet me përpikshmëri dispozita e këtillë ligjore, si dhe nevoja e organizimit dhe realizimit të trajnimeve të

¹⁴ Nr.02-1663/1 e datës 01.11.2024, e sjellë nga drejtori i DES

¹⁵ Informacion zyrtar, 04-2/707 i datës 29.04.2025, Drejtoria e Ekzekutimit të Sanksioneve, ENP-EPN Idrizovë, Shkup

rregullta për pjesëtarët e Njësisë me theks të veçantë në parandalimin e torturës dhe trajtimit apo ndëshkimit tjetër çnjerëzor ose poshtëruës.

Edhe pse informacioni i shpërndarë me ekipin e MPN-së nuk përmban ndonjë element për përdorimin e forcës, megjithatë Mekanizmi Parandalues Nacional udhëzon që të respektohen të drejtat e njeriut të personave të privuar nga liria dhe të vepruarit human me të njëjtit. Pikërisht, secila nevojë e realizimit të bastisjes së personave dhe të hapësirave duhet të realizohet në përputhje me protokolle dhe procedura të definuara me ligjshmërinë nacionale. Personat të cilët e realizojnë bastisjen duhet të jenë të trajnuar mirë që të mos shkaktojnë ndjesi frike ose nënvlerësimi të personi i dënuar¹⁶. Më pastaj, Rregullorja për mënyrën e formimit dhe të punës së Njësisë për Intervenime të Policisë së burgut në Entet Ndëshkuese-Përmirësuese¹⁷ në mënyrë të qartë e precizon kur, ku dhe në cilën mënyrë kjo njësi vepron, dhe rrjedhimisht kësaj përdëftojmë që të zbatohet me përpikshmëri dispozita e këtillë ligjore, si dhe nevoja e organizimit dhe realizimit të trajnimeve të rregullta për pjesëtarët e Njësisë me theks të veçantë në parandalimin e torturës dhe trajtimit apo ndëshkimit tjetër çnjerëzor ose poshtëruës.

Përskaj gjendjes së notuar më sipër, gjatë kohës së vizitës ishin siguruar informacione edhe në lidhje me transformimin e planifikuar të entit në objekt për sistemim të personave të gjinisë femërore të udhëzuara për vuajtje të dënimit me burg. Transformimi i këtillë nuk paraqet vetëm ridestininim administrativ ose hapësinor, por edhe përmbajtësor dhe sistematik. Rrjedhimisht, ky proces kërkon rishqyrtim të të gjithë konceptit të funksionimit të entit – në aspektin e infrastrukturës, të regjimit si dhe të profilit dhe të trajnimit të personelit.

Prandaj, paralajmërimet për transformim të SHNP Strugë në ent për vuajtjen e dënimit me burg nga ana e personave të gjinisë femërore ngrenë çështje serioze që kanë të bëjnë me përputhshmërinë me standardet ndërkombëtare, posaçërisht me Rregullat e Kombeve të Bashkuara për trajtimin e të burgosurve të gjinisë femërore (Bangkok Rules)¹⁸.

Pikërisht, gratë në mjedisin e burgut paraqesin kategori specifike dhe të cenueshme të personave të privuar nga liria, nevojat e të cilëve në masë të madhe dallojnë nga ato të të burgosurve të gjinisë mashkullore. Rregullat e Bangkokut, në mënyrë të qartë fillojnë nga fakti se pjesa më e madhe e të burosurve të gjinisë femërore kanë histori të dhunës familjare, seksuale ose të dhunës së bazuar në përkatësinë gjinore, varshmërive, traumave psikosociale si dhe përkujdesjes thelbësore për fëmijët dhe anëtarët tjerë të familjes. Prej këtui, ekipi i MPN-së theksoi se përgjigjja institucionale patjetër duhet të jetë e rregullt dhe senzitive, e individualizuar dhe me qëllim të mbrojtjes së dinjitetit, shëndetit dhe mirëqenies sociale të grave.

¹⁶ Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules, Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies

¹⁷ Rregullorja për mënyrën e formimit dhe punës së Njësisë për Intervenime të Policisë së Burgut në SHNP, i qasshëm në: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://uis.gov.mk/wp-content/uploads/2025/04/eizp.pdf>

¹⁸ Rregullat e KB për trajtimin e të burgosurve të gjinisë femërore dhe të masave jo të burgut, për gratë të cilat kanë kryer vepra penale, me komentime (Rregullat nga Bangkokui), i qasshëm në: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf

Një nga specifikat kyçe gjatë transformimit të këtillë ka të bëjë me kushtet infrastrukturore dhe hapësinore. Enti aktual, i cili ka qenë i dizajnuar dhe deri tani i shfrytëzuar ekskluzivisht për popullatën e gjinisë mashkullore nuk mund të thuhet se i merr parasysh nevojat në lidhje me privatësinë, higjienën dhe përkujdesjen shëndetësore të grave.

Rregullat e Bangkokut kërkojnë sigurimin e kushteve të përshtatshme sanitare, qasje të vazhdueshme deri te mjetet higjienike si dhe hapësira dhe kushte të veçanta për gratë shtatzëna, nënat mundesha dhe gratë me gjendje specifike shëndetësore. Këto kërkesa nënkuptojnë rikonstrukcion real dhe të thellë e jo përshtatje minimale.

Mbrojtja shëndetësore paraqet edhe një fushë kritike. Për dallim nga të burgosurit e gjinisë mashkullore, personat e burgosur të gjinisë femërore që kanë të bëjnë shëndetin reproduktiv, mbrojtjen gjinekologjike, periudhën e shtatzënisë si dhe asaj pas lindjes.

Rregullat e Bangkokut parashohin kontrolle të rregullta shëndetësore gjatë pranimit, përkujdesje të vazhdueshme gjinekologjike si dhe përkrahje psikologjike, posaçërisht për gratë të cilat kanë më herët kanë pësuar dhunë. Sistemi shëndetësor në ent patjetër të jetë i përgatitur në aspektin funksional për këto nevoja, dhe jo të mbështetet në zgjidhje ad-hok.

Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet masave të sigurisë dhe disiplinës. Përdorimi i forcës, bastisjes personale dhe sanksioneve disiplinore te gratë e burgosura mund të shkaktojnë ri-traumatizim, si dhe viktimizim sekondar nëse nuk zbatohen me kujdes të veçantë.

Rregullat e Bangkokut insistojnë që bastisjet personale të kryhen ekskluzivisht nga zyrtare femra dhe të shfrytëzohen metoda alternative për kontrolle aty ku është e mundur. Në mënyrë plotësuese, përkufizimet si izolim ose sanksionet disiplinore patjetër të zbatohen në mënyrë restriktive, me mbrojtje të veçantë për gratë shtatzëna dhe nënat.

Kontakti me familjen dhe fëmijët paraqet komponent thelbësor të trajtimit të të burgosurave femra. Në praktikë, gratë shumë shpesh janë kujdestare kryesore të fëmijëve, ndërsa privimi nga liria ka pasoja të drejtpërdrejta dhe afatgjatë në jetën e tyre familjare.

Këto Rregulla njëkohësisht kërkojnë lehtësimin e kontakteve me fëmijët, krijimin e kushteve për vizita të përshtatura për fëmijët edhe duke marrë parasysh lidhjet familjare gjatë sistemimit në ente. Në atë kontekst, vendndodhja gjeografike e SHNP Strugë mund të jetë një përparësi, por vetëm nëse është i shoqëruar me politika dhe infrastrukturë të përshtatshme.

Personeli paraqet faktor kyç për transformim të suksesshëm. Riorientim drejt punës me popullatën e të burgosurave femra kërkon jo vetëm rritje të pjesëmarrjes së zyrtareve femra, por edhe trajnime sistematike për qasje të ndjeshme gjinore, njohjen e traumës dhe punë me grupe të cënueshme.

Rregullat qartë tregojnë se pa personel të trajnuar në mënyrë adekuate, edhe zgjidhjet më të mira normative mbeten formale dhe joefektive në praktikë.

Në fund, **transformimi i SHNP Strugë në ent për persona të dënuar të gjinisë femërore duhet të kuptohet si proces, i cili kërkon planifikim strategjik, koordinim ndër-sektorial dhe mbikëqyrje të vazhdueshme. Përputhshmëria me Rregullat e Bangkokut nuk duhet të trajtohet si një detyrim shtesë, por si standard minimal për trajtim human dhe dinjitoz.**

Duke e pasur parasysh këtë, në suaza të mandatit tonë si Mekanizëm Parandalues Nacional dhe në përputhje me resurset në dispozicion (si kadrovike ashtu edhe materiale), në vazhdimësi

do të monitorojmë nëse transformimi i paralajmëruar dhe eventual sjell realisht përmirësimin e pozitës dhe mbrojtjen e të drejtave të personave të gjinisë femërore të privuar nga liria

5.3 ENTI NDËSHKUES PËRMIRËSUES BURGU I OHRIT

Në ENP Burgun e Ohrit dërgohen:

- a) fëmijë të gjinisë mashkullore të dënuar me aktgjykim të plotëfuqishëm për fëmijë dhe
- b) persona të gjinisë mashkullore dhe femërore të cilët me masë të caktuar paraburgim nga rajoni i gjykatave themelore: Ohër, Strugë dhe Dibër¹⁹.

Theksi i kësaj vizite ishte shqyrtimi i trajtimit të fëmijëve, të cilët janë dërguar për të vuajtur dënimin me burg për fëmijë, për këtë arsye në tekstin e mëtejshëm mund të shfrytëzohet edhe termi burg për të mitur. Edhe pse një pjesë e këtyre personave janë tashmë të moshës madhore, në vijim termi fëmijë i referohet edhe atyre.

Sa u përket kushteve materiale të burgut, ekipi i MPN-së konstatoi se gjendja në pjesën më të madhe mbetet e pandryshuar në krahasim me vizitat e mëparshme të realizuara. Konkretisht, burgu për të mitur dhe pjesa e paraburgimit janë të vendosura në të njëjtin objekt në qendër të Ohrit, të rrethuara nga ndërtesa banimi që "mbivendosen" drejtpërdrejt mbi objektin e Burgut, përkatësisht mbi hapësirën qendrore të paraparë për sport, rekreacion dhe aktivitete të lira. Ekipi i MPN-së menjëherë konstatoi se personat e privuar nga liria në këtë objekt janë të ekspozuar në mënyrë të drejtpërdrejtë ndaj shikimeve si dhe mundësisë së komenteve dhe hedhjeve të fjalëve nga banorët përreth, me çka cenohet anonimiteti dhe privatësia e tyre. Objekti i entit daton që nga viti 1959/60 si pjesë e Stacionit Policor, ndërsa në vitet 1962/63 është ndarë si institucion i posaçëm ndëshkues-korrektues.

Në momentin e vizitës, në institucion ishin të vendosur gjashtë persona të dënuar me burg për fëmijë. Për kapacitetin real të pjesës për të mitur nuk ka numër të saktë, sepse hapësirat ku vendosen persona të dënuar të moshës së mitur janë më të mëdha dhe mundësojnë vendosjen e më shumë shtretërve, varësisht nga numri i personave të dënuar me burg për fëmijë.

Nga inspektimi i tri hapësirave ku ishin të vendosur fëmijët, ishte konstatuar se nga aspekti i sipërfaqes, këto hapësira i përmbushin standardet. Hapësirat janë me madhësi të ndryshme – 32m², 22m² dhe 16m² dhe në të gjitha ishin të vendosur nga dy të mitur.

Megjithatë, në pjesën e kushteve të tjera materiale nuk mund të thuhet se ato janë në rregull sepse mungojnë shumë gjëra. Shtretërit janë të vjetër, çdo dhomë dallon nga tjetra, ndërsa dollapët për ruajtjen e rrobave dhe të ushqimit janë të amortizuar dhe shumë të vegjël. Sa i përket ngrohjes, ishte theksuar se ngrohja qendrore funksionon vetëm disa orë në ditë, por gjatë inspektimit në vendngjarje ishte matur temperaturë nën 18°C, që është nën standardet minimale. Gjithashtu, lagështia ishte mbi 65%, që paraqet kufirin e sipërm të lejuar. Sa u përket

¹⁹ VENDIM PËR SISTEMIM TË PERSONAVE TË BURGOSUR SI DHE TË FËMIJËVE NË ENTET NDËSHKUESE-PËRMIRËSUESE DHE EDUKUESE-PËRMIRËSUESE SI DHE TË PERSONAVE TË PARABURGOSUR NË REPARTET PËR PARABURGIM NË ENTET NDËSHKUESE-PËRMIRËSUESE, - numri i Gazetës Zyrtare: 34/2025

hapësirave tjera ishte notuar se hapësira për qëndrim ditor ku zhvillohen aktivitete të ndryshme si trajnime, mësimet etj., është shumë e amortizuar dhe nevojitet që urgjentisht të ndërmerren masa për rinovimin e saj. Në këtë hapësirë ende përdoret sobë me dru për ngrohje.

Problem të madh për fëmijët paraqet edhe qasja deri te tualetet, pasi ato ndodhen në hapësirën për qëndrim ditor. Gjatë orëve të natës, kur fëmijët janë të vendosur në dhomat e tyre, nevojitet që një person zyrtar t'ua hapë dyert që të mundën të shkojnë në tualet. Tualetet të cilat ndodhen në këtë hapësirë janë në gjendje të gjendje të keqe, gjithashtu në gjendje të keqe është edhe tualeti i cili gjendet në katin përdhësë, përkatësisht në oborrin e shëtitorës. Për të njëjtën ishte theksuar se ishte rinovuar së fundmi, por nga inspektimi në vendngjarje ishte e qartë se punimet nuk ishin kryer siç duhet. Ndihej erë e pakëndshme, gjë që pjesërisht lidhet edhe me nevojën për përkujdesje më të madhe për higjienën.

Dushet ndodhen në një pjesë të veçantë brenda vetë oborrit, kështu që pas dushit fëmijët patjetër duhet të dalin jashtë dhe pastaj të ngjiten në dhomat e tyre, kjo paraqet problem sidomos në kushte dimërore.

Sa u përket aktiviteteve të tjera në dispozicion, burgu posedon palestër, por pa shumë pajisje. Në oborr ka një kosh për të luajtur basketboll, dy porta për futboll, si dhe disa karrige për t'u ulur.

Ushqimi fëmijëve shërbehet në mensë e cila është e ngjitur me kuzhinën. Kuzhina ku përgatitet ushqimi është e vogël për nga dimensionet, por i përmban elementet e nevojshme themelore, ndërsa ushqimi i përgatitur konsumohet në mensë.

Parku i automjeteve të institucionit përbëhet nga tri automjete zyrtare, përkatësisht një veturë dhe dy furgonë transporti, prej të cilave njëra ishte e vjetër dhe mund të përdoret vetëm brenda qytetit, për çka u theksua se ato janë të pamjaftueshme për realizimin e nevojave të institucionit.

Sa i përket gjendjes kadrovike, ekipi i MPN-së konstatoi se numri **aktual i të punësuarve nuk i plotëson nevojat për ushtrimin e papenguar të funksionit, të cilin duhet ta realizojë një ent i këtij lloji. Ekipi i MPN-së evidentoi se personat zyrtarë, përkaj pjesës së burgut, ku janë të vendosur fëmijët, të cilët kanë të shqiptuar dënim me burg, e mbulojnë edhe pjesën e paraburgimit.**

Gjatë kohës së vizitës ishte konstatuar se entin e shërben vetëm një psikolog i cili është i punësuar në mënyrë të rregullt, për dallim nga vizitat e mëparshme kur kishte dy psikologë. Nuk ka punësime të profileve të tjera, si pedagog, punëtor social apo edukatorë. Një herë në javë janë në disponim shërbimet e mjekut të përgjithshëm, i cili i ridërgon të rinjtë deri te kontrolle plotësuese specialiste, përfshirë edhe ato psikiatrike. Në rast nevojë ftohet edhe Ndihma e Shpejtë Mjekësore (NSHM) për çka ishte theksuar se posaçërisht sfiduese është gjatë periudhës së verës, kur në qytet ka numër të madh turistësh dhe ekipet e NSHM-së kanë ngarkesë të madhe në punë.

Duke e pasur parasysh këtë gjendje, ekipi i MPN-së edhe në Raportin e Veçantë theksoi se *përkujdesja për të miturit në burg kërkon përpjekje të posaçme që të zvogëlohen rreziqet e papërshtatshmërisë sociale afatgjate. Duke e marrë parasysh këtë, nevojitet qasje multidis-*

²⁰ Fragment nga Raporti i 9-të i Përgjithshëm i KPT-së, i publikuar në vitin 1999, Të miturit e privuar nga liria, Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin ose Ndëshkimit Çnjerëzor apo Poshtëruer (KPT)

ciplinare e cila do t`i përmbajë aftësitë e profesionistëve të ndryshëm (duke përfshi mësues, trajnues, punëtorë socialë, psikologë) me qëllim që t`u përgjigjet nevojave të posaçme të të miturve në suaza të një mjedisi të sigurt edukativ dhe socio-terapeutik.²⁰

Pikërisht, problemi me mosplotësimin e vendeve të punës në institucionet ku realizohet privimi nga liria është objekt shqyrtimi edhe i Komitetit për Parandalim të Torturës i Këshillit të Evropës, i cili në këtë drejtim thekson se: „... në vendet ku plotësimi i numrit të personelit është i pamjaftueshëm, mund të paraqitet nevoja për punë jashtë orarit me qëllim të ruajtjes së nivelit bazë të sigurisë dhe të rendit në institucion. Kjo gjendje mund të rezultojë lehtësisht në një nivel më të lartë të presionit ndaj personelit dhe në humbjen e parakohshme të motivimit për punë, kjo gjendje ka gjasa të përkeqësojë tensionet e natyrshme për çdo mjedis të burgut²¹.

*Njëkohësisht, theksohet se: "Vendosja e marrëdhënieve pozitive ndërmjet personelit dhe të burgosurve, gjithashtu varet në masë të madhe edhe nga ekzistimi i një numri adekuat i personelit të pranishëm në çdo kohë në hapësirat e burgut dhe në vendet të cilat të burgosurit i përdorin për aktivitete të lira. **Mungesa e përgjithshme e personelit dhe/ose shpërndarja e papërshtatshme e cila i zvogëlon mundësitë për kontakte të drejtpërdrejta me të burgosurit, sigurisht që do ta pengojnë zhvillimin e marrëdhënieve pozitive dhe në përgjithësi do të krijojë një mjedis të pasigurt, si për personelin, ashtu edhe për të burgosurit²².***

Problem shtesë paraqet edhe trajnimi i pamjaftueshëm i kuadrit të sapoproanuar dhe kjo rezulton me trajtim të papërshtatshëm ndaj fëmijëve, por edhe ndaj personave të privuar²³. Këtu, ekipi i MPN-së thekson se **personeli që duhet ta përmbushë atë detyrë duhet të zgjidhet me kujdes duke u bazuar në pjekurinë personale dhe aftësinë për t`u përballur me sfidat të cilat i sjell puna, por edhe sigurimin e mirëqenies së kësaj grupmoshe. Më konkretisht, ata duhet të jenë të përkushtuar për punë me të rinjtë dhe të jenë në gjendje të udhëheqin dhe të motivojnë të miturit që janë nën përgjegjësinë e tyre. I gjithë ky personel, duke përfshi edhe atë me detyrat e rojës, duhet të pajiset me trajnim profesional gjatë të vepruarit dhe punës, si dhe të shfrytëzojë përkrahje të jashtme gjatë realizimit të obligimeve të tij²⁴.**

Video-mbikëqyrja paraqet problem shtesë sepse jo gjithmonë është funksional. Duke pasur parasysh se shpeshherë ndërrimet e natës mbulohen me vetëm tre persona zyrtarë, mosfunksionimi i sistemit të video-mbikëqyrjes e vështirëson edhe më shumë të gjithë situatën. Në momentin e vizitës 4 kamera nga gjithsej 16 kamerat ekzistuese nuk funksiononin.

Një nga çështjet e cila një kohë të gjatë lidhet drejtpërdrejt me këtë institucion është dislokimi i burgut për fëmijë. Ky problem edhe më tutje vazhdon të mbetet aktual, edhe pse personat zyrtarë janë të mendimit se nevojitet ndërtimi i një burgu krejtësisht të ri ose transferimi i fëmijëve në ENP Vollkovi, objekt me kapacitet më të madh si dhe me kushte më të mira materiale.

²¹ Fragment nga Raporti i 11-të i Përgjithshëm (CPT/Inf (2001) 16) i Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës të Këshillit të Evropës

²² Ibid

²³ Konstatim i dhënë nga njëri prej të punësuarve me të cilët ekipi i MPN-së zhvilloi bisedë.

²⁴ Fragment nga Raporti i 9-të i Përgjithshëm i KPT-së, i publikuar në vitin 1999, Të miturit e privuar nga liria, Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin ose Ndëshkimit Çnjerëzor apo Poshtëruer (KPT)

Sa i përket trajtimit të fëmijëve dhe qasjes ndaj tyre, gjatë bisedës me person zyrtar ishte theksuar se respektohet plotësisht procedura ligjore. Duke e pasur parasysh se mungesa e arsimit formal zvarritet një periudhë të gjatë kohore, gjatë kësaj vizite ishte ndarë informacioni se pritet konfirmimi formal nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës, pas së cilës do të përfshihen në procesin e rregullt arsimor. Në momentin e vizitës, Kryqi i Kuq i Maqedonisë çdo të mërkurë organizon kurs të gjuhës angleze, dhe përveç këtij kursi, institucioni organizon punëtori kreative, si dhe sesione individuale.

Përveç aktiviteteve të lartpërmendura, fëmijëve u organizohen edhe punëtori edukative për shëndet mendor, zgjidhjen e konflikteve, të sëmundjeve të varësisë si dhe të sëmundjeve seksualisht të transmetueshme, HIV dhe SIDA.

Fëmijët mbajnë kontakte të rregullta me botën e jashtme, përkatësisht me prindërit dhe më të afërmit. Si ditë për vizita janë caktuar ditët e fundjavës, por lejohen edhe vizita të jashtëzakonshme. Nëpërmjet telefonit, fëmijët mund të bisedojnë të hënën dhe të premten pa ndonjë kufizim më të madh.

Nuk janë evidentuar konflikte ndërmjet fëmijëve, as edhe përplasje verbale të një natyre më serioze.

Në bisedë me fëmijët ishin siguruar informacione se gjatë kontrollove mjekësore pothuajse gjithmonë lidhen dhe kontrollohen në prezencë të personit zyrtar nga burgu.

Në këtë drejtim, ekipi i MPN-së rekomandon që **kontrollat mjekësore të realizohen pa mbikëqyrjen e policëve të burgut, përveç në raste të jashtëzakonshme kur personeli mjekësor do të vlerësojë se ekziston nevoja për atë.**

Në këtë drejtim, ekipi i MPN-së bën thirrje për respektimin e plotë të dispozitave të "Rregullores për rendin shtëpiak për zbatimin e masës së paraburgimit në repartet e paraburgimit të burgjeve", ku është paraparë që **"kontrolli mjekësor realizohet pa prezencën e përfaqësuesit të policisë së burgut menjëherë, e më së voni brenda 24 orëve nga pranimi i personit të paraburgosur."**²⁵

Gjatë bastisjes, fëmijët me të cilët u bisedua theksuan se zhvishen plotësisht dhe detyrohen që të bëjnë ulje-ngritje dhe pompa, për shkak të së cilës ekipi i MPN-së theksoi se bastisja, përkatësisht **kontrolli i të burgosurve nuk duhet të realizohet me zhveshje të tërësishme, por ajo duhet të realizohet në mënyrë parciale (në fillim pjesa e sipërme e rrobave dhe pasi të vishen ato, të vazhdohet me zhveshjen e pjesës së poshtme të rrobave). Mënyra e këtyre realizimit të kontrollimit e ruan dinjitetin e personave (këtu vihet theks i veçantë në faktin se bëhet fjalë për fëmijë, përkatësisht persona të rinj), dhe nuk i ekspozon ata ndaj trajtimit apo ndëshkimit shtesë çnjerëzore ose degradues. Çdo kontroll i zgavrave të brendshme trupore patjetër të kryhet nga një person profesionist – mjek, por jo nga mjeku i ngarkuar për mirëqenien e tyre të rregullt shëndetësore. Ky lloj kontrolli duhet të evidentohet në mënyrë zyrtare duke përfshirë informacion për personin që kryen kontrollin dhe personat tjerë të pranishëm gjatë kryerjes së tij.**

Gjatë vizitës së Burgut të Ohrit, ekipi i MPN-së realizoi mbikëqyrje edhe në librat për evidencë të cilat udhëhiqen për të dënuarit e moshës së mitur. Nga mbikëqyrja e realizuar në evi-

²⁵ Neni 10 paragrafi (2) i Rregullores („Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë“ nr. 87/20)

dencën për përdorimin e mjeteve për detyrim, ekipi i MPN-së konstatoi se më vitin 2025 deri në ditën e vizitës nuk ka pasur raste të tilla, si dhe në vitet deri në vitin 2021.

Nga kontrolli i realizuar në evidencën për masat disiplinore të shqiptuara ishte notuar se gjatë rrjedhës së vitit 2025, deri në ditën e vizitës, janë regjistruar gjithsej 2 procedura disiplinore, ku janë shqiptuar sanksione dërgimi në dhomë të veçantë, prej të cilave në njërin rast me kohëzgjatje prej 7 ditëve, ndërsa në rastin tjetër me kohëzgjatje prej 3 ditëve. Ishte notuar edhe një sanksion disiplinor, edhe atë dërgimi në dhomë të veçantë për një fëmijë, i cili është arratisur, por ky rast ishte regjistruar në librin e arratisjeve edhe atë si rast i vetëm në 5 vitet e fundit.

Nga kontrolli i realizuar në dokumentacionin tjetër, ekipi i MPN-së vuri në dukje se personat ndaj të cilëve ishte zhvilluar procedurë disiplinore në Burgun e Ohrit kanë qenë të informuar për shkaqet për të cilat është iniciuar procedura, kanë qenë të dëgjuar personalisht dhe kanë dhënë deklaratën e tyre në lidhje me ngjarjen në fjalë për të cilën udhëhiqet procedura, u është mundësuar të ofrojnë dëshmitë e tyre si dhe t'i shqyrtojnë dëshmitë kundër tyre, gjithashtu u dorëzohet edhe një shembull i vendimit për masën disiplinore, me udhëzim se personi ka të drejtë që të ankohet deri te drejtori i Drejtorisë së Ekzekutimit të Sanksioneve.

Nga kontrolli i realizuar në dokumentacion ishte konstatuar se në rastet kur shqiptohet masa disiplinore – dërgimi në dhomë të veçantë, gjithmonë ekziston mendim mjekësor në lidhje me aftësitë e personit të dënuar për t'u përballur dhe të vuajtur masën disiplinore të shqiptuar, por nuk u pranuan informacione nëse personat të cilët ndodhen në dhomë të veçantë, vizitohen çdo ditë nga ana e mjekut.

Nga mbikëqyrja e realizuar në Librin e evidencës për kontrollet e realizuara të personave të dënuar të moshës së mitur si dhe të personave të paraburgosur, ku vërehen lëndime dhe plagë të dukshme gjatë pranimit ose gjatë vuajtjes së dënimit me burg në ent, ishte konstatuar se për vitin 2025 nuk është evidentuar asnjë rast i lëndimeve të personave të dënuar të moshës së mitur. Megjithatë, ishin evidentuar 5 raste të lëndimeve të personave të moshës së mitur në repartin e paraburgimit.

Mekanizmi Parandalues Nacional i drejtoi këto rekomandime deri te Burgu për Fëmijë Ohër:

1. Në mënyrë urgjente të sanohen nyjat sanitare në ent;
2. Kontrollet shëndetësore të kryhen pa mbikëqyrje të personit të uniformuar zyrtar, përveç në raste urgjente të jashtëzakonshme kur personi mjekësor i cili kryen kontrollin frikësohet për sigurinë e tij.

Deri te Drejtoria e Zbatimit të Sanksioneve u drejtuan rekomandimet si në vijim:

3. Të ekipohet personeli civil dhe i uniformuar i Burgut të Ohrit, në përputhje me sistematizimin e vendeve të punës;
4. Gjatë pranimit të personave të ri, detyrimisht të zhvillohen trajnime në pajtim me natyrën e punës si dhe trajnime në fushën e të drejtave të njeriut, përkatësisht ndalimi i torturës dhe i formave tjera të trajtimit ose të ndëshkimit të papërshtatshëm ndaj personave të privuar nga liria.

Në përgjigjen e pranuar nga Drejtoria e Zbatimit të Sanksioneve dhe nga Burgu i Ohrit është konfirmuar veprimi sipas rekomandimeve të dhëna edhe pse ata me karakter financiar p.sh. punësimet, varen nga mundësitë financiare, përkatësisht miratimet e siguruara nga Ministria e Financav.

5.4 ENTI NDËSHKUES-PËRMIRËSUES IDRIZOVË

INP-ENP Idrizovë ishte vizituar për shkak të mbledhjes së informacioneve në lidhje me gjendjen aktuale dhe të përditshme në ent, nëpërmjet zhvillimit të bisedës me personat zyrtarë.

Në këtë ent problem me karakter serioz i cili një periudhë të gjatë është i pranishëm është mbrojtja shëndetësore e personave të dënuar, si dhe sigurimi i tyre shëndetësor. Në lidhje me mbrojtjen shëndetësore ishte notuar sfida me personelin shëndetësor, i cili nuk mund që gjithmonë t' u përgjigjet nevojave të të dënuarve në kohën e duhur, kurse në pjesën e sigurimit shëndetësor ishte theksuar se edhe pse paraqitja e personave të dënuar nga ana e INP-ENP Idrizovë bëhet rregullisht dhe në kohë, për shkak të mospërputhjeve softuerike, pagesa e sigurimit nga ana e Drejtorisë së Ekzekutimit të Sanksioneve vonohet. Vonesa e këtillë akumulon borxhe në llogari të entit penitenciarë (e cila për një periudhë të gjatë ka qenë e bllokuar), ndërsa shërbimet shëndetësore për të burgosurit paguhen privatisht, përkatësisht njëjtë si për persona të pasiguruar.

Në lidhje me numrin e të punësuarve në policinë e burgut dhe në personelin tjetër, në momentin e vizitës u konstatua se ishte shpallur një konkurs për 80 punësime të reja, nga të cilat 66 vende ishin për policinë e burgut, kurse pjesa tjetër ishin të ndara në pjesën e risocializimit si dhe në administratë. Edhe pse në pamje të parë krijohet përshtypja se numri i personelit në ent në vazhdimësi rritet, megjithatë edhe më tej është i pranishëm largimi i kuadrit për arsye të ndryshme, pensionim, suspendim, pushim nga puna.

Sa i përket gjendjes me personat e dënuar dhe para së gjithash kushteve materiale, ishin siguruar informacione se kategorizimi i të dënuarve respektohet dhe nuk ekziston më përzierja e personave të dënuar me trajtime të ndryshme në të njëjtin vend. Për shkak të mbipopullimit është rinovuar edhe krahu i tetë ku janë vendosur nga 4 deri në 6 persona në një dhomë, me çka janë lehtësuar edhe krahët tjerë të objektit "ndërtesë", ku janë të vendosur të dënuar me regjim të mbyllur.

Në vitin 2024 ka qenë i rinovuar krahu u pestë, por edhe pse e rinovuar, gjendja atje sa u përket kushteve materiale është përkeqësuar për shkak të një sërë rrethanash (mbipopullimi, kapaciteti i përkufizuar i nyjave higjenike, por edhe për shkak të shprehive personale higjenike).

Mbipopullimi me persona të dënuar gjatë kohës së vizitës së MPN-së, ishte i pranishëm edhe në "repartin e grave", ku ishin regjistruar 90 të dënuara, ndër të cilat edhe një vajzë e moshës së mitur me masë edukative-korrektuese të shqiptuar. Vajza ishte në INP-ENP Idrizovë e izoluar nga të dënuarat tjera për shkak të mungesës së kushteve adekuate nga aspekti i segregimit nga të miturit meshkuj në EKP Tetovë. Nga ana e kuadrit udhëheqës ishte theksuar se punohet në zgjidhjen e këtij problemi (po ndërtohet mur rreth pavijonit të paraparë për të miturat femra me qëllim parandalimin e arratisjes në entin Vollkovi), më pas u siguruan informacione se edhe vajza ishte transferuar në EKP Tetovë.

Problemi, i cili për një kohë të gjatë zvarritet në repartin e grave është edhe furnizimi me ujë të ngrohtë. Për këtë, ishin siguruar informacione se ishin përpjekur që të sigurohen mjete nga Qeveria për blerjen e paneleve, por mjetet nuk janë miratuar.

Gratë nga ky repart janë të angazhuara në prodhim, në punëtoritë e qepjes e të ngjashme, ndërsa aktivitete të natyrës së përafërt për të dënuarit meshkuj nuk ka.

Sa i përket kontrolleve mjekësore për gratë p.sh., gjinekologjike, u siguruan informacione se ato kryhen rregullisht, përkatësisht çdo 6 muaj.

5.5 ENTI EDUKATIV-KORREKTUES TETOVË

Mekanizmi Parandalues Nacional, me qëllim të identifikimit të rreziqeve të mundshme nga tortura ose formë tjetër i trajtimit apo ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose poshtëruës edhe në mars të vitit 2025 realizoi vizitë në Entin Edukativ-Korrektues Tetovë, me theks në gjendjen me shëndetin mental dhe nevojat psikosociale të personave të rinj të vendosur aty. Për realizimin e vizitës, si ekspert i jashtëm ishte angazhuar dr. Silvana Markovska-Simoska, specialist i psikiatrisë për fëmijë dhe adoleshentë.

Të dhëna të përgjithshme për entin:

Enti Edukativ-Korrektues (EEK) Tetovë është ent, në të cilin deri më tani ishin të dërguar fëmijë të gjinisë mashkullore, të cilëve me vendim të plotfuqishëm u është shqiptuar masa edukative dërgim në ent edukativ-korrektues për territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut²⁶. Në pajtim me ndryshimet e Ligjit për Ekzekutim të Sanksioneve²⁷, neni 34 paragrafi (6) të miratuar në vitin 2024, vajzat ndaj të cilave është shqiptuar masa edukative-korrektuese dërgim në entin edukativ-korrektues të cilat deri më tani këtë masë e vuanin në INP-ENK Idrizovë – reparti i grave, do të dërgohen në EEK Tetovë.

EEK Tetovë është i vendosur në një kompleks të mbyllur me karakter karceal me sipërfaqe prej rreth 16.000 m², jashtë zonës urbane me lidhje të kufizuara transporti. Ai ndodhet në Komunën e Bërvenicës, pranë fshatit Vollkovi. Edhe pse ka rrugë të asfaltuar, transporti publik nuk është siguruar, gjë që e vështirëson qasjen dhe kontaktin e fëmijëve me familjet e tyre. Vendosja në një ent të veçantë është në përputhje me standardet ndërkombëtare, por gjithashtu parashikojnë qasje të lehtë dhe nxitje të integritimit social. Në këtë drejtim, **MPN-ja thekson nevojën për masa për përmirësimin e qasjes dhe forcimin e lidhjeve me familjet dhe komunitetin.**

Enti ka kapacitet për 110 fëmijë, me sipërfaqe totale neto prej rreth 3.500 m², prej të cilave 1.920 m² janë të dedikuara për vendosje. Standardet evropiane rekomandojnë njësi më të vogla për vendosje me numër të kufizuar të shfrytëzuesëve, gjë që mundëson përkujdesje të individualizuar. Duke e pasur parasysh numrin mesatar të fëmijëve deri më tani, hapet çështja e arsyeshmërisë të një kapaciteti të tillë. Megjithatë, duke marrë parasysh ndryshimet në Ligjin për Ekzekutimin e Sanksioneve si dhe spekulimet të cilat një kohë të gjatë qarkullojnë në opinionin profesional se ky institucion do të jetë ent edhe për të miturit nga Burgu i Ohrit, atëherë bëhet më e qartë edhe nevoja për ndërtimin e një enti me një kapacitet të tillë..

MPN thekson se fëmijët me masë edukuese-korrektuese nuk duhet të vendosen së bashku me fëmijët të cilëve u është shqiptuar dënimi me burg, as të përzihen me kat-

²⁶ “Vendim për sistemimin e personave të dënuar dhe të fëmijëve në institucionet ndëshkuese-përmirësuese dhe edukativo-përmirësuese, si dhe të personave të paraburgosur në repartet e paraburgimit të institucioneve ndëshkuese-përmirësuese“, numri i Gazetës Zyrtare: 10/2020, data e publikimit në Gazetën Zyrtare: 16.01.2020

²⁷ Ligji për Ekzekutimin e Sanksioneve („Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut“ numër 74/2024.

egori dhe fëmijë të gjinive të ndryshme, për shkak të rrezikut të shtuar nga trajtimi i papërshtatshëm, posaçërisht në kushte me resurse të kufizuara.

Në pjesën e ekipimit kadrovik, shërbimi profesional disponon me numër të kufizuar të të punësuarve, me ulje shtesë për shkak të pensionimit. Përkaj këto profesional, në institucion janë të angazhuar edhe pjesëtarë të policisë së burgut, personel administrativ dhe drejtor. Nuk janë paraparë punësime të reja, ndërsa institucioni përballet me resurse të kufizuara financiare.

MPN përdëfton në nevojën për plotësimin e kuadrit, posaçërisht në fushën e trajtimit dhe çështjeve profesionale-instruktive, si dhe vendosjen e procedurave të përshtatshme për përzgjedhjen e personelit që punon me fëmijët, duke u bazuar në kompetencat profesionale dhe personale.

Arsimi:

Në përputhje me të dhënat e siguruar gjatë vizitës si dhe nga gjendja e konstatuar në mënyrë të drejtpërdrejtë, rezulton se vetëm njëri nga fëmijët ndjek mësimin në një shkollë të mesme në Tetovë. Në momentin e vizitës nuk kishte proces të rregullt arsimor për fëmijët në institucion, kurse arsyeja zyrtare për këtë është zvarritja e procedurës legjislative në lidhje me zgjidhjet ligjore me të cilat do të rregullohet çështja e kompetencës për organizimin e procesit arsimor në institucion.

Megjithatë, si një ndryshim pozitiv i evidentuar pas vizitës së ekipit të MPN, është fakti se ndërkohë ka filluar procesi arsimor në EEK Tetovë. Konkretisht, me fillimin e vitit shkollor 2025/2026, për fëmijët e vendosur në EEK Tetovë është mundësuar zhvillimi i rregullt i mësimin për arsimin fillor dhe të mesëm, përmes angazhimit të kuadrit mësimor nga shkolla tashmë rajonale „Anton Semjonoviç Makarenko“ për nivelin fillor dhe nga Qendra Rajonale për Arsim Profesional „Mosha Pijade“ për nivelin e mesëm.

Vlerësimi i shëndetit mendor:

Në dekadën e fundit është vërejtur vëmendje e shtuar ndaj shëndetit mendor të fëmijëve në kontakt me sistemin penal, duke përfshi edhe atë të vendosur në institucione edukuese-korrektuese. Këta fëmijë më shpesh përballen me çrregullime mendore në krahasim me bashkëmoshatarët e tyre nga popullata e përgjithshme, gjë që i bën kategori veçanërisht të cenueshme.

Hulumtimet tregojnë për një përhapje të lartë të vështirësive psikologjike, më së shpeshti të lidhura me agresivitetin, kontrollin e dobët të impulseve dhe përvojat e mëparshme negative. Ndër situatat më të shpeshta janë çrregullimet në disponim dhe sjellje, sjellje suicidale, çrregullime hiperkinetike dhe abuzimi me substanca psikoaktive. Në mënyrë plotësuese, këta fëmijë shpesh kanë arritje më të ulëta arsimore, resurse të kufizuara sociale dhe vështirësi në integrimin social.

Nevojat e kësaj popullate janë të ndryshme dhe jo çdo çrregullim psikik kërkon trajtim medikamentoz. Edhe pse barnat psikiatrike mund të ndihmojnë, ekziston rreziku i përdorimit të tyre në mënyrë jo adekuate si mjet për kontrollimin e sjelljes. Kjo i bën posaçërisht të cenueshëm fëmijët në sistemin penal ndaj terapisë së tepruar, duke e pasur parasysh mundësinë e tyre të kufizuar, për zgjidhje. Prej këtu, skringu sistematik dhe vlerësimi i shëndetit mental si dhe i nevojave psikosociale paraqesin parakusht kyç për sigurimin e përkujdesjes dhe mbështetjes adekuate.

Në institucion ishin identifikuar fëmijë me nevoja specifike shëndetësore dhe zhvillimore, për të cilët është siguruar trajtim adekuat dhe mbrojtje nga stigmatizimi. Ishin realizuar kontakte individuale me një pjesë të fëmijëve të pranishëm, në kushte të cilat mundësojnë besueshmëri dhe komunikim papengesa. Të gjithë ishin të gjinisë mashkullore, ndërsa dominojnë pjesëtarë të pakicave etnike. Niveli arsimor është i ulët, një pjesë e konsiderueshme e fëmijëve nuk e kanë të përfunduar arsimin fillor dhe të njëjtët kanë aftësi të kufizuara të shkrim-leximit.

Mbrojtja shëndetësore në institucion sigurohet nëpërmjet një mjeku të përgjithshëm, i cili është i pranishëm njëherë në javë dhe fëmijët i udhëzon në kontrolle plotësuese specialistike duke përfshirë edhe ato psikiatrike. Edhe shërbimi stomatologjik është i disponueshëm për përkujdesje bazike në suaza të institucionit. Në bashkëpunim me institucionet shëndetësore, është siguruar edhe përkujdesje psikiatrike sipas nevojës.

Si risi pozitive është angazhimi i teknikut mjekësor me orar të plotë, i cili sipas nevojës intervenon edhe jashtë orarit të punës. Në mungesë të mjekut, thirret ndihma e shpejtë. Megjithatë, këtu patjetër duhet të theksohet se tekniku nuk ka kaluar trajnim paraprak për punë me fëmijë në rrezik.

Kontrollet e para shëndetësore realizohen brenda një afati të shkurtër pas pranimit, por ata nuk përfshijnë testime për drogë dhe as mbikëqyrje të plotë në dokumentacionin e mëparshëm mjekësor (duke përfshirë edhe sëmundjet infektive). Nuk udhëhiqet evidencë për statusin e vaksinimit të fëmijëve, gjë që përbën mangësi serioze. Terapinë e administron tekniku mjekësor, ndërsa në mungesë të tij këtë e bën personeli tjetër, duke u bazuar në doza të përgatitura paraprakisht. Është vërejtur përmirësimi në mënyrë të shpërndarjes si dhe të evidentimit të terapisë, e cila udhëhiqet në mënyrë elektronike.

Terapia ampulare jepet ekskluzivisht sipas urdhërësës së mjekut. Pjesa më e madhe e fëmijëve pranojnë terapi të caktuar gjatë rrjedhës së ditës. Në lidhje me furnizimin me vitamina, ajo realizohet nga ana e teknikut mjekësor, me rimbursim të mëvonshëm nga institucioni.

Shëndeti mendor dhe nevojat psikosociale:

Fëmijët e vendosur në ENK Tetovë në përgjithësi u shprehën të kënaqur me kushtet në ent. Për dallim nga raportet e mëparshme, nuk u shprehën ankesa për qasje të kufizuar deri te telefoni ose aktivitetet të lira, por ishte theksuar se kanë komunikim të rregullt dhe përkrahje nga edukatorët. Te fëmijët vërehen nivele të ndryshme të gjendjes mendore dhe emocionale. Më shpesh janë të pranishme simptomat e ankthit dhe të depresionit (frikë, pagjumësi, mungesë e shpresës), vështirësi gjatë kontrollimit të agresivitetit si dhe vetëbesim të ulët.

Te një pjesë e konsiderueshme e fëmijëve janë përcaktuar diagnoza psikiatrike, më shpesh të lidhura me çrregullime ankthi, çrregullime të gjumit, varësi dhe çrregullime të sjelljes. Një pjesë e fëmijëve pranojnë terapi farmakologjike, ku dominon përdorimi i anksiolitikëve dhe terapisë për gjumë, kurse një numër i vogël është me terapi më komplekse psikiatrike ose me antidepresivë. Ka edhe raste me probleme shëndetësore somatike.

Shërbimet psikiatrike sigurohen jashtë institucionit, gjë që e kufizon besueshmërinë dhe vazhdimësinë e trajtimit. Kontrollet nuk janë të rregullta, ndërsa sfidë shtesë paraqet fakti që trajtimin e realizojnë psikiatër për të rritur, në vend të specialistëve të psikiatrisë së fëmijëve dhe adoleshentëve.

Dominojnë vështirësitë psikologjike si shqetësimi, tensioni, imazhi negativ për veten dhe reagime destruktive-stresuese. Janë vërejtur edhe lëndime si rezultat i reagimeve impulsive. Një pjesë e fëmijëve kanë histori për keqpërdorim të substancave psikoaktive, ndërsa nuk ekziston trajtim sistematik për gjendjen e abstinencës. Megjithatë, fëmijët identifikojnë edhe mekanizma pozitivë për përbalim, si aktivitete sportive, muzikë, mbështetje reciproke dhe kontakti me familjen. Posaçërisht theksohet interesi për trajtimet profesionale dhe nevoja për përmirësimin e tyre.

Dokumentacioni mjekësor në përgjithësi udhëhiqet në mënyrë të rregullt, por janë vërejtur lëshime të caktuara, si hapja e më shumë kartelave për të njëjtin fëmijë dhe përzjerja e raporteve mjekësore midis dosjeve. Në institucion nuk aplikohet terapi me psikostimulantë për shkak të mungesës së tyre, megjithëse ekzistojnë indikacione se një pjesë e popullatës do të ketë nevojë për një trajtim të tillë. Nga terapia e cila është në disponim, më shpesh përdoren anksiolitikët dhe barnat për gjumë, ndërsa një numër më i vogël i fëmijëve janë në terapi më komplekse psikiatrike. Janë vërejtur rreziqe të lidhura me polimedikamentë, si dhe mundësia e zhvillimit të tolerancës dhe

varësisë, posaçërisht te anksiolitikët. Për këtë shkak, është i nevojshëm monitorimi i rregullt mjekësor, ndjekje me kujdes e terapisë dhe shqyrtimi i qasjeve alternative, jofarmakologjike, duke përfshi edhe psikoterapinë.

Gjendja shëndetësore mendore e fëmijëve është komplekse dhe kërkon mbështetje të vazhdueshme profesionale si dhe qasje të korrduar midis personelit shëndetësor dhe edukatorëve.

Konstatime dhe rekomadime përfundimtare:

Konstatimet në masë të madhe përputhen me analizat e mëparshme, kjo përdëfton se nevojitet zbatim i qëndrueshëm i rekomandimeve të dhëna, të plotësuara me udhëzime të reja. Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet përdorimit afatgjatë të anksiolitikëve për shkak të rrezikut nga varësia, vështirësive kognitive dhe efekteve sedative. Terapia duhet të jepet nën mbikëqyrje të rreptë mjekësore, me mundësi për ulje graduale dhe zëvendësim me qasje alternative.

Rekomandohet përforsimi i intervenimeve jofarmakologjike, si psikoterapi, aktiviteti fizik, teknika për përballje me stresin dhe programe të strukturuar psikosociale. Posaçërisht e rëndësishme është vendosja e ndërhyrjeve të rregullta individuale, grupore dhe familjare si dhe trajtim i intensifikuar për personat me rrezik të shtuar.

Në mënyrë plotësuuese nevojitet që:

- përmirësimi i përkrahjes psikologjike dhe i trajtimeve të rregullta profesionale;
- avancimi i programeve arsimore, sociale dhe i aftësive;
- përfshirja aktive e familjeve në procesin e risocializimit;
- angazhimi i kuadrit shtesë profesional dhe shfrytëzimi i resurseve të komunitetit;
- vendosja e protokolleve të qarta për trajtim farmakologjik dhe monitorimi i gjendjes shëndetësore;
- zhvillimi i protokolleve për trajtimin e varësive dhe gjendjeve abstinenciale;
- sigurimi i arsimit formal dhe i programeve për alfabetizim (zhvillimin e shkrim-leximit);
- nxitja e trajnimeve profesionale dhe bashkëpunim me ekonominë lokale;
- organizimi i aktiviteteve sportive dhe kulturore;
- edukim dhe supervizim i vazhdueshëm i personelit.

Si masa shtesë rekomandohet vendosja e skringjeve shëndetësore gjatë pranimit, përmirësimi i evidencës mjekësore dhe trajnimi i personelit për punë me fëmijë në rrezik

Tabela nr.2

REKOMANDIME PËR PËRMIRËSIMIN E GJENDJEVE TË KONSTATUARA drejtuar Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve		
Nr. rendor.	Rekomandim:	Përgjigje:
1	Ndërmarrja e masave konkrete me të cilat do të sigurohet që fëmijët e gjinisë femërore, ndaj të cilëve me vendim të formës së prerë është shqiptuar masa edukative dërgim në institucion edukativo-korrektues, të vendosen në institucion mbi bazë të barabartë si edhe fëmijët e gjinisë mashkullore;	Duke pasur parasysh se është i nevojshëm ndarja fizike e hapësirës në IEK Tetovë me qëllim që të pamundësohet përzjerja e fëmijëve meshkuj dhe femra, ju informojmë se janë në vijim aktivitete për adaptimin dhe sigurimin e kushteve në IEK Tetovë, në mënyrë që edhe fëmijët e gjinisë femërore, ndaj të cilëve është shqiptuar masa e dërgimit në institucion edukativo-korrektues, të mund ta vuajnë masën në mënyrë të sigurt në këtë institucion. Gjithashtu, dëshirojmë të shtojmë se me kontratë në vepër janë angazhuar dy persona të gjinisë femërore si pjesëtare të policisë së burgut, të cilat kanë kaluar trajnim (me mentorë) në seksionin e grave në INK Idrizovë.
2	Plotësimi i kuadrit profesional në të gjithë sektorët organizativë, si dhe organizimi i trajnimeve të specializuara për të punësuarit në Institucion lidhur me veprimin dhe trajtimin e fëmijëve në rrezik dhe fëmijëve në konflikt me ligjin;	Është e domosdoshme rritja e numrit të të punësuarve në të gjitha institucionet, përfshirë edhe IEK Tetovë. Në bazë të nevojës për punësime që kanë institucionet dhe planeve vjetore për punësim që secili institucion, në pajtim me ligjin, i dorëzon në Drejtorinë për Ekzekutimin e Sanksioneve, përpilohet Raporti i Përbashkët Vjetor për punësim në të gjithë sistemin penitenciar dhe i njëjti dorëzohet në institucionet kompetente për marrjen e pëlqimit për punësim. Megjithatë, dëshirojmë të theksojmë se ekziston dallim i madh ndërmjet nevojës për punësime të reja që ne si Drejtori për Ekzekutimin e Sanksioneve e identifikojmë dhe e pasqyrojmë në Raportin e Përbashkët Vjetor për punësimin e personelit penitenciar, dhe pëlqimeve që merren. Konkretisht për IEK Tetovë, sipas Planit Vjetor për punësim dhe avancim të personelit penitenciar për vitin 2025, janë miratuar vetëm dy avancime.

		<p>Sa i përket trajnimeve, ju informojmë se të punësuarit nga seksioni për trajtim në IEK janë njoftuar me Programin për aftësi të buta jetësore në kuadër të projektit „Forcimi i procesit të rehabilitimit dhe riintegrit të fëmijëve në sistemin e drejtësisë për fëmijë” (SPPMD dhe UNICEF). Programi zbatohet si pjesë e punës grupore me fëmijët. Për më tepër, të punësuarit morën pjesë edhe në punëtori konsultative për programe të drejtësisë restauruese dhe programe për parandalim/riintegrim të fëmijëve në rrezik dhe fëmijëve në konflikt me ligjin në kuadër të projektit „Drejtësi për fëmijë”. Janë realizuar aktivitete për trajnim dhe njohje me këto programe. Implementimi i tyre formal në IEK Tetovë ende nuk është vendosur.</p> <p>Në drejtim të forcimit të trajtimit dhe kujdesit për fëmijët, Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve lidhi Memorandum bashkëpunimi me Qendrën për iniciativa sociale „Nadezh”, në kuadër të të cilit do të zbatohen: programe edukative, trajnime për recidivizëm, trajnime për aftësi jetësore, programe mentorimi, programe për prindërim dhe familje.</p> <p>Në pajtim me programin ekzistues të trajnimeve, nuk disponojmë kapacitet adekuat për zbatimin e trajnimeve të specializuara, por në të ardhmen do të kërkohet ndihmë profesionale nga ekspertë të jashtëm, të cilët do të mund të organizojnë trajnime për trajtim dhe mbështetje të fëmijëve në rrezik.</p>
3	<p>Në komunikim dhe koordinim me Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës të ndërmerren masa urgjente për përfshirjen e fëmijëve në procesin e arsimit formal.</p>	<p>Në Ligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për arsimin fillor („Gazeta Zyrtare e RMV-së” nr. 3/2025) është paraparë që Shkolla Fillore për të Rritur „Anton Semjonoviç Makarenko” Shkup, e cila fiton statusin e shkollës shtetërore, duhet ta realizojë arsimin fillor të fëmijëve në institucionet edukativo-korrektuese. Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve përgatiti Analizë të gjendjes lidhur me shkallën e arsimit të personave në INK dhe IEK, e cila është dorëzuar në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës si bazë për organizimin e vitit shkollor 2025/2026.</p>

Tabela nr.3

REKOMANDIME PËR PËRMIRËSIMIN E GJENDJEVE TË KONSTATUARA drejtuar IEK Tetovë		
Nr. ren-dor.	Rekomandim:	Përgjigje:
1	<p>Të ndërmerren masa për lehtësimin e qasjes në Institucionin Edukativo-Korrektues, si për shembull komunikimi me autoritetet lokale për vendosjen e një linje të rregullt dhe të shpeshtë autobusësh, si dhe komunikimi i drejtpërdrejtë dhe mbështetja në organizimin e vizitave për anëtarët e familjeve dhe persona të tjerë të afërt të fëmijëve të vendosur në Institucion;</p>	<p>Organizimi i transportit publik me autobus dhe përcaktimi i linjave të autobusëve është në kompetencë të vetëqeverisjes lokale. Për këto arsye, në disa raste janë realizuar takime pune me kryetarin e Komunës së Bërvenicës, në të cilat, krahas çështjeve të tjera, është diskutuar edhe kjo temë. Nga autoritetet komunale nuk është marrë përgjigje pozitive për organizimin e transportit publik. Për këtë arsye, së bashku me Shoqatën e Qytetarëve „Rubikon-Shkup“, në kuadër të projektit „Mbështetje për fëmijët në konflikt me ligjin“, është realizuar aktiviteti projektues për organizimin dhe zbatimin e vizitave nga familjet biologjike, përkatësisht kujdestarët dhe anëtarët e familjeve të fëmijëve që qëndrojnë në Institucion gjatë viteve 2022 dhe 2023. Me këtë rast, nga Shoqata e Qytetarëve „Rubikon-Shkup“ është organizuar transport për të gjithë fëmijët, prindërit, kujdestarët ose anëtarët e familjeve të të cilëve kanë shprehur interes dhe dëshirë për të realizuar vizita në Institucion dhe takime me fëmijët e tyre, si dhe biseda me personat profesionalë të Institucionit. Gjithashtu, nga udhëheqësi i seksionit për trajtim, përmes një shkrese drejtuar Qendrave kompetente për Punë Sociale, është iniciuar ndarja e ndihmës së njëhershme financiare për familjet në rrezik financiar, me qëllim realizimin e takimeve me fëmijët e tyre të vendosur në Institucion.</p>
2	<p>Të rishikohet Udhëzimi për përgjegjësi disiplinore në drejtim të përcaktimit të të drejtave që i ka fëmija gjatë procedurës disiplinore, veçanërisht në lidhje me mundësinë e paraqitjes së ankesës kundër vendimeve të drejtorit për shqiptimin e masës edukative, si dhe në lidhje me përfaqësimin e fëmijës në procedurë;</p>	<p>Bëhet fjalë për një gabim teknik, pasi në Arsyetimin e Aktvendimit për shqiptimin e masës disiplinore, të cilin e nxjerr drejtori, në UDHËZIMIN JURIDIK është përcaktuar se kundër Aktvendimit fëmija ka të drejtë ankesë në afat prej 3 (tri) ditësh nga dita e pranimit të aktvendimit. Aktualisht po punohet në harmonizimin e të gjitha akteve nënligjore me Ligjin për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve, me ç'rast do të korrigjohet edhe ky gabim teknik.</p>

3	<p>Të lëshohet urdhër për të gjithë të punësuarit se është rreptësisht e ndaluar të përdoret çfarëdo force ose mjeteve shtrënguese ndaj fëmijëve jashtë kushteve të parashikuara me ligj, si dhe të theksohet qartë ndalimi i goditjes së fëmijëve me shuplaka për shkak të sjelljes së tyre;</p>	<p>Të gjithë të punësuarit veprojnë në pajtim me Ligjin për Ekzekutimin e Sanksioneve dhe Rregulloren për kushtet më të afërta dhe mënyrën e përdorimit të mjeteve të shtrëngimit nga pjesëtarët e policisë së burgjeve në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukativo-korrektuese.</p>
4	<p>Të sigurohet që çdo përdorim i forcës dhe i mjeteve të shtrëngimit, përfshirë edhe mjetet e lidhjes (prangat), të evidentohet dhe të jetë objekt vlerësimi për arsyeshmërinë e përdorimit të tillë;</p>	<p>Veprohet në pajtim me Ligjin për Ekzekutimin e Sanksioneve dhe Rregulloren për kushtet më të afërta dhe mënyrën e përdorimit të mjeteve të shtrëngimit nga pjesëtarët e policisë së burgjeve në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukativo-korrektuese.</p>
5	<p>Të zhvillohen protokolle për menaxhimin e krizave të abstinencës me barna përkatëse për këtë qëllim ose, nëse është e nevojshme, të sigurohet terapi zëvendësuese me Methadone ose Buprenorphine;</p>	<p>Në pajtim me Procedurat Standarde Operative për sigurimin efikas të mbrojtjes shëndetësore në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe edukativo-korrektuese, Ministria e Shëndetësisë siguron nivelin optimal të mbrojtjes shëndetësore për çdo person të privuar nga liria, si dhe zbatimin e parimit për sigurimin e mbrojtjes së barabartë shëndetësore në INK/IEK.</p> <p>Nga kjo rezultojnë kompetente për organizimin dhe zbatimin e mbrojtjes shëndetësore në INK dhe IEK është Ministria e Shëndetësisë, përkatësisht mjekët dhe punonjësit shëndetësorë që ofrojnë shërbime në institucionet penitenciare, përkatësisht edukativo-korrektuese.</p> <p>Rrjedhimisht, rezultojnë edhe përfundimi se zhvillimi i protokolleve për menaxhimin e krizave të abstinencës me barna përkatëse ose, nëse është e nevojshme, sigurimi i terapisë zëvendësuese me Methadone ose Buprenorphine, bën pjesë në aktivitetet dhe kompetencat e Ministrisë së Shëndetësisë.</p> <p>Vendosja e protokolleve për përshkrimin e terapisë psikofarmakologjike të fëmijët, si dhe ndjekja elektronike e ditëve mjekësorë, e terapisë së përshkruar dhe e gjendjes shëndetësore, janë çështje që duhet t'i adresohen ministrisë kompetente, përkatësisht Ministrisë së Shëndetësisë.</p>

6	Trajtimi i fëmijëve me barna psikotrope të miratohet edhe me pëlqimin e prindit ose të kujdestarit ligjor.	Lidhur me rekomandimin që mjeku të marrë pëlqimin e prindit ose të kujdestarit ligjor për trajtimin me barna psikotrope, ose, nëse të drejtat prindërore janë ndërprerë, vendndodhja e prindit është e panjohur apo prindi/kujdestari ligjor refuzon të japë pëlqimin, të sigurohet miratim gjyqësor, IEK Tetovë ka nevojë për udhëzime se si të veprojnë, për shkak se i gjithë dokumentacioni mjekësor, procedurat dhe rezultatet e ekzaminimeve të ndryshme mjekësore janë konfidenciale dhe mund të shihen vetëm nga punonjësit shëndetësorë.
---	--	---

SPITALI PSIKIATRIK DEMIR HISAR

Në dhjetor të vitit 2025 u realizua një vizitë në Institucionin Publik Shëndetësor – Spitali Psikiatrik Demir Hisar. Qëllimi i visitës ishte shqyrtimi i gjendjes së pacientëve të vendosur në seksionin forenzik të spitalit, pasi u morën informacione për situata sfiduese që lidhen me të ashtuquajturit pacientë problematikë. Në këtë drejtim, u zhvilluan biseda me disa persona zyrtarë që janë pjesë e ekipit profesional të spitalit.

Gjatë bisedave u theksua se seksioni forenzik i spitalit trajtohet si vend ku sistemohen të gjitha rastet problematike ndaj të cilave është shqiptuar masë sigurie nga gjykatat penale të Manastirit, Prilepit dhe Shkupit. Pikërisht për shkak të specifikave dhe natyrës së këtyre rasteve, nga njëra anë, dhe mungesës së burimeve materiale dhe njerëzore, nga ana tjetër, ekipi përgjegjës për mjekimin dhe trajtimin e pacientëve nuk është në gjendje t'i realizojë këto detyra, por as të përballët në mënyrë adekuate me këta pacientë.

Ekipi i MPN-së mori pretendime për raste në të cilat janë shprehur dyshime lidhur me profesionalizmin gjatë ekspertizave të caktuara, me të cilat, në vend të shqiptimit të dënimeve me burg të formës së prerë, personat për shkak të gjendjes së tyre psikike (papërgjegjshmëri e pretenduar mendore) dërgohen në repartin forenzik të këtij spitali. Pikërisht këto raste konsiderohen problematike dhe për to personeli nuk ka zgjidhje adekuate dhe as mënyrë të përshtatshme për trajtimin e tyre.

Duke pasur parasysh se spitali as nuk ka sigurim adekuat dhe as kushte të përshtatshme për mbajtjen dhe kujdesin ndaj personave me profil të tillë, arratisjet nga ana e tyre janë dukuri mjaft e shpeshtë, ndërsa gjatë periudhës së kaluar është regjistruar edhe një rast vetëvrasjeje.

Një pjesë e personelit me të cilin u zhvilluan bisedat manifestoi shenja të dukshme frustrimi, zhgënjimi dhe rraskapitjeje profesionale. Lidhur me këtë gjendje u theksua se kontribuon edhe fakti që spitali nuk disponon me drejtues të qëndrueshëm (nga viti 2024 deri në ditën e vizitës së MPN-së janë ndërruar madje katër drejtorë), prandaj nuk ka kush t'i ngrejë këto

çështje në nivel më të lartë, përkatësisht të angazhohet në mbrojtje të interesave të institucionit me qëllim gjetjen e një zgjidhjeje të përshtatshme.

Duke pasur parasysh këtë gjendje, si dhe pretendimet e paraqitura para ekipit të MPN-së se persona të caktuar, „me ndihmën e ekspertëve“ dhe përmes veprimeve manipuluese, arrijnë të sigurojnë ekspertizë psikiatrike „të favorshme“, shtrohet çështja e devijimit serioz nga qëllimi i sistemit penal-juridik dhe cenimit të parimit të barazisë para ligjit dhe të drejtësisë së procedurës. Në vend që sanksioni të jetë rezultat i përcaktimit objektiv të fajësisë dhe përgjegjësisë, ai shndërrohet në produkt të ndikimit mbi vlerësimin ekspert.

Pasojat e një gjendjeje të tillë reflektohen drejtpërdrejt mbi institucionet psikiatrike (funzioni parësor i të cilave është mjekimi dhe rehabilitimi i personave me çrregullime të rënda psikike), duke bërë që ato, në vend se të jenë institucione me rol terapeutik, të transformohen në institucione me rol dominues sigurie. **Prania e personave që nuk kanë indikacion të vërtetë klinik për hospitalizim, por që ndodhen aty si rezultat i një „taktike juridike“, e ndryshon kulturën institucionale dhe e minon misionin shëndetësor të institucionit.**

Për më tepër, **një gjendje e tillë çon në situatën ku koha dhe vëmendja e personelit mjekësor përqendrohen te persona që nuk janë pacientë të vërtetë, ndërsa personat me nevoja reale dhe urgjente psikiatrike përballen me pritje më të gjata, vëmendje të reduktuar dhe kushte të përkeqësuar të trajtimit. Në këtë mënyrë cenohet e drejta për mbrojtje shëndetësore e kategorisë më të cenueshme të pacientëve.**

Veçanërisht serioze janë pasojat për pacientët e tjerë – personat me çrregullime të rënda psikike, të cilët realisht kanë nevojë për mbrojtje dhe terapi. Prania e personave që nuk janë pacientë në kuptimin e vërtetë të fjalës çon në manipulim, viktimizim, frikësim dhe keqpërdorim të pacientëve të tjerë. Në vend të një mjedisi terapeutik të sigurt dhe mbështetës, spitali shndërrohet në një vend frike dhe dominimi, gjë që e cenon drejtpërdrejt procesin e mjekimit.

Për personelin në institucionet psikiatrike, një keqpërdorim i tillë sjell rreziqe serioze. Personat me përvojë kriminale, sjellje antisociale dhe pa inhibicione të vërteta psikopatologjike paraqesin faktor rreziku për dhunë, frikësim dhe manipulim të të gjithë personave të pranishëm në institucion. Teknikët mjekësorë, psikiatrit dhe punonjësit e tjerë shëndetësorë, të cilët janë të trajnuar për punë terapeutike e jo për menaxhimin e personave me profil të theksuar kriminal, ekspozohen ndaj rrezikut të shtuar profesional dhe personal, i manifestuar edhe përmes kërcënimeve të drejtpërdrejta dhe të tërthorta.

Nga aspekti i parandalimit të torturës dhe trajtimit çnjerëzor ose poshtëruës, një keqpërdorim i tillë krijon rreziqe shtesë. Institucioni shëndetësor, i cili nuk është projektuar të funksionojë si institucion ndëshkues-korrektues, detyrohet të zbatojë në mënyrë të improvizuar masa kufizuese pa arsyezim të duhur terapeutik, gjë që çon në cenimin e të drejtave dhe dinjitetit si të pacientëve të vërtetë, ashtu edhe të personelit.

Duke pasur parasysh këtë, ekipi i MKP-së iu drejtua edhe Odës së Ekspertëve, me kërkesë për informacione lidhur me zbatimin e standardeve etike dhe profesionale në ekspertizat gjyqësore-psikiatrike.

Shtojca 1: Bashkëpunëtorët e jashtëm të Mekanizmit Parandalues Nacional

1. Dr. Silvana Markovska-Simoska, specialiste e psikiatrisë së fëmijëve dhe adoleshentëve;
2. Sashko Kocev, ekspert në fushën e veprimtarisë policore dhe migrimeve; dhe
3. Rebeka Jaçovska Trajkovska, psikologe.

Република Северна Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë së Veriut
AVOKATI I POPULLIT
Republic of North Macedonia
O M B U D S M A N

**OMBUDSMAN
NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM**

ANNUAL REPORT 2025

Skopje, 2026

CONTENTS

1	OMBUDSMAN – NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM	117
2	ACTIVITIES AND PREVENTIVE VISITS CARRIED OUT IN 2025	119
3	VISITS TO POLICE STATIONS WITH GENERAL COMPETENCE	121
	3.1 PS WITH GENERAL COMPETENCE KARPOSH	121
	3.2 PS WITH GENERAL COMPETENCE CHAIR	123
	3.3 EVENING VISITS TO PS WITH GENERAL COMPETENCE TETOVO AND PS WITH GENERAL COMPETENCE GOSTIVAR	124
4	POLICE STATION FOR BORDER SURVEILLANCE SOPOT, POLICE STATION FOR BORDER CONTROL TABANOVCE AND TEMPORARY TRANSIT CENTRE TABANOVCE	127
5	PENITENTIARY INSTITUTIONS AND EDUCATIONAL-CORRECTIONAL FACILITIES	133
	5.1 PENITENTIARY INSTITUTION KUMANOVO PRISON	133
	5.2 EDUCATIONAL-CORRECTIONAL FACILITY – OPEN TYPE STRUGA	138
	5.3 PENITENTIARY INSTITUTION OHRID PRISON	142
	5.4 PENITENTIARY INSTITUTION – IDRIZOVO PRISON	147
	5.5 EDUCATIONAL-CORRECTIONAL INSTITUTION TETOVO	148
6	PSYCHIATRIC HOSPITAL DEMIR HISAR	157
	Annex 1: External collaborators of the National Preventive Mechanism	159

List of abbreviations

ARM	Army of the Republic of North Macedonia
ECF	Educational-Correctional Facility
PP	Public Prosecutor
PI	Penitentiary Institution
PF	Penitentiary Facility
MOI	Ministry of Interior
MOJ	Ministry of Justice
O	Ombudsman
NPM	National Preventive Mechanism
O-NPM	Ombudsman as National Preventive Mechanism
BPPO	Basic Public Prosecutor's Office
DCCMFR	Department for Cross-Border Crime, Migration, Foreigners and Readmission
TTC	Temporary Transit Centre
RNM	Republic of North Macedonia
SIA	Sector for Internal Affairs
SED	Sanctions Enforcement Directorate
UNHCR	Office of the United Nations High Commissioner for Refugees

Dear,

The National Preventive Mechanism, whose mandate derives from the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, marks the 15th anniversary of its establishment this year.

From the establishment of the National Preventive Mechanism in 2011 until today, the three-member team of staff, whose composition has changed over the years, has carried out more than 400 visits to places of deprivation of liberty across the country.

However, although the years behind us are not to be underestimated, nor the visits carried out, it seems that the National Preventive Mechanism still faces obstacles and challenges, both in its substantive and organizational aspects. Thus, only three people still carry out this responsible task, while the inability to engage external collaborators for the fifth consecutive year further adds to the concerns and problems in achieving the set objectives.

Last year was exceptionally challenging due to the overall situation within the Ombudsman institution, which affected both the scope and the pace of work of the National Preventive Mechanism. Namely, for more than six months, the institution functioned without an appointed Ombudsman, which affected the uninterrupted exercise of its mandate, as well as the participation of the NPM team in international and regional cooperation activities. The absence of a head of the institution also had an impact on participation in regular activities within the Southeast Europe NPM Network.

Nevertheless, despite the aforementioned limitations, during 2025 the NPM Team carried out a total of 13 unannounced visits, namely: 4 visits to police stations with general competence, 5 visits to penitentiary institutions and educational-correctional facilities, 3 visits to centres accommodating and detaining migrants, foreigners and asylum seekers (of which 2 were conducted in police stations for border control and surveillance), as well as 1 visit to a psychiatric institution.

The findings from the visits conducted this year once again indicate that the conditions on the ground and the systemic shortcomings faced by persons deprived of liberty continue to represent a serious challenge for the State. Thus, despite continuous observations and recommendations, a significant number of recommendations have still not been fully implemented, resulting in the recurrence of some of the key issues.

Finally, in this section, we would once again like to emphasize the need to ensure stable institutional preconditions for the uninterrupted and effective functioning of the National Preventive Mechanism, including adequate staffing reinforcement of the team. It should be noted

here that, unlike previous years, the budget for the current year 2026 is significantly higher than in previous years; however, the possibilities made available for its use remain to be explored, particularly those relating to the engagement of external associates.

**Ombudsman
Faton Selami**

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Faton Selami', written in a cursive style.

OMBUDSMAN – NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM

With the adoption of the Law on Ratification of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment¹, on 30 December 2008 the Assembly of the Republic of Macedonia designated the Ombudsman to act as the National Preventive Mechanism.

Following the amendments to the Law on the Ombudsman in 2009, a separate organisational unit, the National Preventive Mechanism (NPM), was established within the Ombudsman institution, whose primary task is the prevention of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. The NPM team began exercising its mandate in 2011 through regular examinations of the treatment of persons deprived of liberty. Based on the visits conducted, recommendations are addressed to the relevant authorities and, where necessary, proposals and observations are submitted regarding existing or draft legislation.

Since its establishment until today, the NPM team has consisted of three staff members, namely one State Adviser, one Adviser and one Associate. **Therefore, we once again emphasize that such a structure and staffing level is insufficient for the efficient, thorough and, above all, timely implementation of all responsibilities in accordance with the mandate of this mechanism.**

The staffing challenges faced by the NPM team are further compounded by the continuing issue of engaging external associates from different professional backgrounds. The team is required to announce a public procurement procedure for the engagement of external as-

¹ Law on Ratification of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (“Official Gazette of the Republic of Macedonia” No. 165/2008). Available at: <https://dejure.mk/zakon/zakon-za-ratifikacija-na-fakultativniot-protokol-kon-konvencijata-protiv-tortura-i-drug-vid-na-surovo-nechovechno-ili-ponizhuvachko-postapuvanje-ili-k> (Accessed on: 22.02.2024)

sociates through the electronic system of the Public Procurement Bureau, that is, through the publication of a tender procedure. During the reporting year, similarly to previous years, such a public procurement procedure was not implemented, which to a large extent hindered access to appropriate expertise during visits. Therefore, we once again emphasize that engaging external associates through public procurement procedures, that is, through a tender process, is not compatible with the nature of the mandate entrusted to this mechanism.

In 2025, O-NPM continued its cooperation with the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in Skopje (UNHCR), which, through the Macedonian Young Lawyers Association², supported the Team by providing external associates for the purposes of field visits to places of deprivation of liberty where migrants, foreigners and asylum seekers are accommodated or detained.

The long-standing and repeated calls that the NPM team requires additional resources for its uninterrupted functioning have finally been acknowledged by the authorities. Consequently, the Team's budget for 2026 increased several times over, from 221,000 denars allocated in 2025 to 955,000 denars in 2026.

Nevertheless, the need to further strengthen staffing capacities remains. Therefore, we will once again reiterate the recommendation made by the United Nations Subcommittee on Prevention of Torture (SPT) during its visit to the country in 2017. With regard to the staffing capacity and the independence of the NPM team, the Subcommittee recommended:

„The Subcommittee recommends that the National Preventive Mechanism engage in direct consultations with the authorities of the State Party in order to clearly identify the nature and scope of its needs, including for the purpose of ensuring control over its staffing arrangements“³.

² The Macedonian Association of Young Lawyers was responsible for the implementation of the budget allocated to the O-NPM

³ Visit to the former Yugoslav Republic of Macedonia undertaken from 23 to 29 April 2017: observations and recommendations addressed to the national preventive mechanism, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, available at: <https://atlas-of-torture.org/en/entity/uyf8xx87py?page=1> (Accessed on: 25.02.2025)

ACTIVITIES AND PREVENTIVE VISITS CARRIED OUT IN 2025

In 2025, the NPM team carried out a total of 13 unannounced visits, namely: 4 visits to police stations with general competence, 5 visits to penitentiary institutions and educational-correctional facilities, 3 visits to centres accommodating and detaining migrants, foreigners and asylum seekers (of which 2 were conducted in police stations for border control and surveillance), as well as 1 visit to a psychiatric institution.

The majority of the preventive visits conducted were carried out solely by the NPM team. For a limited number of visits, namely those to places of detention for migrants, foreigners and asylum seekers, the team engaged an external associate provided through the Macedonian Young Lawyers Association, within the framework of the project with UNHCR intended to support the NPM with regard to places where migrants, foreigners and asylum seekers are detained.

The **methodology of work** is based on the recommendations of relevant international organisations and bodies, primarily the United Nations Subcommittee on Prevention of Torture.

At the **international level**, the past year was exceptionally inactive. Namely, in addition to the limited financial resources, an additional obstacle was the vacant position of Ombudsman during the second half of the year, which consequently resulted in the inability to issue travel orders for official business trips.

Within the framework of the project "Rule of Law in the Republic of North Macedonia", O-NPM, with the support of the project team, organised the second consecutive one-day workshop for shift supervisors from the SIA Kumanovo area. The workshop addressed the issue of identifying and documenting signs of torture, as well as the exercise and safeguarding of the right to medical assistance for detained persons in police stations. Dr. Gjorgje Alempijevikj from the Republic of Serbia and the national expert, Zhaklina Prosaroska, PhD., were engaged as experts. A similar workshop, but for another SIA area, will also be organised during 2026.

In view of all the above, **we once again emphasize that the National Preventive Mechanism has limited, that is, insufficient staffing capacities for the full, effective and efficient implementation of its mandate established under a signed and ratified international instrument . Precisely for this reason, the State should consistently fulfil the obligations arising from the Optional Protocol to the Convention against Torture and, in accordance therewith, ensure sufficient resources for the effective implementation of the mandate of the National Preventive Mechanism.**

⁴ Law on Ratification of the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT) (“Official Gazette of the Republic of Macedonia” No. 165/2008 of 30.12.2008)

⁵ Ibid

VISITS TO POLICE STATIONS WITH GENERAL COMPETENCE

3.1 POLICE STATION WITH GENERAL COMPETENCE KARPOSH

Police Station Karposh is a police station with general competence within the Sector for Internal Affairs Skopje (SIA Skopje), and its territorial jurisdiction for the performance of police duties covers the area of the Municipality of Karposh.

Although the area covered by this police station comprises approximately 80,000 inhabitants, **the total number of uniformed police officers (UPOs) employed at this police station is insufficient and even concerning, given that at the time of the visit, not even half of the systematised positions had been filled.**

An additional challenge is the staff turnover in Police Station Karposh. In the five months preceding the visit of the National Preventive Mechanism, 6 UPOs had left the station.

With regard to material conditions, Police Station Karposh has two rooms for accommodating detained persons, equipped with fixed metal beds with mattresses and unclean bedding for overnight stay, as well as windows fitted with security metal bars. In one of the rooms, the window glass was broken, while the hygiene conditions in both rooms were at a very low, that is, unsatisfactory level.

Although the officials interviewed stated that the rooms were not being used and that persons requiring detention were most often transferred to Police Station with General Competence Kisela Voda, the direct inspection nevertheless noted that one of the rooms had accommodated a person shortly before the NPM visit.

The police station also has two rooms designated for interviewing and conducting conversations with summoned, apprehended, deprived of liberty or detained persons. The rooms are equipped with fixed tables and chairs, video surveillance cameras, and the rights of apprehend-

ed, deprived of liberty and detained persons are appropriately displayed. However, the police station still does not have a separate room designated for interviews with children.

A positive observation is that all necessary information regarding the rights of apprehended, deprived of liberty and detained persons was visibly displayed in the shift supervisor's office, where such persons are most often initially brought.

The police station is under video surveillance, both inside the premises and throughout its yard. However, part of the yard is occupied by numerous damaged and confiscated vehicles which, due to still pending proceedings, have been left there, adversely affecting not only the appearance of the yard but also the image of the police station itself. On the other hand, the vehicle fleet of the police station is in very poor condition and insufficient for the uninterrupted conduct of field activities, leaving uniformed officers to manage with the limited resources placed at their disposal.

Apart from the modest, that is, unsatisfactory material, technical and staffing conditions, the uniformed officers at this police station also complained about the lack of uniforms, stating that these had not been renewed for a prolonged period of time.

With regard to the exercise of rights, it was highlighted that, in cases involving the detention of foreign nationals, interpreters are provided through the Ministry of Interior, which also bears the translation costs. At the time of the visit, there was no list of lawyers available, although such a list had existed in the past. One of the reasons for the absence of such a list is the failure of lawyers to respond, as the costs of their services are not covered. When necessary, lawyers for children would attend; however, they also emphasised that they would discontinue their services due to the non-payment of costs for the legal services provided. In the absence of a room designated for interviews with children, rooms intended for adults are used for that purpose.

No complaints were raised regarding cooperation with the Emergency Medical Services.

During the visit, the need for additional training for employees was also highlighted.

The records maintained for apprehended, deprived of liberty and detained persons are generally kept in an orderly manner, allowing the sequence of actions concerning such persons to be traced, from the moment of apprehension, deprivation of liberty and detention, until their release or transfer to a competent authority for further proceedings. The detention records maintained by shift supervisors include information on the health condition of detained persons, as well as confirmation that they have been informed of their rights.

In view of the established situation, the NPM team addressed recommendations to the Police Station concerning:

- adapting a separate room for interviews with children, in accordance with the Law on Justice for Children;
- taking measures to carry out all necessary repairs in the detention rooms, as well as urgently improving hygiene conditions in the detention rooms, while superiors at the Police Station should introduce a system of regular supervision over hygiene and equipment in the detention rooms, in accordance with the Standard Operating Procedures.

The following recommendations, on the other hand, were addressed to the Ministry of Interior:

- To increase the number of employed uniformed police officers in accordance with the needs of the police station, until all systematised positions are fully staffed;
- To introduce mandatory training for every police officer, particularly for newly recruited staff, as well as when transferring or assigning officers to a new position, in accordance with the specific requirements of that position;
- Information concerning the prohibition of torture should be fully incorporated into the training of law enforcement personnel, public officials and other persons who may be involved in the arrest, detention, questioning or treatment of any individual subjected to any form of arrest, detention or imprisonment;
- To provide funds for the renovation of detention facilities so that they comply with the minimum prescribed standards for the detention of persons;
- To adapt and equip a separate room for interviews with children in accordance with the Law on Justice for Children;
- To provide additional vehicles for the regular and efficient performance of police duties, and in particular to procure an intervention vehicle.

3.2 POLICE STATION WITH GENERAL COMPETENCE CHAIR

In December 2025, the NPM team conducted a visit to the new premises of Police Station with General Competence Chair (Butel), located in part of the building of the Home for Children Without Parental Care "25 Maj" in Skopje. Namely, by a Government decision, part of the Home complex had been transferred to the possession of the Ministry of Interior, after which activities were undertaken to renovate the premises with the aim of providing adequate working conditions for the police station.

However, according to the information obtained during discussions with the Commander of the police station, this solution is of a temporary nature, considering that the long-term solution envisages the construction of a new police station together with a fire station.

During the visit, a tour of the police station premises was conducted, during which it was established that the facilities had been fully and appropriately renovated, furnished with new furniture and provided satisfactory working conditions for employees. However, **no separate rooms had been provided for interviews with apprehended, detained and summoned persons, nor was there a separate room designated for interviewing children. The police station also does not have facilities for the detention of persons.**

The police station does not carry out 24-hour detention of persons; however, short-term detention is carried out upon deprivation of liberty and apprehension, until such persons are transferred to other police stations designated for the detention of persons. **Although this practice represents a practical solution, it may create certain risks with regard to the continuity of procedural safeguards, the proper recording of actions taken and the provision of effective oversight over the treatment of persons deprived of liberty.**

Precisely for this reason, **the spatial and organisational conditions within the station are of particular importance from the perspective of respecting fundamental procedural safeguards and ensuring the protection of the rights of persons deprived of liberty.**

During the tour, it was established that information notices on the rights of apprehended and deprived of liberty persons were not displayed in the shift supervisor's office, which may negatively affect the timely and comprehensive informing of such persons about their legal rights during the initial stage of police proceedings.

Additionally, although the toilet facilities have been renovated, they are not fully adapted for use by apprehended and deprived of liberty persons. Specifically, security risks were observed relating to the possibility of escape, given that the windows are not adequately secured, as well as risks of self-harm due to the presence of breakable mirrors. **These circumstances indicate the need for additional interventions aimed at minimising security risks and ensuring a safe environment for persons temporarily accommodated within the premises of the police station.**

Taking into account the temporary nature of the current arrangement and the announced plans for the construction of a new facility, all minimum standards for spatial organisation should be envisaged and incorporated in a timely manner, **during the future planning and design of the new police station. Specifically, clearly separated and purpose-designated rooms for interviews, interrogations, detention of persons and procedures involving children should be provided, together with appropriate safety and informational elements, with the aim of ensuring full compliance with national legislation and relevant international standards for the prevention of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.**

3.2 EVENING VISITS TO POLICE STATION WITH GENERAL COMPETENCE TETOVO AND POLICE STATION WITH GENERAL COMPETENCE GOSTIVAR

During the pre-New Year period, the National Preventive Mechanism conducted unannounced night-time visits to Police Station with General Competence Tetovo and Police Station with General Competence Gostivar.

The purpose of these visits was to establish the factual situation regarding the presence of apprehended, deprived of liberty or detained persons, as well as to verify whether police conduct during night-time hours was carried out in accordance with legal provisions and international standards for the protection of human rights.

Night-time hours are recognised as a period of increased risk for potential irregularities,

given that deprivation of liberty, transfers and short-term detentions are often carried out during this time frame, under reduced supervision and with a limited presence of managerial staff.

The implementation of this type of visit demonstrates the preventive role of the National Preventive Mechanism, sending a clear message that the conduct of police officers may be subject to monitoring at any time, without prior notice, including during night-time hours.

During the visits, the NPM team held a brief introductory discussion with the duty police officers in both police stations, with the aim of obtaining information regarding the current situation within the stations and the possible presence of apprehended, detained or deprived of liberty persons.

Additionally, an inspection was carried out of the relevant registers and records, including the daily events logs and the records relating to apprehended and detained persons.

From the discussions held and the inspection of the documentation, it was established that at the time the visits were conducted there were no apprehended, detained or deprived of liberty persons either in Police Station Tetovo or in Police Station Gostivar.

Accordingly, no indications of police conduct towards persons deprived of liberty were identified, nor was there a need for further interviews or inspection of detention facilities, given that such facilities were not in use at the time of the visit.

POLICE STATION FOR BORDER SURVEILLANCE SOPOT, POLICE STATION FOR BORDER CONTROL TABANOVCE AND TEMPORARY TRANSIT CENTRE TABANOVCE

Within the scope of its mandate, the Ombudsman, as the National Preventive Mechanism, continuously monitors the actions of the competent authorities in places where detention or restriction of freedom of movement is carried out or may be carried out.

In this regard, during the current year, the NPM team conducted three unannounced visits with the aim of establishing the factual situation on the ground and identifying any changes in comparison with previously conducted visits. The visits were carried out at the Police Station for Border Surveillance Sopot, the Temporary Transit Centre Tabanovce and the Police Station for Border Control Tabanovce. The National Preventive Mechanism team engaged an external associate, Sashko Kocev, an expert with many years of practical police experience and significant expertise in the field of migration.

The staffing capacity of police stations is one of the key factors influencing the risk of inappropriate treatment of persons whose freedom of movement is restricted. Professionalism also plays an important role in this regard and should be developed through continuous training and the strengthening of a culture of humane and dignified treatment.

During the visits, it was established that the police stations for border control and border surveillance are not fully staffed, which negatively affects the efficient performance of duties and also increases the risk of inappropriate treatment. A high level of staff turnover was also observed, with some officers being assigned to positions without receiving appropriate training for border-related duties.

At the Temporary Transit Centre Tabanovce, the number of officers present per shift is insufficient for the effective performance of duties, which include the reception of migrants, maintenance of public order, and control of entry and exit. Responsibilities related to border surveillance further complicate their work.

The Centre also ensures the presence of representatives from competent institutions and

organisations, including the Ministry of Labour and Social Policy, the Red Cross, as well as other international and non-governmental organisations, which provide support in the area of accommodation and care for migrants.

With regard to material conditions, it was established that there have been no significant improvements compared to previous visits. None of the police stations have separate facilities for detention or for conducting interviews with persons, which represents an important safeguard for the prevention of inappropriate treatment. As a result, persons are accommodated in office premises that are unsuitable for such purposes, requiring constant physical supervision by a police officer. Such circumstances further burden the workload of the already limited staff and negatively affect the performance of other ongoing duties.

Additionally, a serious lack of functional technical and material equipment was identified. Although some of the equipment formally exists, it is either not operational or is not used systematically, while clear procedures for its use are also lacking. This creates a risk not only of inefficiency but also of arbitrary use and violations of the right to privacy. Deficiencies in equipment also affect the effectiveness of border surveillance, which requires modern technical resources and appropriately trained personnel for their use.

Furthermore, a shortage of operational official vehicles was recorded, as well as an insufficient number of uniforms, protective equipment and basic work resources. These conditions negatively affect both the efficiency and safety of police officers.

Accordingly, **the established findings point to insufficient staffing levels, inadequate conditions and insufficient technical equipment.** These shortcomings reduce the effectiveness of border surveillance and indicate weaknesses in the management of material and technical resources, which negatively affect the overall efficiency of operations and pose a risk to the protection of the rights of persons with restricted freedom of movement.

The treatment of persons whose freedom of movement is restricted constitutes a key indicator of respect for human rights and the rule of law. In this context, ensuring fundamental procedural safeguards is of particular importance, including the right to be informed in a language understood by the person, the right of access to a lawyer, the right to medical assistance and the right to notify a third person of the detention. These rights constitute essential mechanisms for protection against abuse and for guaranteeing fair and lawful procedures.

Right of the person to be informed in a language they understand – Pursuant to Article 159, paragraph 2 of the Criminal Procedure Law, every person deprived of liberty must immediately be informed of his or her rights in a language that he or she understands. This right is essential for ensuring an effective defence and fair proceedings. In practice, although police officers record that persons have been informed of their rights, it remains debatable to what extent this is effectively implemented, given that a significant number of foreign nationals speak rare languages for which interpreters are not available.

Access to a lawyer – The right of access to a lawyer constitutes a fundamental safeguard against torture and inappropriate treatment. However, the records maintained by police stations do not indicate cases where detained persons actually requested a lawyer, nor is there a list of duty lawyers available to be offered, as provided for under Article 161 of the Criminal Procedure Law. This situation is contrary to Principles 17 and 18 of the UN Body of Principles (1988) and the standards of the CPT (CPT/Inf (2011) 28-part1, paragraphs 18–25), which require access to a lawyer to be ensured from the very first moment of deprivation of liberty, under conditions of

confidentiality and without eavesdropping.

Right to a doctor – The right to a medical examination and healthcare constitutes an important safeguard for the protection of the physical and psychological integrity of persons. Although the records indicate that most persons did not request medical assistance, there is insufficient evidence that they were properly informed of this right, nor that they were offered a medical examination under conditions ensuring privacy. This is contrary to Principle 24 of the UN Body of Principles (1988) and the recommendations of the CPT (CPT/Inf (2002) 15-part, para. 42), according to which medical examinations must be carried out without the presence of police officers, unless there is an objective security reason.

Right to notify a third person of the detention – The records contain almost no documented cases where detained persons exercised the possibility of notifying a third person about their apprehension or deprivation of liberty. Such information raises grounds for concern that this right is not being effectively applied in practice, despite constituting a fundamental safeguard established under Article 159 of the Criminal Procedure Law and Principle 16 of the UN Body of Principles (1988). Failure to allow or implement this right creates a risk of isolating individuals and potentially exposing them to inappropriate treatment.

During the visit, the National Preventive Mechanism did not encounter any apprehended, deprived of liberty or detained persons in the visited police stations; however, it carried out an inspection of the records and individual case files maintained in both police stations (the records concerning the actions of police officers at TTC Tabanovce are maintained within the framework of Police Station for Border Surveillance Sopot).

From the inspections carried out of the **Daily Events Registers**, it was established that events in both police stations are recorded chronologically and that the information contained in these records corresponds to the information contained in the remaining records.

From the inspection of the **Register of Apprehended Persons** at Police Station for Border Surveillance Sopot, it was established that during 2025, up to the date of the visit, only one adult male person from Somalia had been apprehended and was transferred within six hours to Police Station with General Competence Kumanovo for further proceedings. It was recorded that this person had been informed of his rights and that there was no need for medical assistance, nor had he requested to exercise the right to a defence lawyer or to receive medical assistance. The Register of Apprehended Persons at Police Station for Border Control Tabanovce indicated that during 2025, up to the date of the visit, a total of 39 persons had been apprehended, all of them adults and the majority foreign nationals. The records indicated that all persons had been informed of their rights, although the manner in which this was done for foreign nationals speaking so-called rare languages remains questionable. None of the persons had been recorded as having notified a third person of their apprehension, nor had they requested a lawyer or received medical assistance. As in Police Station for Border Surveillance Sopot, persons in this police station are not detained for more than six hours and, in the vast majority of cases, are transferred to police officers from Police Station with General Competence Kumanovo for further proceedings and possible detention.

In the **Register of Deprived of Liberty and Detained Persons**, up to the date of the visit, a total of 4 cases of deprivation of liberty had been recorded at Police Station for Border Surveillance Sopot, involving domestic nationals who were subsequently transferred to Police Station with General Competence Kumanovo and handed over to the shift supervisor for further

proceedings and detention. Only one of the persons was recorded as having notified a third person (his mother) of the deprivation of liberty, while none of the persons requested a lawyer or required medical assistance. At Police Station for Border Control Tabanovce, 44 cases had been recorded in the Register of Deprived of Liberty and Detained Persons and, similarly to the treatment of apprehended persons at this police station, there was no record for any person of having notified a third person of their apprehension, nor of requesting a lawyer or receiving medical assistance. In these cases as well, persons deprived of liberty were most often handed over to police officers, most commonly from Police Station with General Competence Kumanovo, for further proceedings.

In the **Register on the Use of Means of Coercion** at Police Station for Border Surveillance Sopot, up to the date of the visit, a total of 6 cases had been recorded. In three cases, restraining devices, namely handcuffs, had been used; in one case, physical force had been applied; and in two other cases, so-called stingers had been used to stop motor vehicles. In the section of the register relating to consequences, only "puncturing of one tyre" had been recorded in the two cases where stingers had been used. Appropriate reports on the use of means of coercion had been prepared in relation to these cases, and it was noted in the register that in all cases the use of means of coercion had been considered justified. However, no separate documents establishing that an appropriate assessment of the use of means of coercion had been carried out were available for inspection. At Police Station for Border Control Tabanovce, one case involving the use of force and means of coercion (arm lock on the left arm) had been recorded. Appropriate documentation had been prepared for this case, including a Report on the Use of Force and a corresponding assessment of the justification for the use of force, which had been evaluated as justified by the superior officer, namely the Commander of the police station.

From the inspection carried out of the individual case files maintained for apprehended, deprived of liberty and detained persons in both police stations, it was established that the files were kept in an orderly manner and allowed the sequence of actions concerning the persons to be followed, from the moment of apprehension, deprivation of liberty and detention, until their release or further transfer for detention to Police Station with General Competence Kumanovo.

For every apprehension or deprivation of liberty, there is an official note prepared by the police officers who carried out the apprehension or deprivation of liberty, as well as appropriate handover records for apprehended persons/persons deprived of liberty, from which the treatment of these persons by all officials with whom they had contact can be followed.

Table no.1

RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING THE ESTABLISHED SITUATION addressed to Ministry of Interior and the Bureau for Public Security		
Ord. no.	Recommendation:	Responses:
1	Filling all envisaged positions in Police Station for Border Surveillance Sopot and Police Station for Border Control Tabanovce in order to ensure the effective implementation of border surveillance and border control activities.	<p>The following response was received from the Bureau for Public Security, Department for Border Affairs and Migration: We hereby inform you that the recommendations provided have been reviewed by the Department for Border Affairs and Migration. The Ministry of Interior is currently undergoing a reorganisation process, during which the recommendations will be taken into consideration and appropriate measures and activities will be undertaken with the aim of addressing the established situation.</p>
2	Establishing regular training on human rights, treatment of vulnerable categories and prevention of torture.	
3	Provision and regular maintenance of functional technical equipment for border surveillance (cameras, drones, vehicles equipped with image transmission systems), with established SOPs and records for their use.	
4	Repair and procurement of official vehicles for the needs of border police stations.	
5	Provision of separate and appropriately equipped detention facilities with conditions ensuring privacy, safety and access to sanitary facilities, in accordance with international standards.	
6	Establishment of a system for the regular provision of food for detained persons, with clearly defined intervals, nutritional value and the possibility of accommodating religious and health-related needs.	
7	Provision of a list of duty lawyers in all police stations, available in a language understood by the detained person.	
8	Ensuring conditions for confidential meetings with lawyers and for medical examinations to be conducted in privacy, without the presence of police officers except in exceptional cases.	
9	Establishment of a mechanism for regular inspection and review of all records concerning detained persons and the use of means of coercion.	

PENITENTIARY INSTITUTIONS AND EDUCATIONAL-CORRECTIONAL FACILITIES

5.1 PENITENTIARY INSTITUTION KUMANOVO PRISON

The purpose of the unannounced visit to PI Kumanovo Prison was to examine the treatment of persons deprived of liberty, with a particular focus on those subject to a detention measure, and to assess their mental health and well-being. For this purpose, the National Preventive Mechanism team engaged a psychologist, Rebeka Jachovska Trajkovska.

At the time of the visit, the institution accommodated 130 convicted persons and 52 detainees, including one woman. The institution's designated capacity is 176 convicted persons and 54 detainees; however, even the current number of accommodated detainees, in view of the existing conditions and particularly the challenges related to water supply, indicates overcrowding and inadequate accommodation capacity.

Information was obtained that a significant number of detainees (approximately 20) had been referred to serve a detention measure in this prison by the Basic Criminal Court Skopje, although, in accordance with the Decision on the Allocation of Convicted Persons and Children to Penitentiary Institutions and Educational-Correctional Facilities, as well as Detainees to Detention Units of Penitentiary Institutions⁶, the detention unit at Kumanovo Prison is designated for the accommodation of male and female persons subject to a detention measure originating from the jurisdiction of the Basic Courts of Berovo, Vinica, Delchevo, Kochani, Kratovo, Kriva Palanka, Kumanovo, Radovish, Sveti Nikole, Strumica and Shtip.

This manner of assigning persons to detention constitutes a serious challenge that strains the capacities of Kumanovo Prison, both from a material and staffing perspective, including an increased volume of activities related to direct monitoring, transfers and similar tasks.). **Pre-**

⁶Adopted by the Minister of Justice and published in the "Official Gazette of the RNM" No. 10/2020

cisely for this reason, it is necessary for the Sanctions Enforcement Directorate, in communication and coordination with the basic courts, to emphasise the need for consistent compliance with the by-laws regulating the assignment of persons to detention, as well as to work towards creating appropriate capacities aimed at overcoming overcrowding in penitentiary institutions, rather than merely shifting or transferring challenges related to the accommodation of detainees and convicted persons from one institution to another without identifying a systemic solution.

Based on the situation observed during the visits, the NPM team established that, with regard to accommodation in the detention unit, the provisions of the Law on Execution of Sanctions had not been complied with, namely the requirement that each convicted person be provided with at least 9m³/4m² of space, nor were the minimum prescribed international standards for the accommodation of persons in penitentiary institutions respected⁸.

During the inspection, mattresses with bedding placed on the floor were found in several detention rooms, where detainees were spending the night. It was explained that this situation resulted from ongoing renovation activities in the detention facilities, due to which one of the detention rooms had to remain permanently vacant, while another room accommodated only one female detainee, in accordance with the rules governing the accommodation of female persons..

Bearing in mind that the **European Prison Rules** explicitly emphasise that a "separate bed" implies a **bed with a frame**, mattress and bedding for each prisoner⁹, sleeping on a mattress placed on the floor (without a bed frame) does not meet the minimum requirements under international standards relating to the dignity, health and hygiene of convicted and detained persons. In this regard, the NPM team recommended that urgent efforts be undertaken to ensure appropriate accommodation conditions for every detained and convicted person in accordance with the prescribed standards.

During the visit, the long-standing issue concerning drinking water was once again noted. Specifically, the institution has access to limited quantities of technical water obtained from wells; however, this supply is far from sufficient and remains inconsistent. Convicted and detained persons particularly complained about this situation, expressing concerns both for their hygiene and their health. During discussions with some of the detainees, information was shared that several detainees had reportedly developed scabies. At the same time, some of them stated that they make considerable efforts to use the water distributed by the staff as rationally as possible, while others pointed out that they eat less because they have limited quantities of water available, which must also be used to maintain hygiene in the toilets located within the detention rooms.

⁷ Art. 157, paragraph 1 of the Law on the Execution of Sanctions ("Official Gazette of the Republic of Macedonia" No. 99/19, 220/19, 236/22 and 74/24)

⁸ **The CPT's minimum standard for personal living space in prison establishments** (- 6m² of living space for a single-occupancy cell+ sanitary facility, - 4m² of living space per prisoner in a multiple-occupancy cell+ fully-partitioned sanitary facility)

⁹ **Rule 21** from Rec(2006)2-rev - Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the **European Prison Rules** (Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006, at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies and revised and amended by the Committee of Ministers on 1 July 2020 at the 1380th meeting of the Ministers' Deputies)

At the time of the visit, the management of the institution informed that the area surrounding the institution was undergoing geological surveying in order to examine possibilities for regular and uninterrupted water supply, with the expectation that the problem would be resolved in the near future; however, no more specific information or concrete steps were shared.

With regard to the detention facilities, during the direct inspection the NPM team established that even in the newly renovated rooms, the systems for calling and alerting staff were not functioning. As a result, detainees continue to be forced to knock on doors and hope that they will be heard by members of the prison police. Damage to the electrical installation and ceiling lighting was also observed. The temperature and humidity levels in the rooms were within the reference values, while natural daylight was provided through the windows available in each detention room. Responsibility for maintaining hygiene in the rooms rests with the detainees themselves, while with regard to personal hygiene it was stated that all detainees are allowed to bathe once a week, which was highlighted as insufficient, particularly during the summer period.

There are no activities available that would enable detainees to leave the detention facilities and spend their time in a creative or productive manner. Only a short daily walk of 15 to 20 minutes is provided for them. The limitation of outdoor walks below the prescribed minimum is due to limited capacities, in correlation with provisions requiring restricted contact among detainees.

Such a situation seriously contributes to the intensification of prison deprivation among detainees, which significantly affects their mental health. International standards in this regard emphasise the need for *"prison authorities to develop and implement a comprehensive regime of activities outside the cells. Detainees (as well as convicted prisoners) should be able to spend a reasonable part of the day (i.e. eight hours or more) outside their cells, engaged in purposeful activities of a varied nature (work, preferably of vocational value¹⁰, sports, recreation/association). The longer the period of detention, the more varied the regime should be. All prisoners, without exception, must be offered at least one hour of daily exercise in the open air or in appropriate facilities."*¹¹

With regard to healthcare for persons deprived of liberty, with a particular focus on detainees, the team was informed that a medical technician continues to be regularly present at the institution on an eight-hour work schedule. This staff member is the person responsible for most frequently receiving persons deprived of liberty and, consequently, conducting the initial screening.

A doctor visits the institution twice a week, while a dentist visits once and a psychiatrist once. However, the latter information regarding the dentist and psychiatrist was not confirmed during discussions with other persons. Specifically, the NPM team was informed that the dentist visits twice a month, while a psychiatrist does not visit the institution at all.

What consistently stands out during the monitoring of places of deprivation of liberty is the information that an official, namely a uniformed officer, is always present during the medical examination of a person deprived of liberty. This practice has persisted for a prolonged period and, therefore, the NPM team once again emphasises that **medical examinations must be**

¹⁰ However, it should be added that, according to Rule 100.1 of the European Prison Rules, "remand prisoners shall be offered the opportunity to work, but shall not be required to work".

¹¹ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), Extract from the 26th General Report of the CPT, published in 2017.

conducted without the supervision of prison police officers, except in exceptional situations where the medical technician assesses that such presence is necessary.

At the same time, allegations were received indicating that the initial medical examination is not always conducted within 24 hours of admission.

In this regard, the NPM team recommended compliance with the provisions of the Rulebook on House Rules for the Execution of the Detention Measure in Detention Units of Prisons, which stipulates that **"the medical examination shall be conducted without the presence of a member of the prison police immediately, and no later than 24 hours from the admission of the detained person."**¹²

During the visit, the NPM team established that the institution still does not admit persons with addiction disorders, as it does not provide therapy for them, neither methadone nor buprenorphine treatment. When it is established that a newly admitted person has an addiction disorder, an immediate request is made for their transfer to another penitentiary institution.

The institution has two transport vehicles and two passenger vehicles; however, these are insufficient to ensure the uninterrupted fulfilment of the institution's needs. In this regard, it should be noted that the "newest" vehicle is twenty years old, which in itself speaks sufficiently about the capacity and capabilities of the vehicle fleet of this penitentiary institution.

With regard to the staffing situation in the prison, although the NPM team was informed that approximately 85% of the systematised positions are filled, when account is taken of the fact that a certain number of officers are regularly assigned to assist in other prisons, together with the routine use of annual leave, sick leave and similar absences, the number of available staff in relation to the convicted and detained population remains insufficient. No new recruitments have taken place in recent years. The staffing shortage was illustrated through the example that, on certain occasions, two persons are transported under escort to two different courts and, in order for them to be returned, staff are required to wait for both individuals, which further burdens the already limited capacities.

In this regard, it must be emphasised that the prison police do not possess new and modern security equipment or means of coercion. The last time they received uniforms was in 2013, when this prison was opened.

With regard to the security aspect, the prison police last underwent firearms training in 2024, on the initiative of the Rapid Deployment Unit (RDU). In this context, it was highlighted that such types of exercises are organised only when support is provided by another institution, most often the police.

With regard to work engagement, the NPM team was informed that convicted persons are engaged in work both within the institution itself and outside the institution, depending on their treatment regime.

During the direct discussions with detainees, no complaints were received regarding any form of inappropriate treatment, either by the management of the institution or by the prison police. However, all were unanimous regarding the conditions of accommodation, particularly the lack of water and the inability to maintain hygiene in the rooms where they reside without interruption. Complaints were also raised concerning the duration of outdoor time, the so-called

¹² Article 10, paragraph 2 of the Rulebook ("Official Gazette of the Republic of Macedonia" No. 87/20)

“walk” (currently between 15-20 minutes and half an hour), as well as the quality of food:

- *Dysfunctionality of the multidisciplinary suicide prevention team* – although such a team formally exists, it does not hold regular meetings, does not conduct proactive monitoring of high-risk cases and does not establish individualised intervention plans. The absence of this key mechanism increases the risk of acute psychological crises and suicidal behaviour;
- *Insufficient staff capacity* – the majority of staff members do not have specialised training in areas such as psychological assessment, crisis intervention, psychoeducation and conflict de-escalation techniques. This results in a limited ability to identify alarming symptoms at an early stage and to undertake preventive action;
- *Institutional stress-inducing factors* – restrictive conditions, limited autonomy, frequent unpredictable changes in routine and the lack of appropriate activities for psychosocial stimulation create chronically elevated levels of stress, which may lead to the development of depressive, anxiety-related and post-traumatic symptoms.

In view of the established situation, the following recommendations were addressed to Kumanovo Prison:

1. Urgent efforts should be undertaken to ensure that each detained/convicted person is provided with a bed with a frame, mattress and bedding, in order to avoid situations where detainees/convicted persons sleep on mattresses placed on the floor;
2. Measures should be taken to repair and put into operation the call and alarm systems for staff located in the detention facilities, as well as to replace the damaged electrical installation and ceiling lighting;
3. Planning measures should be undertaken to create adequate capacities (material and staffing) for designing and implementing a regime of activities outside the cells for detainees, enabling them to spend a reasonable part of the day (i.e. eight hours or more) outside their cells, engaged in purposeful activities of a varied nature (work, preferably of vocational value, education, sports, recreation/association);
4. Medical examinations should be conducted without the presence of prison police officers, within 24 hours of the admission of the detained person;
5. An assessment should be carried out regarding the need to amend the act on systematisation and organisation in respect of increasing the necessary number of prison police officers;
6. Functional reactivation of the multidisciplinary team – establishment of a regular schedule of meetings, introduction of a system for individual risk assessment, and integration of psychologists, social workers, medical staff and security officers;
7. Continuous specialised training of staff – implementation of training on recognising signs of psychological crisis, suicidal risk and psychological first aid techniques;
8. Structured psychological support programmes – regular individual and group psychotherapeutic sessions, social skills development programmes and psychosocial rehabilitation activities;
9. Monitoring and evaluation – establishment of a system for continuous assessment of the effectiveness of interventions and their adjustment based on relevant indicators.

The following recommendations were addressed to the Sanctions Enforcement Directorate:

- Procurement of new and modern security equipment, as well as means of coercion;
- Filling of job positions in the prison in accordance with the act on systematisation of job positions;
- Provision of new and functional vehicles in order to ensure the uninterrupted fulfilment of the institution's needs;
- A long-term and sustainable solution should be found for the water supply of the prison;

The Sanctions Enforcement Directorate duly noted the recommendations issued by the National Preventive Mechanism and confirmed that action will be taken accordingly. Namely, additional recruitments and promotions are planned already in 2026, while in relation to drinking water, a feasible solution has been identified and, consequently, a public procurement procedure will be announced.

It remains for such proposed solutions and the extent of their implementation to continue to be monitored by the National Preventive Mechanism.

5.2 EDUCATIONAL-CORRECTIONAL FACILITY – OPEN TYPE STRUGA

In the Educational-Correctional Facility – Open Type Struga, in accordance with the applicable legal regulations, the following persons are accommodated:

a) male persons convicted by final judgment for criminal offences committed through negligence, for which a prison sentence of up to three years has been imposed, originating from the jurisdiction of the Basic Criminal Court Skopje and all basic courts in the Republic of North Macedonia;

b) male recidivists convicted by final judgment to a prison sentence of up to one year for criminal offences committed through negligence, committed in recidivism, originating from the jurisdiction of the Basic Criminal Court Skopje and all basic courts in the Republic of North Macedonia¹³.

During the visit to the Educational-Correctional Facility Struga, there were a total of 5 convicted persons (all classified under A treatment), while 2 were recorded as being on the run.

The number of employees is below the level envisaged in the systematisation, and there is no female staff member employed. Considering the small number of convicted persons currently serving their prison sentence, and taking into account that this is an open-type institution, it was noted that the management of order and discipline is carried out without more serious challenges.

¹³DECISION ON THE ALLOCATION OF SENTENCED PERSONS AND CHILDREN TO PENITENTIARY AND EDUCATIONAL-CORRECTIONAL INSTITUTIONS, AS WELL AS OF REMANDED PERSONS TO DETENTION UNITS OF PENITENTIARY INSTITUTIONS Official Gazette No. 34/2025

The budgetary resources available to the institution are modest and insufficient, particularly considering that a significant portion is spent on electricity bills, while additional funds are allocated for the necessary medication for convicted persons. In this regard, it was stated that the institutional budget does not allow for more extensive activities that would include the renovation of accommodation facilities.

Some of the staff members complained that they do not have adequate resources, space, working equipment and materials to perform their duties with a higher degree of professionalism, with particular reference to the lack of modern certified psychological testing instruments.

With regard to healthcare, it was noted that a nurse visits the institution at regular intervals, while a doctor visits less frequently and as needed. When circumstances require it, an emergency medical team is also called, and in a large number of cases, convicted persons, depending on their treatment regime, organise themselves and attend healthcare institutions when they need medical assistance.

With regard to accommodation facilities, the NPM team established that the rooms in which convicted persons spend the night differ in terms of equipment and hygiene, depending on the available capacities and the level of care exercised by the convicted persons themselves accommodated in the respective rooms.

A particularly concerning situation was identified in relation to the shared toilets and bathrooms, which are in an unsatisfactory condition, thereby raising questions regarding the dignified use of such facilities by convicted persons.

The kitchen and dining area are modestly equipped with old and worn-out inventory and appear neglected, as does the room where a certain library collection of books is kept.

The exercise yard is spacious, but offers limited possibilities for outdoor rest in adverse weather conditions, as well as a lack of sports equipment intended for physical activity and recreation.

Relations between staff and convicted persons were described as correct and appropriate, and it was also noted that relations among the convicted persons themselves are mutually tolerant. In this regard, it was stated that there had been no need to use force or means of coercion by the prison police so far, which was also confirmed through inspection of the relevant registers.

However, the NPM team was informed that on 28.04.2025 an operation had been carried out in the institution by the Prison Police Intervention Unit, during which personal searches as well as searches of the rooms of convicted persons were conducted. With regard to the implementation of the operation itself, a number of complaints were received concerning the manner in which the measures were carried out, both in relation to compliance with the procedures for conducting searches in the rooms of convicted persons and in relation to an allegedly unprofessional and unnecessarily aggressive attitude towards the convicted persons. Namely, allegations were received that all convicted persons had been taken out to the exercise yard and forced to remain for an extended period of time (approximately 2 hours) standing with their legs apart and their arms against the wall, without being able to complain or indicate that such a position was causing them serious health difficulties (particularly considering that some of the convicted persons were over 60 years of age). In clarifying the specific situation, it was further emphasised that any attempt to move from the imposed position allegedly resulted in inappropriate comments by uniformed officers, and even blows to the legs, body and back of the head of the convicted persons.

In view of such allegations, and in order to gather additional information regarding the conducted operation and establish the factual situation, the NPM team requested that the Sanctions Enforcement Directorate submit the report of the commander of the Prison Police Intervention Unit, containing the activities and information related to the operation. This obligation arises from the Rulebook on the manner of formation and operation of the Prison Police Intervention Unit in penitentiary institutions¹⁴, according to which the commander of the Intervention Unit is required, after each operation, to prepare a report and submit it to the Director of the Sanctions Enforcement Directorate (Article 8).

From the Sanctions Enforcement Directorate, namely PI PF Idrizovo Skopje, an Official Information¹⁵, prepared in relation to the above-mentioned incident was shared. The document specifies the conducted operation, search of persons and premises, the date and duration of the operation, the number of personnel involved and the vehicles used, as well as the number of persons subjected to searches and the number of searched premises. Furthermore, the report lists the items found that were not permitted, such as mobile phones, tablets, foreign bank-notes, as well as a bag containing an unknown herbal substance. At the same time, no issues during the implementation of the operation or any use of force were recorded.

Although the information shared with the NPM team does not contain any elements of excessive use of force, the National Preventive Mechanism nevertheless reiterates the need to respect the human rights of persons deprived of liberty and to ensure humane treatment. In this regard, any necessity to conduct searches of persons and premises should be carried out in accordance with protocols and procedures defined by national legislation. The persons conducting the searches should be properly trained so as not to cause feelings of fear or humiliation among convicted persons¹⁶. Furthermore, the Rulebook on the manner of formation and operation of the Prison Police Intervention Unit in penitentiary institutions¹⁷ clearly specifies when, where and in what manner this unit operates. Accordingly, we call for consistent application of these legal provisions, as well as for the organisation and implementation of regular training for members of the Unit, with a particular focus on the prevention of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

In addition to the above-noted situation, during the visit information was also obtained regarding the planned transformation of the institution into a facility for the accommodation of female persons sentenced to imprisonment. Such a transformation does not represent merely an administrative or spatial repurposing, but a substantive and systemic one. Accordingly, this process requires a reassessment of the overall operational concept of the institution, including infrastructure, regime, as well as staff profile and training.

Accordingly, the announced transformation of PI PF Struga into an institution for the execution of prison sentences for female persons raises serious issues re-

¹⁴ No. 02-1663/1 of 01.11.2024, adopted by the Director of the UIS

¹⁵ Official Information, No. 04-2/707 of 29.04.2025, Sanctions Enforcement Directorate, PI PF Idrizovo Skopje

¹⁶ Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules, Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Mini

¹⁷ Rulebook on the manner of formation and operation of the Prison Police Intervention Unit in Penitentiary Institutions, available at: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://uis.gov.mk/wp-content/uploads/2025/04/eizp.pdf>

lated to compliance with international standards, in particular the United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners (the Bangkok Rules)¹⁸.

Indeed, women in a prison environment constitute a specific and vulnerable category of persons deprived of liberty, whose needs differ significantly from those of male prisoners. The Bangkok Rules are based on the clear premise that a significant proportion of women prisoners have a history of domestic, sexual or gender-based violence, substance abuse, psychosocial trauma, as well as primary responsibility for children and other dependent family members. Accordingly, the NPM team emphasised that the institutional response must be gender-sensitive, individualised and focused on protecting the dignity, health and mental well-being of women.

One of the key specificities of such a transformation concerns infrastructure and spatial conditions. The current institution, designed and so far used exclusively for a male population, cannot be considered as adequately addressing the needs related to privacy, hygiene and healthcare of women. The Bangkok Rules require the provision of appropriate sanitary conditions, continuous access to hygiene products, as well as separate facilities and adequate conditions for pregnant women, nursing mothers and women with specific health conditions. These requirements imply a genuine and comprehensive reconstruction rather than minimal adaptations.

Healthcare represents another critical area. Unlike male prisoners, women have specific needs related to reproductive health, gynaecological care, pregnancy and the postnatal period.

The Bangkok Rules provide for systematic health screenings upon admission, continuous gynaecological care and accessible psychological support, particularly for women with a history of prior exposure to violence. The healthcare system in the institution must be functionally prepared to meet these needs, rather than relying on ad hoc solutions.

Particular attention must be paid to security and disciplinary measures. The use of force, body searches and disciplinary sanctions against women prisoners may cause re-traumatisation as well as secondary victimisation if not carried out with the utmost caution.

The Bangkok Rules require that body searches be conducted exclusively by female staff and that alternative screening methods be used wherever possible. In addition, measures such as isolation or disciplinary sanctions must be applied restrictively, with special protection for pregnant women and mothers.

Contact with family and children constitutes an essential component of the treatment of women prisoners. In practice, women are much more often the primary caregivers of children, and deprivation of liberty has direct and long-term consequences for their family life.

The Rules further require facilitating contact with children, creating child-friendly visiting conditions, and taking family ties into account when assigning women to institutions. In this context, the geographical location of PF Struga may be an advantage, but only if accompanied by appropriate policies and infrastructure.

Staff represent a key factor for successful transformation. The shift towards working with a female prison population requires not only increased participation of female staff, but also

¹⁸ United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders with Commentary (Bangkok Rules), available at: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf

systematic training in gender-sensitive approaches, trauma recognition and work with vulnerable groups.

The Rules clearly indicate that without adequately trained personnel, even the best normative solutions remain merely formal and ineffective in practice.

Finally, **the transformation of PF Struga into an institution for female convicted persons must be understood as a process requiring strategic planning, intersectoral coordination and continuous oversight. Compliance with the Bangkok Rules should not be treated as an additional obligation, but as a minimum standard for humane and dignified treatment.**

In view of the above, within our mandate as the National Preventive Mechanism and in accordance with available resources (both human and material), we will continue to monitor whether the announced and potential transformation genuinely results in an improvement of the situation and in the protection of the rights of women deprived of liberty.

5.3 PENITENTIARY INSTITUTION OHRID PRISON

In the PI Ohrid Prison, the following persons are accommodated:

- a) male juveniles convicted by final judgment to a custodial sentence for juveniles, and
- b) male and female persons subject to a detention measure originating from the jurisdiction of the Basic Courts of Ohrid, Struga and Debar¹⁹.

The focus of this visit was the examination of the treatment of children sentenced to a custodial sentence for juveniles; therefore, in the following text, the term juvenile prison may also be used. Although some of these persons have already reached adulthood, in the remainder of the text the term child also refers to them.

With regard to the material conditions of the prison, the NPM team noted that the situation remains largely unchanged compared to previous visits. Specifically, the juvenile prison and the detention section are located within the same facility in the centre of Ohrid, surrounded by residential buildings that directly overlook the prison building, i.e. its central open space intended for sports, recreation and outdoor activities. The NPM team immediately established that persons held in this facility are directly exposed to public view, as well as to the possibility of comments and verbal remarks from people living in the surrounding area, thereby undermining their anonymity and privacy. The facility dates back to 1959/60, when it was part of a police station, and in 1962/63 it was established as a separate penitentiary institution.

At the time of the visit, six persons sentenced to a custodial sentence for juveniles were accommodated in the institution. There is no precise figure regarding the actual capacity of the juvenile section, as the rooms used for accommodating juvenile convicted persons are large and

¹⁹DECISION ON THE ALLOCATION OF SENTENCED PERSONS AND CHILDREN TO PENITENTIARY AND EDUCATIONAL-CORRECTIONAL INSTITUTIONS, AS WELL AS OF REMANDED PERSONS TO DETENTION UNITS OF PENITENTIARY INSTITUTIONS Official Gazette No. 34/2025

allow for the placement of multiple beds, depending on the number of persons sentenced to a custodial sentence for juveniles.

From the inspection of the three rooms where the juveniles were accommodated, it was established that in terms of floor space these rooms meet the applicable standards. The rooms are of different sizes 32 m², 22 m² and 16 m² and in all of them two juveniles were accommodated.

However, regarding other material conditions, it cannot be said that they are satisfactory, as many deficiencies were identified. The beds are old, each room differs from the others, and the wardrobes used for storing clothes and food are worn out and very small. With regard to heating, it was stated that the central heating operates only for several hours per day, while on-site inspection recorded a temperature below 18°C, which is below the minimum standards. The humidity was also above 65%, which represents the upper permissible limit. Regarding other premises, it was noted that the dayroom used for various daily activities such as training, education and similar purposes is in a very dilapidated condition, and urgent measures are required for its renovation. In this room, a stove is still being used for heating.

A major problem for the juveniles is access to toilets, as they are located within the dayroom. During the night, when the juveniles are accommodated in their rooms, a staff member must open the doors in order for them to use the toilet. The toilets located in this area are in poor condition, as is the toilet located on the ground floor, in the courtyard of the exercise yard. It was stated that it had recently been renovated; however, the on-site inspection clearly showed that the works had not been properly carried out. An unpleasant odour was present, partly due to the need for improved hygiene maintenance.

The showers are located in a separate area within the courtyard, so after showering the juveniles must go outside and then return to their rooms, which poses a particular problem during winter conditions.

With regard to other available activities, the prison has a gym, but with limited equipment. In the yard there is a basketball hoop, two football goals, as well as several benches for sitting.

Meals for the juveniles are served in a dining area connected to the kitchen. The kitchen where food is prepared is small in size but contains the basic necessary elements, while the prepared food is consumed in the dining area.

The institution's vehicle fleet consists of three official vehicles, namely one car and two transport vans, one of which is old and can be used only locally within the city. It was therefore noted that these vehicles are insufficient for the uninterrupted fulfilment of the institution's needs.

With regard to staffing, the NPM team established that the **current number of employees does not meet the requirements for the smooth and efficient functioning expected of an institution of this type. The team further noted that staff members, in addition to covering the prison section where juveniles sentenced to imprisonment are accommodated, also cover the detention unit.**

During the visit, it was established that the institution is currently served by only one psychologist employed on a permanent basis, unlike in previous visits when there were two psy-

²⁰ Extract from the 9th General Report of the CPT, published in 1999, Juveniles deprived of their liberty, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)

chologists. There are no staff members from other professional profiles such as a pedagogue, social worker or educators. General practitioner services are available once a week, and the doctor refers juveniles for additional specialist examinations, including psychiatric assessments. In case of need, the Emergency Medical Services are also called, which was noted as particularly challenging during the summer period when the city experiences a high number of tourists and EMS teams have an increased workload.

In view of the above situation, the NPM team also emphasised in its Special Report that *the care of juveniles in detention requires particular efforts to reduce the risks of long-term social maladjustment. Accordingly, a multidisciplinary approach is needed, incorporating the skills of various professionals (including teachers, trainers, social workers and psychologists), in order to respond to the specific needs of juveniles within a safe educational and socio-therapeutic environment.*²⁰

Specifically, the issue of understaffing in places of deprivation of liberty has also been addressed by the Committee for the Prevention of Torture of the Council of Europe, which in this regard notes that: "...in establishments where staffing levels are inadequate, there may be a need for overtime work in order to maintain the basic level of security and regime within the institution. This situation can easily result in high levels of stress among staff and their premature loss of motivation, a condition which is likely to aggravate the tensions inherent in any prison environment²¹.

At the same time, it is also stated that: ***"The establishment of positive staff-prisoner relations depends to a large extent on the presence of an adequate number of staff at all times in prison premises and in the places used by prisoners for activities. A general lack of staff and/or inadequate deployment, which reduces opportunities for direct contact with prisoners, will certainly hinder the development of positive relations and will generally generate an insecure environment for both staff and prisoners***²².

An additional concern is the insufficient training of newly recruited staff, which results in inappropriate treatment of both juveniles and detained persons²³. In this regard, the NPM team emphasises that ***the personnel assigned to these duties should be carefully selected based on personal maturity and the ability to cope with the challenges inherent to the job, as well as the responsibility of ensuring the well-being of this age group. More specifically, they should be committed to working with young people and capable of supervising and motivating the juveniles under their care. All such personnel, including those with purely custodial duties, should receive professional training in their conduct and operations, and should also benefit from appropriate external support and oversight in the performance of their duties***²⁴.

²⁰ Extract from the 9th General Report of the CPT, published in 1999, Juveniles deprived of their liberty, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)

²¹ Extract from the 11th General Report (CPT/Inf (2001) 16) of the European Committee for the Prevention of Torture of the Council of Europe

²² Ibid

²³ Observation provided by one of the staff members interviewed by the NPM team.

²⁴ Extract from the 9th General Report of the CPT, published in 1999, Juveniles deprived of their liberty, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)

Video surveillance represents an additional problem, as it is not always operational. Considering that night shifts are quite often covered by only three staff members, the malfunctioning of the video surveillance system further complicates the overall situation. At the time of the visit, 4 out of the 16 existing cameras were not functioning.

One of the issues that has been directly linked to this institution for a prolonged period is the relocation of the juvenile prison. This issue remains relevant, although the staff are of the opinion that it is necessary to construct an entirely new prison or to transfer the juveniles to ECF Volkovija, a facility with greater capacity and better material conditions.

With regard to the treatment of juveniles and the measures applied to them, a staff member stated during the interview that the legal procedure is fully respected. Considering that the lack of formal education has persisted for a prolonged period, information was shared during this visit that formal confirmation from the Ministry of Education and Science is being awaited, after which the juveniles will be included in the regular educational process. At the time of the visit, the Red Cross of Macedonia provides an English language course every Wednesday, while in addition to this course, the institution organises creative workshops as well as individual sessions.

In addition to the above-mentioned activities, juveniles are also provided with educational workshops on mental health, conflict resolution, substance use disorders, as well as sexually transmitted diseases, HIV and AIDS.

The juveniles maintain regular contact with the outside world, namely their parents and close family members. Visiting days are scheduled during the weekends, while extraordinary visits are also permitted. In terms of telephone communication, juveniles are allowed to make calls on Mondays and Fridays without significant restrictions.

No physical conflicts among the juveniles were recorded, nor were any serious verbal disputes noted.

In discussions with the juveniles, information was obtained that during medical examinations they are almost always handcuffed and examined in the presence of a prison officer.

In this regard, the NPM team recommends that **medical examinations be conducted without the supervision of prison police officers, except in exceptional cases where the medical professional assesses that such presence is necessary.**

In this regard, the NPM team also calls for full compliance with the provisions of the Rulebook on House Rules for the Execution of the Detention Measure in the Detention Units of Prisons, which stipulates that ***"he medical examination shall be conducted without the presence of a member of the prison police immediately, and no later than 24 hours after the admission of the detained person."***²⁵

During searches, the juveniles with whom discussions were held stated that they are required to undress completely and are made to perform squats and push-ups. In this regard, the NPM team emphasised that searches, **i.e. body searches of convicted persons, must not be conducted through full strip searches, but should instead be carried out in a partial manner (first the upper part of clothing, followed by re-dressing, and only then proceeding with the lower part of clothing).** Such an approach preserves the dignity

²⁵ Article 10, paragraph 2 of the Rulebook (Official Gazette of the Republic of Macedonia No. 87/20)

of persons (with particular emphasis on the fact that these are children, i.e. young persons) and does not expose them to additional inhuman or degrading treatment or punishment. Any search involving body cavities must be conducted by a qualified medical professional, but not by the doctor responsible for their regular healthcare. Such examinations must be officially recorded, including information on the person conducting the examination and all other persons present during the procedure.

During the visit to Ohrid Prison, the NPM team also carried out an inspection of part of the registers kept for juvenile convicted persons. From the inspection of the register on the use of means of coercion, the NPM team established that in 2025, up to the date of the visit, there had been no such cases, as well as in the years up to 2021.

From the inspection of the register on imposed disciplinary sanctions, it was noted that in 2025, up to the date of the visit, a total of 2 disciplinary proceedings were recorded, in which disciplinary sanctions of placement in a separate room were imposed, one for a duration of 7 days and the other for a duration of 3 days. An additional disciplinary sanction of placement in a separate room was noted for a child who had absconded; however, this incident was recorded in the escape register as the only such case in the last 5 years.

From the inspection of the remaining material documentation, the NPM team noted that persons against whom disciplinary proceedings were conducted at Ohrid Prison were informed of the reasons for initiating the proceedings, were personally heard and provided statements regarding the incident in question, were enabled to propose their own evidence, as well as to examine the evidence against them. They were also provided with a copy of the decision on the disciplinary sanction, along with instructions that they have the right to appeal to the Director of the Sanctions Enforcement Directorate.

From the inspection of the documentation, it was also established that in cases where the disciplinary sanction of placement in a separate room is imposed, there is always a medical opinion regarding the fitness of the convicted person to serve such a disciplinary measure. However, no information was obtained as to whether persons placed in a separate room are visited on a daily basis by a doctor.

From the inspection of the Register of Medical Examinations of juvenile convicted persons and detainees, in which visible injuries and wounds are recorded upon admission or during the serving of a prison sentence in the institution, it was established that for 2025 no cases of injuries among juvenile convicted persons had been recorded. However, 5 cases of injuries were recorded among juvenile persons admitted to the detention unit.

The National Preventive Mechanism issued the following recommendations to the Juvenile Prison Ohrid:

1. The sanitary facilities in the institution should be urgently repaired;
2. Medical examinations should be conducted without the supervision of an official, uniformed officer, except in exceptional circumstances where the medical professional performing the examination has concerns for their own safety.

To the Sanctions Enforcement Directorate, the following recommendations were addressed:

1. The civilian and uniformed staff at Ohrid Prison should be fully supplemented in accordance with the systematisation of job positions;
2. Upon the admission of new staff, mandatory training should be conducted in line with

the nature of the job position, as well as training in the field of human rights, including the prohibition of torture and other forms of ill-treatment or punishment of persons deprived of liberty.

In the response received from the Sanctions Enforcement Directorate and Ohrid Prison, it was confirmed that the recommendations are being acted upon, although those of a financial nature, such as recruitment, depend on the available financial resources and the approvals granted by the Ministry of Finance.

5.4 PENITENTIARY INSTITUTION – IDRIZOVO PRISON

PI PF Idrizovo was visited in order to gather information regarding the current situation in the institution, through interviews with official staff members.

A serious, long-standing issue in this institution concerns healthcare for convicted persons, as well as their health insurance coverage. With regard to healthcare provision, a challenge was noted in relation to medical staff, who are not always able to respond to the needs of convicted persons within the required timeframe. In relation to health insurance, it was stated that although the registration of convicted persons by PI PF Idrizovo is carried out properly and in a timely manner, due to software incompatibilities, the payment of insurance contributions by the Sanctions Enforcement Directorate is delayed. Such delays result in accumulated debts on the account of the penitentiary institution (which at one point was also blocked), while healthcare services for convicted persons are charged privately, i.e. as for uninsured persons.

With regard to the number of prison police officers and other staff, at the time of the visit it was established that a public call had been issued for 80 new recruitments, of which 66 positions are allocated to the prison police, while the remaining positions are assigned to the resocialisation sector and administration. Although this may create the impression that the number of staff in the institution is continuously increasing, there is still an ongoing staff outflow on various grounds, including retirement, suspension and resignation.

With regard to the situation of convicted persons, and particularly the material conditions, information was obtained that the categorisation of convicted persons is being respected and that there is no longer mixing of convicted persons with different regimes in the same area. Due to overcrowding, the eighth wing has also been renovated, where 4 to 6 persons are accommodated per room, which has reduced the pressure on the remaining wings in the “building” facility where convicted persons under a closed regime are accommodated.

In 2024, the fifth wing was renovated; however, despite the renovation, the material conditions in this section have deteriorated due to a combination of factors (overcrowding, limited and insufficient sanitary facilities capacity, as well as personal hygiene habits).

Overcrowding among convicted persons at the time of the NPM visit was also present in the “women’s section”, where 90 female convicted persons were registered, including one juvenile girl subject to an educational-correctional measure. The girl was accommodated in PI PF Idrizovo separately from the other female inmates due to the lack of adequate conditions for segregation from male wards in ECF Tetovo. It was stated by the management staff that efforts

are being made to resolve this issue (including the construction of a wall around the pavilion intended for female wards in order to prevent escapes within the institution in Volkovija). Subsequently, information was also obtained that the girl had been transferred to ECF Tetovo.

A long-standing issue in the women's section is also the supply of hot water. In this regard, information was obtained that attempts had been made to secure funds from the Government for the purchase of panels; however, the funds were not approved.

Women in this section are engaged in production activities, sewing workshops and similar work, while comparable activities are not available for male convicted persons.

With regard to health examinations specific to women, e.g. gynaecological examinations, information was obtained that they are carried out regularly, i.e. every six months.

5.5 EDUCATIONAL-CORRECTIONAL INSTITUTION TETOVO

The National Preventive Mechanism, with the aim of identifying possible risks of torture or other forms of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, carried out a visit to the Educational-Correctional Institution Tetovo in March 2025 as well, with a focus on the mental health situation and psychosocial needs of the young persons accommodated therein. For the implementation of the visit, Dr. Silvana Markovska-Simoska, a specialist in child and adolescent psychiatry, was engaged as an external expert.

General information on the institution:

The Educational-Correctional Institution Tetovo is a facility to which male juveniles have so far been referred, on whom an educational measure of placement in an educational-correctional institution has been imposed by a final decision for the territory of the Republic of North Macedonia²⁶. In accordance with the amendments to the Law on Execution of Sanctions²⁷, Article 34 paragraph 6, adopted in 2024, girls subject to an educational-correctional measure of placement in an educational-correctional institution, who had previously served this measure in PI PF Idrizovo – women's section, shall be referred to ECF Tetovo.

ECF Tetovo is located within a closed, carceral-type complex with an area of approximately 16,000 m², outside an urban setting with limited transport connections. It is situated in the Municipality of Brvenica, near the village of Volkovija. Although there is an asphalt access road, no public transport is provided, which hinders access and contact between juveniles and their families. Placement in a separate institution is in line with international standards; however, these standards also provide for ease of accessibility and the promotion of social reintegration. In this regard, the **NPM points to the need for measures to improve accessibility and strengthen links with families and the community.**

²⁶ „Decision on the Allocation of Convicted Persons and Children to Penitentiary and Educational-Correctional Institutions, as well as of Detained Persons to Detention Units of Penitentiary Institutions, Official Gazette No. 10/2020, published on 16.01.2020

²⁷ Law on Execution of Sanctions (Official Gazette of the Republic of North Macedonia No. 74/2024)

The institution has a capacity for 110 children, with a total net area of approximately 3,500 m², of which 1,920 m² is designated for accommodation. European standards recommend smaller accommodation units with a limited number of residents, enabling individualised care. Considering the current average number of children accommodated, the justification for such a capacity is called into question. However, taking into account the amendments to the Law on Execution of Sanctions, as well as long-standing speculation within the professional community that this institution will also accommodate juveniles from Ohrid Prison, the need for the construction of an institution with such capacity becomes more evident..

The NPM emphasises that juveniles subject to an educational-correctional measure should not be accommodated together with juveniles sentenced to imprisonment, nor should different categories and genders be mixed, due to an increased risk of inappropriate treatment, particularly in conditions of limited resources.

In terms of staffing, the professional service has a limited number of employees, with a further decrease due to retirements. In addition to the professional staff, the institution also employs prison police officers, administrative personnel, and a director. No new recruitments are envisaged, and the institution is facing limited financial resources.

The NPM points to the need for staffing, particularly in the areas of treatment and professional-instructional activities, as well as the introduction of appropriate procedures for the selection of personnel working with children, based on professional and personal competencies.

Education:

In accordance with the information obtained, during the visit, as well as the findings from the on-site inspection, it follows that only one of the juveniles attends secondary school in Tetovo. At the time of the visit, there was no regular educational process for the juveniles in the institution, and the official reason provided was the delay in the legislative procedure concerning the legal solutions that would regulate the issue of competence for organising the educational process within the institution.

However, a positive change noted after the NPM visit, is that in the meantime the educational process in the Educational - correctional institution Tetovo has been resumed. Namely, with the start of the 2025/2026 school year, regular primary and secondary education has been provided to the children of the Educational - correctional institution Tetovo by hiring teaching staff from the now regional school "Anton Semyonovich Makarenko" for primary level, and the regional center for vocational education "Moshja Pijade" for secondary level.

Assessment of mental health:

In the last decade, increased attention has been given to the mental health of children in contact with the penal system, including those placed in educational-correctional institutions. These children are more frequently affected by mental health disorders compared to their peers in the general population, which makes them a particularly vulnerable category.

Research indicates a high prevalence of psychological difficulties, most commonly associated with aggressiveness, poor impulse control, and prior adverse experiences. Among the more frequent conditions are mood and behavioural disorders, suicidal behaviour, hyperkinetic disorders, and substance abuse. In addition, these children often have lower educational attainment,

limited social resources, and difficulties in social integration.

The needs of this population are diverse, and not every mental health condition requires pharmacological treatment. While psychiatric medication may be beneficial, there is a risk of its inappropriate use as a means of controlling behaviour. This particularly exposes children in the penal system to the risk of overmedication, given their limited capacity to make choices. Accordingly, systematic screening and assessment of mental health and psychosocial needs represent a key prerequisite for ensuring appropriate care and support.

Children with specific health and developmental needs were identified within the institution, for whom appropriate treatment and protection from stigmatisation have been ensured. Individual contacts were conducted with some of the juveniles present, under conditions that allowed confidentiality and uninterrupted communication. All were male, with a predominance of members of ethnic minorities. The educational level is low; a significant proportion of the juveniles have not completed primary education and have limited literacy skills.

Healthcare in the institution is provided through a general practitioner who is present once a week and refers juveniles for additional specialist examinations, including psychiatric assessments. Basic dental care services are also available within the institution. In cooperation with healthcare institutions, psychiatric care is provided on an as-needed basis.

A positive development is the engagement of a full-time medical technician, who also intervenes outside regular working hours when necessary. In the absence of a doctor, emergency medical services are called. However, it must be noted that the technician has not received prior training for working with children at risk.

Initial medical examinations are conducted shortly after admission; however, they do not include drug testing nor a comprehensive review of prior medical documentation (including infectious diseases). No records are kept regarding the vaccination status of the juveniles, which represents a serious omission. Medication is administered by the medical technician, and in their absence by other staff based on pre-prepared doses. An improvement has been observed in the distribution and recording of therapy, which is now maintained electronically.

Ampoule therapy is administered exclusively on a physician's order. A large proportion of the juveniles receive certain medication during the day. With regard to the procurement of vitamins, this is carried out by the medical technician, with subsequent reimbursement by the institution.

Mental health and psychosocial needs:

Children accommodated in ECF Tetovo generally expressed satisfaction with the conditions in the institution. In contrast to previous findings, no complaints were raised regarding limited access to telephone use or recreational activities; instead, it was stated that they have regular communication and support from educators. Different levels of mental and emotional well-being were observed among the juveniles, which affects their adaptation and resocialisation. The most commonly present symptoms include anxiety and depression (fear, insomnia, hopelessness), difficulties with anger control, as well as low self-esteem.

A significant proportion of the juveniles have been diagnosed with psychiatric conditions, most commonly related to anxiety disorders, sleep disturbances, substance use disorders, and behavioural disorders. Some of the juveniles are receiving pharmacological treatment, with a predominance of anxiolytics and sleep medication, while a smaller number are on more complex psychiatric treatment or antidepressants. Cases of somatic health problems are also present.

Psychiatric services are provided outside the institution, which limits confidentiality and

the continuity of treatment. Follow-up examinations are not conducted on a regular basis, and an additional challenge is the fact that treatment is provided by adult psychiatrists rather than specialists in child and adolescent psychiatry.

Psychological difficulties are predominant, including worry, tension, negative self-image and destructive reactions to stress. Injuries resulting from impulsive behaviour have also been observed. Some of the juveniles have a history of psychoactive substance abuse, while no systematic treatment is in place for withdrawal conditions. However, the juveniles also recognise positive coping mechanisms such as sports activities, music, peer support and contact with their families. A particular interest in vocational training is noted, as well as the need for its further development.

Medical documentation is generally properly maintained; however, certain shortcomings were observed, such as the opening of multiple records for the same child and the mixing of medical reports between files. The institution does not apply psychostimulant therapy due to its unavailability, although there are indications that part of the population may require such treatment. Among the available medication, anxiolytics and sleep-inducing agents are most commonly used, while a smaller number of juveniles are on more complex psychiatric treatment. Risks associated with polypharmacy have been identified, as well as the possibility of developing tolerance and dependence, particularly in relation to anxiolytics. Therefore, regular medical monitoring, careful follow-up of treatment effects, and consideration of alternative, non-pharmacological approaches, including psychotherapy, are necessary.

The mental health condition of the juveniles is complex and requires continuous professional support, as well as a coordinated approach between healthcare staff and educators, in order to improve their adaptation and resocialisation.

Concluding observations and recommendations:

The findings largely correspond with previous analyses, indicating the need for consistent implementation of already issued recommendations, supplemented by new guidance. Particular attention should be given to the long-term use of anxiolytics due to the risk of dependence, cognitive impairment and sedative effects. Treatment should be carried out under strict medical supervision, with the possibility of gradual reduction and substitution with alternative approaches.

It is recommended to strengthen non-pharmacological interventions, such as psychotherapy, physical activity, stress management techniques and structured psychosocial programmes. It is particularly important to introduce regular individual, group and family interventions, as well as intensified treatment for individuals at increased risk.

Additionally, it is necessary to:

- enhancement of psychological support and regular professional treatment;
- development of educational, social and skills-based programmes;
- active involvement of families in the resocialisation process;
- engagement of additional professional staff and use of community resources;
- establishment of clear protocols for pharmacological treatment and monitoring of health status;
- development of protocols for the treatment of addictions and withdrawal conditions;
- provision of formal education and literacy programmes;

- promotion of vocational training and cooperation with the local economy;
- organisation of sports and cultural activities;
- continuous training and supervision of staff.

As additional measures, the introduction of health screening upon admission, improvement of medical record-keeping, and staff training for working with children at risk are recommended.

Table no.2

RECOMMENDATIONS FOR IMPROVEMENT OF THE IDENTIFIED SITUATION addressed to Sanctions Enforcement Directorate		
Ord. no.	Recommendation:	Response:
1	Taking concrete measures to ensure that female juveniles who have been imposed an educational-correctional measure of placement in an educational-correctional institution by a final decision are accommodated in an institution on an equal basis as male juveniles;	<p>Considering the need for physical separation of space in ECF Tetovo in order to prevent mixing of male and female juveniles, we inform that activities are currently underway to adapt and ensure adequate conditions in ECF Tetovo so that female juveniles subject to an educational-correctional measure of placement in an educational-correctional institution can safely serve this measure in this facility.</p> <p>It is also noted that, under service contracts, two female prison police officers have been engaged, who have undergone training (with mentors) in the women’s section of PF Idrizovo.</p>
2	Filling of the professional staff in all organisational units, as well as organisation of specialised training for employees of the Institution on procedures and treatment of children at risk and children in conflict with the law	<p>An increase in the number of employees in all institutions, including ECF Tetovo, is necessary. Based on the staffing needs identified by the institutions and the annual employment plans submitted by each institution in accordance with the law to the Sanctions Enforcement Directorate, a consolidated annual report on employment across the entire prison system is prepared and submitted to the competent institutions for approval of recruitment. However, it should be emphasised that there is a significant discrepancy between the actual need for new staff identified by the Sanctions Enforcement Directorate and reflected in the consolidated annual employment report, and the approvals that are ultimately granted. Specifically for ECF Tetovo, according to the Annual Plan for Employment and Promotion of Prison Staff for 2025, only two promotions have been approved.</p>

		<p>With regard to training, it is reported that staff from the treatment department in ECF Tetovo have been familiarised with the Life Skills Programme within the framework of the project "Strengthening the Rehabilitation and Reintegration Process of Children in the Child Justice System" (Juvenile Justice System and UNICEF). The programme is implemented as part of group work with children. In addition, staff also participated in a consultative workshop on restorative justice programmes and programmes for prevention/reintegration of children at risk and children in conflict with the law within the project "Child Justice". Training and familiarisation activities with these programmes have been carried out. However, their formal implementation in ECF Tetovo has not yet been established.</p> <p>In order to strengthen the treatment and care of juveniles, the Sanctions Enforcement Directorate signed a Memorandum of Cooperation with the Centre for Social Initiatives Nadez", within the framework of which the following will be implemented: educational programmes, recidivism prevention training, life skills training, mentoring programmes, and parenting and family programmes.</p> <p>In accordance with the existing training programme, there is currently no adequate capacity for delivering specialised training; however, in the future, expert assistance will be sought from external professionals who could organise training on the treatment of and support for children at risk.</p>
3	<p>In communication and coordination with the Ministry of Education and Science, urgent measures should be taken to ensure the inclusion of juveniles in the formal education process.</p>	<p>In the Law on Amendments and Additions to the Law on Primary Education (Official Gazette of the Republic of North Macedonia No. 3/2025), it is provided that the Primary School for Adults "Anton Semjonovich Makarenko" Skopje, which obtains the status of a state school, shall implement primary education for children in educational-correctional institutions. The Sanctions Enforcement Directorate prepared an Analysis of the situation regarding the level of education of persons in penitentiary and educational-correctional institutions, which was submitted to the Ministry of Education and Science as a basis for organising the 2025/2026 school year.</p>

Table no.3

RECOMMENDATIONS FOR IMPROVEMENT OF THE IDENTIFIED SITUATION addressed to ECF Tetovo		
Ord. no.	Recommendation:	Response:
1	Measures should be taken to facilitate access to the educational-correctional institution, such as communication with local authorities to establish a regular and frequent bus line, as well as direct communication and support in organising visits for family members and other close persons of the juveniles accommodated in the Institution;	The organisation of public bus transport and the determination of bus routes fall within the competence of local self-government. For this reason, on several occasions working meetings were held with the Mayor of the Municipality of Brvenica, where, among other issues, this topic was also discussed. However, no positive response was received from the municipal authorities regarding the organisation of public transport. For this reason, together with the Citizens' Association "Rubikon" Skopje, within the framework of the project "Support for Children in Conflict with the Law", a project activity was implemented involving the organisation and facilitation of visits by biological families, guardians and family members of children accommodated in the Institution during 2022 and 2023. The Association "Rubikon" Skopje organised transport for all children whose parents, guardians or family members expressed interest and willingness to visit the Institution and meet their children, as well as to hold discussions with the professional staff of the Institution. In addition, the head of the treatment department, through a written request to the competent Centres for Social Work, initiated the allocation of one-off financial assistance to families in financial risk in order to enable visits and meetings with their children accommodated in the Institution.
2	Y2) The Instruction on Disciplinary Responsibility should be revised in order to define the rights of the child during the disciplinary procedure, particularly with regard to the possibility of appeal against the director's decisions imposing an educational measure, as well as with regard to the child's representation in the procedure;	It concerns a technical error, as in the explanation of the Decision on the imposition of a disciplinary sanction issued by the Director, in the LEGAL NOTICE it is stated that the child has the right to appeal against the Decision within 3 (three) days from the date of receipt of the decision. At present, work is underway to harmonise all secondary legislation with the Law on Amendments and Additions to the Law on Execution of Sanctions, during which this technical error will be corrected.

3	<p>An order should be issued to all employees stating that the use of any form of force or means of coercion against juveniles outside the legally prescribed conditions is strictly prohibited, as well as clearly emphasising the prohibition of slapping children as a disciplinary response to their behaviour;</p>	<p>All employees act in accordance with the Law on Execution of Sanctions and the Rulebook on the detailed conditions and manner of use of means of coercion by members of the prison police in penitentiary and educational-correctional institutions.</p>
4	<p>4) It should be ensured that every use of force and means of coercion, including means of restraint (handcuffs), is properly recorded and is subject to an assessment of the justification for such use;</p>	<p>Се постапува согласно Законот за извршување на санкции и Правилникот за поблиските услови и начинот на употреба на средствата за присилба од страна на припадниците на затворската полиција во казнено-поправните и воспитно-поправните установи.</p>
5	<p>Development of protocols for managing withdrawal crises with appropriate medication, or, where necessary, provision of substitution therapy with Methadone or Buprenorphine;</p>	<p>According to the Standard Operating Procedures for the effective provision of healthcare in penitentiary and educational-correctional institutions, the Ministry of Health ensures the optimal level of healthcare for every person deprived of liberty, as well as the implementation of the principle of equal healthcare provision in PI/EOI. Accordingly, it follows that the Ministry of Health is responsible for organising and delivering healthcare in penitentiary and correctional-educational institutions, i.e. physicians and healthcare workers operating within prison and institutional settings. Consequently, it also follows that the development of protocols for managing withdrawal crises with appropriate medication, or, where necessary, the provision of substitution therapy with Methadone or Buprenorphine, falls within the scope of activities of the Ministry of Health. The establishment of protocols for prescribing psychopharmacological therapy for children, as well as electronic monitoring of medical records, prescribed therapy and health status monitoring, are issues that should be addressed to the competent authority, the Ministry of Health.</p>

6	Treatment of juveniles with psychotropic medication should be subject to approval and consent by a parent or legal guardian.	With regard to the recommendation that the physician should obtain consent from a parent or legal guardian for treatment with psychotropic medication, or, where parental rights have been terminated, the whereabouts of the parent are unknown, or the parent/legal guardian refuses to give consent, that judicial authorisation should be obtained, ECF Tetovo requires guidance on how to proceed, given that all medical documentation, procedures and results of various medical examinations are confidential and may only be accessed by healthcare professionals.
---	--	---

PSYCHIATRIC HOSPITAL DEMIR HISAR

In December 2025, a visit was carried out to the Public Health Institution Psychiatric Hospital Demir Hisar. The purpose of this visit was to examine the situation of patients accommodated in the forensic department of the hospital, following information received regarding challenging conditions related to so-called problematic patients. In this regard, interviews were conducted with several officials who are part of the hospital's professional team.

During the interviews it was highlighted that the forensic department of the hospital is treated as a unit in which all problematic cases with imposed security measures from the criminal courts in Bitola, Prilep and Skopje are placed. Due to the specific nature of the cases on the one hand, and the lack of material and human resources on the other, the team responsible for the treatment and care of patients is unable to adequately perform its duties or manage these cases.

The NPM team received allegations regarding cases in which concerns were raised about the professionalism of certain expert assessments, as a result of which, instead of serving final prison sentences, individuals were, due to their mental condition (alleged insanity), referred to the forensic department of this hospital. It is precisely these cases that are considered problematic, as the staff does not have adequate solutions or methods for their treatment and management.

Given that the hospital has neither adequate security nor suitable conditions for the detention and care of this profile of patients, escapes are a relatively frequent occurrence, and in the recent period there has also been a case of suicide.

Some of the staff members interviewed displayed evident signs of frustration, disappointment, and burnout. It was noted that this situation is further exacerbated by the fact that the hospital does not have a stable management structure (from 2024 until the date of the NPM visit, as many as four directors had been replaced). Consequently, there is no consistent leader-

ship to escalate these issues to a higher level or to advocate for the institution in order to reach a sustainable solution.

In view of the above situation, as well as the allegations presented to the NPM team that certain individuals, “with the assistance of experts” and through manipulative activities, manage to obtain a “favourable” psychiatric assessment, the question arises of a serious deviation from the purpose of the criminal justice system and a substantive undermining of the principle of equality before the law and fairness of proceedings. Instead of the sanction being the result of an objective determination of guilt and responsibility, it becomes a product of influence on expert assessment.

The consequences of such a situation are directly reflected in psychiatric institutions (whose primary function is the treatment and rehabilitation of persons with severe mental disorders), which, instead of remaining therapeutic facilities, risk being transformed into institutions with a predominantly custodial and security-oriented role. **The presence of individuals who do not have a genuine clinical indication for hospitalisation, but are placed there as a result of “legal strategy”, alters the institutional culture and undermines the healthcare mission.**

In addition, such a situation leads to circumstances in which the time and attention of medical staff are directed towards individuals who are not genuine patients, while those with real and urgent psychiatric needs face longer waiting times, reduced attention, and deteriorating treatment conditions. In this way, the right to healthcare of the most vulnerable category of patients is adversely affected.

The consequences are particularly serious for other patients – persons with severe mental disorders who genuinely require protection and therapeutic treatment. The presence of individuals who are not patients in the true clinical sense leads to manipulation, victimisation, intimidation and abuse of other patients. Instead of a safe and supportive therapeutic environment, the hospital is transformed into a place of fear and dominance, which directly undermines the treatment process.

For staff in psychiatric institutions, such misuse entails serious risks. Individuals with criminal backgrounds, antisocial behaviour and without genuine psychopathological inhibition represent a risk factor for violence, intimidation and manipulation of all persons present in the institution. Medical technicians, psychiatrists and other healthcare professionals, who are trained for therapeutic work rather than for managing individuals with a pronounced criminal profile, are exposed to increased professional and personal risk, manifested through both direct and indirect threats.

From the perspective of the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment, such misuse creates an additional risk. A healthcare institution, which is not designed to function as a penitentiary facility, is improvising the application of restrictive measures without appropriate therapeutic justification, leading to violations of the rights and dignity of both genuine patients and staff.

In view of this, the NPM team also addressed the Chamber of Experts, requesting information regarding the application of ethical and professional standards in forensic psychiatric expert assessments.

Annex 1: External collaborators of the National Preventive Mechanism

1. Dr. Silvana Markovska-Simoska, specialist in child and adolescent psychiatry,
2. Sashko Koccev, expert in the field of police work and migration, and
3. Rebeka Jachovska Trajkovska, psychologist